

Tyrnävän kunnan varhaiskasvatussuunnitelma

Sisällys

1. Varhaiskasvatussuunnitelman perusteet ja paikalliset varhaiskasvatussuunnitelmat	3
1.1 Varhaiskasvatussuunnitelman perusteet ja niiden velvoittavuus.....	4
1.2 Paikallinen varhaiskasvatussuunnitelma.....	4
1.3 Lapsen varhaiskasvatussuunnitelma	6
1.4 Paikallisesti päätettävät asiat	8
2. Varhaiskasvatuksen tehtävä ja yleiset tavoitteet.....	12
2.1 Varhaiskasvatuksen järjestämistä ohjaavat velvoitteet	12
2.2 Varhaiskasvatuksen toimintamuodot.....	16
2.3 Varhaiskasvatus osana lapsen kasvun ja oppimisen polkua.....	17
2.4 Arvoperusta	18
2.5 Oppimiskäsitys.....	20
2.6 Pedagogisesti painottunut kasvatuksen, opetuksen ja hoidon kokonaisuus	20
2.7 Laaja-alainen osaaminen	22
Ajattelu ja oppiminen	22
Kulttuurinen osaaminen, vuorovaikutus ja ilmaisu	23
Itsestä huolehtiminen ja arjen taidot	23
Monilukutaito	24
Digitaalinen osaaminen	24
Osallistuminen ja vaikuttaminen	24
2.8 Paikallisesti päätettävät asiat	25
3. Varhaiskasvatuksen toimintakulttuuri.....	30
3.1 Toimintakulttuurin kehittäminen ja sitä ohjaavat periaatteet.....	31
Oppiva yhteisö toimintakulttuurin ytimenä	32
Leikkiin ja vuorovaikutukseen kannustava yhteisö	32
Osallisuus, yhdenvertaisuus ja tasa-arvo	32
Kulttuurinen moninaisuus ja kielitietoisuus	33
Hyvinvointi, turvallisuus ja kestävä elämäntapa	33
3.2 Varhaiskasvatuksen oppimisympäristöt.....	34
3.3 Yhteistyö varhaiskasvatuksessa.....	36
Huoltajien kanssa tehtävä yhteistyö	36
Yhteistyö eri tahojen kanssa.....	37
3.4 Paikallisesti päätettävät asiat	37

4. Varhaiskasvatuksen pedagogisen toiminnan suunnittelu ja toteuttaminen	44
4.1 Pedagogisen toiminnan viitekehys	44
4.2 Pedagoginen dokumentointi	45
4.3 Monipuoliset työtavat	45
4.4 Leikki kehityksen, oppimisen ja hyvinvoinnin lähteenä	46
4.5 Oppimisen alueet	47
Kielten rikas maailma	48
Ilmaisun monet muodot	50
Minä ja meidän yhteisömme	51
Kasvan, liikun ja kehityn	54
4.6 Kieleen ja kulttuuriin liittyviä tarkentavia näkökulmia	56
Kaksikielinen varhaiskasvatus	57
4.7 Paikallisesti päätettävät asiat	59
5. Lapsen tuki	67
5.1 Tuen järjestämistä ohjaavat periaatteet ja vastuut	67
Tuen järjestämisen ja toteuttamisen vastuut	67
5.2 Yhteistyö tuen aikana	69
Lapsen ja huoltajan kanssa tehtävä yhteistyö	69
Monialainen yhteistyö	70
5.3 Tuen toteuttaminen varhaiskasvatuksessa	70
Yleinen tuki	71
Tehostettu tuki	72
Eriytynyt tuki	72
Tuen muodot	72
5.4 Lapsen tuen arviointi	74
5.5 Lapsen varhaiskasvatussuunnitelma tuen aikana	74
5.6 Päätös tehostetusta ja erityisestä tuesta sekä tukipalveluista	76
5.7 Paikallisesti päätettävät asiat	78
6. Vaihtoehtoiseen pedagogiikkaan tai erityiseen katsomukseen perustuva varhaiskasvatus	90
6.1 Paikallisesti päätettävät asiat	90
7. Toiminnan arviointi ja kehittäminen varhaiskasvatuksessa	91
7.1 Pedagogisen toiminnan arviointi ja kehittäminen	91
7.2 Paikallisesti päätettävät asiat	92

1. Varhaiskasvatussuunnitelman perusteet ja paikalliset varhaiskasvatussuunnitelmat

Varhaiskasvatussuunnitelman perusteet on varhaiskasvatustalain¹ perusteella Opetushallituksen antama valtakunnallinen määräys, jonka mukaan paikalliset ja lasten varhaiskasvatussuunnitelmat laaditaan ja varhaiskasvatus toteutetaan. Varhaiskasvatussuunnitelman perusteiden laatimista ohjaa erityisesti varhaiskasvatustalaki, jossa säädetään lapsen oikeudesta varhaiskasvatukseen sekä varhaiskasvatuksen tavoitteista. Esiopetus, jota säätelee perusopetuslaki, on osa varhaiskasvatusta². Esiopetusta ohjaa Opetushallituksen määräyksenä annettu Esiopetuksen opetussuunnitelman perusteet.

Varhaiskasvatus on osa suomalaista koulutusjärjestelmää sekä tärkeä vaihe lapsen kasvun ja oppimisen polulla. Varhaiskasvatuksen tavoitteena on tukea lapsen oppimisen edellytyksiä, edistää elinikäistä oppimista ja koulutuksellisen tasa-arvon toteuttamista inklusiivisten periaatteiden mukaisesti³. Periaatteisiin kuuluu kaikkia lapsia koskevat yhtäläiset oikeudet, tasa-arvoisuus, yhdenvertaisuus, syrjimättömyys, moninaisuuden arvostaminen sekä sosiaalinen osallisuus ja yhteisöllisyys⁴. Inklusiivisuus on käsitteenä laaja ja se tulee nähdä kaikkia lapsia koskevana ja varhaiskasvatuksen järjestämiseen liittyvänä periaatteena, arvona ja kokonaisvaltaisena tapana ajatella. Tämä perusteasiakirja on laadittu inklusion periaatteiden mukaisesti, joita tarkastellaan erityisesti arvoperustaa käsittelevässä luvussa 2, toimintakulttuurin näkökulmasta luvussa 3 ja lapsen tuen näkökulmasta luvussa 5. Huoltajilla on ensisijainen vastuu lasten kasvatuksesta. Varhaiskasvatus tukee ja täydentää kotien kasvatustehtävää ja vastaa omalta osaltaan lasten hyvinvoinnista.

Varhaiskasvatuksen valtakunnallisen ohjauksen tarkoituksena on luoda yhdenvertaiset edellytykset varhaiskasvatukseen osallistuvien lasten kokonaisvaltaiselle kasvulle, kehitykselle ja oppimiselle.

Varhaiskasvatussuunnitelman perusteiden lähtökohtana ovat lasten kasvuympäristön ja varhaiskasvatuksen toimintaympäristön muutokset. Lisäksi perusteissa on otettu huomioon lainsäädännön muutokset. Perusteita on valmisteltu sidosryhmäyhteistyössä hyödyntäen uusimpia tutkimus- ja kehittämistyön tuloksia.

¹ Varhaiskasvatustalaki (540/2018)

² Perusopetuslaki (628/1998) ja perusopetusasetus (852/1998)

³ Varhaiskasvatustalaki 3 §

⁴ HE 148/2021 vp: Hallituksen esitys eduskunnalle laiksi varhaiskasvatustalain muuttamisesta, s. 30–31

Varhaiskasvatussuunnitelmakokonaisuus on kolmitasoinen. Se koostuu valtakunnallisesta varhaiskasvatussuunnitelman perusteista, paikallisista varhaiskasvatussuunnitelmista sekä lasten varhaiskasvatussuunnitelmista.

1.1 Varhaiskasvatussuunnitelman perusteet ja niiden velvoittavuus

Varhaiskasvatussuunnitelman perusteiden tehtävänä on tukea ja ohjata varhaiskasvatuksen järjestämistä, toteuttamista ja kehittämistä sekä edistää laadukkaan ja yhdenvertaisen varhaiskasvatuksen toteutumista koko maassa. Varhaiskasvatuksella tarkoitetaan suunnitelmallista ja tavoitteellista kasvatuksen, opetuksen ja hoidon muodostamaa kokonaisuutta, jossa painottuu erityisesti pedagogiikka⁵.

Varhaiskasvatussuunnitelman perusteissa määrätään varhaiskasvatuksen toteuttamisen keskeisistä tavoitteista ja sisällöistä, varhaiskasvatuksen järjestäjän ja lasten huoltajien välisestä yhteistyöstä, monialaisesta yhteistyöstä sekä lapsen varhaiskasvatussuunnitelman sisällöstä⁶.

Varhaiskasvatussuunnitelman perusteet on varhaiskasvatuksen järjestäjiä oikeudellisesti velvoittava määräys. Perusteasiakirja sisältää määräysten lisäksi kokonaisuuden ymmärtämistä avaavaa tekstiä. Jokaisen luvun päätteeksi on koottu paikallisesti päätettäviä asioita, jotka ohjaavat paikallisen varhaiskasvatussuunnitelman laatimista ja varhaiskasvatuksen toteuttamista. Varhaiskasvatussuunnitelman perusteissa on myös viittauksia lainsäädäntöön. Viittausten tarkoituksena on selventää perustetekstin yhteyttä lainsäädännölliseen perustaan.

Tässä perusteasiakirjassa tarkoitetaan **varhaiskasvatuksen järjestäjällä** kuntaa, kuntayhtymää tai yksityistä palveluntuottajaa⁷. Käsitettä huoltaja käytetään tarkoittaessa lapsen vanhempaa tai muuta huoltajaa.

1.2 Paikallinen varhaiskasvatussuunnitelma

Varhaiskasvatuksen järjestäjien tulee laatia ja hyväksyä valtakunnallisten varhaiskasvatussuunnitelman perusteiden pohjalta paikalliset varhaiskasvatussuunnitelmat. Varhaiskasvatussuunnitelman laatimisvelvoite koskee myös kunnan hankkimaa avointa varhaiskasvatustoimintaa ja kunnan valvomaa yksityistä lasten päiväkotitoimintaa tai yksityistä perhepäivähoitoa. Paikalliset varhaiskasvatussuunnitelmat ovat velvoittavia ja niitä tulee arvioida ja kehittää. Paikallinen varhaiskasvatussuunnitelma voidaan laatia kaikkia toimintamuotoja koskevaksi (päiväkotitoiminta, perhepäivähoito ja avoin varhaiskasvatustoiminta) tai kullekin

⁵ Varhaiskasvatustalaki 2 §

⁶ Varhaiskasvatustalaki 21 §

⁷ Varhaiskasvatustalaki 1 §

toimintamuodolle erikseen. Varhaiskasvatuksen järjestäjät voivat sopia järjestäjärajat ylittävstä yhteistyöstä varhaiskasvatussuunnitelmaa laadittaessa, arvioitaessa ja kehitettäessä.⁸

Varhaiskasvatussuunnitelma laaditaan siten, että se määrittelee, ohjaa ja tukee varhaiskasvatuksen järjestämistä paikallisesti. Suunnitelmaa laadittaessa tulee ottaa huomioon paikalliset erityispiirteet, mahdolliset pedagogiset painotukset, lasten tarpeet sekä varhaiskasvatusta koskevan arviointitiedon ja kehittämistyön tulokset. Paikalliset suunnitelmat voivat tarkentaa valtakunnallisia perusteita, mutta ne eivät voi sulkea pois mitään lain, asetuksen tai varhaiskasvatussuunnitelman perusteiden edellyttämää tavoitetta tai sisältöä.

Varhaiskasvatussuunnitelman laadinnassa otetaan huomioon muut paikallisella tasolla tehtävät suunnitelmat, kuten

- varhaiskasvatusta, lapsia ja perheitä koskevat suunnitelmat
- esiopetuksen opetussuunnitelma
- perusopetuksen opetussuunnitelma
- mahdollinen perusopetukseen valmistavan opetuksen opetussuunnitelma
- lastensuojelulain mukainen lasten ja nuorten hyvinvointisuunnitelma⁹
- kotoutumissuunnitelma¹⁰
- **yhdenvertaisuus- ja tasa-arvosuunnitelma¹¹.**

Varhaiskasvatuksen järjestäjä huolehtii siitä, että varhaiskasvatuksen henkilöstölle, huoltajille sekä lapsille annetaan mahdollisuus osallistua paikallisen varhaiskasvatussuunnitelman laatimiseen ja kehittämiseen¹².

Lapsen kasvun ja oppimisen polun jatkuvuuden ja eheyden turvaamiseksi esi- ja perusopetuksen edustajat osallistuvat varhaiskasvatussuunnitelman laatimiseen ja kehittämiseen. Paikallista varhaiskasvatussuunnitelmaa laadittaessa tehdään yhteistyötä kunnan eri hallinnonalojen sekä sosiaali- ja terveydenhuollon tehtäviä hoitavien viranomaisten kanssa (luku 3.3).

Varhaiskasvatuksen järjestäjä hyväksyy varhaiskasvatussuunnitelman erikseen suomenkielistä, ruotsinkielistä, saamenkielistä sekä tarvittaessa muulla kielellä annettavaa varhaiskasvatusta varten¹³.

⁸ Varhaiskasvatuslaki 22 §

⁹ Lastensuojelulaki (417/2007) 12 § (1292/2013)

¹⁰ Laki kotoutumisen edistämisestä (1386/2010) 15 §

¹¹ **Suositus**

¹² Varhaiskasvatuslaki 20 §

¹³ Varhaiskasvatuslaki 8 §

Varhaiskasvatuksen järjestäjän tehtävänä on arvioida antamaansa varhaiskasvatusta sekä osallistua ulkopuoliseen toimintansa arviointiin¹⁴. Paikallisen varhaiskasvatuksen arvioinnissa voidaan hyödyntää kansallista varhaiskasvatuksen tietovaranto Vardasta¹⁵ tuotettua arviointitietoa sekä Kansallisen koulutuksen arviointikeskuksen¹⁶ tuottamia arviointityökaluja. Arviointia käsitellään tarkemmin luvussa 7.

1.3 Lapsen varhaiskasvatussuunnitelma

Varhaiskasvatuksessa olevalla lapsella on varhaiskasvatusturva lain turvaama oikeus saada suunnitelmallista ja tavoitteellista kasvatusta, opetusta ja hoitoa. Näiden toteuttamiseksi laaditaan jokaiselle päiväkodissa ja perhepäivähoidossa olevalle lapselle varhaiskasvatussuunnitelma¹⁷. Lapsen varhaiskasvatussuunnitelman lähtökohtana tulee olla lapsen etu¹⁸ ja tarpeet. Myös lapsen mielipide ja toiveet tulee selvittää ja huomioida lapsen varhaiskasvatussuunnitelmaprosessissa¹⁹. Henkilöstön vastuulla on etsiä sopivat keinot lapsen näkökulmien selvittämiseksi. On tärkeää, että sekä huoltajan että henkilöstön havainnot ja näkemykset lapsen kehityksen ja oppimisen vaiheista sekä ryhmässä toimimisesta otetaan huomioon.

Lapsen varhaiskasvatussuunnitelmaa laadittaessa on tärkeä tuntee lapsen osaaminen, vahvuudet, kiinnostuksen kohteet sekä yksilölliset tarpeet. Lisäksi laatimisessa otetaan huomioon lapsen kielellinen, kulttuurinen ja katsomuksellinen tausta. Suunnitelmaa laadittaessa tai päivitettäessä hyödynnetään lapsen mahdollista aiempaa varhaiskasvatussuunnitelmaa sekä pedagogista dokumentointia (luku 4.2). Lapsen varhaiskasvatussuunnitelmaan kirjattavat tavoitteet asetetaan henkilöstön pedagogiselle toiminnalle. Ne kuvaavat sitä, miten pedagogisella toiminnalla ja oppimisympäristöillä tuetaan lapsen kehitystä, oppimista ja hyvinvointia. Tavoitteita asetettaessa otetaan huomioon myös huoltajan ja mahdollisten muiden asiantuntijoiden näkemykset lapsen hyvinvoinnista, kehityksestä, oppimisesta, ja tuen tarpeista.²⁰

Lapsen varhaiskasvatussuunnitelma on toiminnan suunnittelun ja arvioinnin väline. Lasten varhaiskasvatussuunnitelmista nousevat tavoitteet otetaan huomioon lapsiryhmän toiminnan suunnittelussa ja toteuttamisessa sekä oppimisympäristöjen ja toimintakulttuurin kehittämisessä. Lapsen varhaiskasvatussuunnitelma laaditaan lapsen aloitettua päiväkodissa tai

¹⁴ Varhaiskasvatusturvalaki 24 §

¹⁵ Varhaiskasvatusturvalaki 65–73 §

¹⁶ Laki kansallisen koulutuksen arviointikeskuksesta (1295/2013)

¹⁷ Varhaiskasvatusturvalaki 23 §

¹⁸ Varhaiskasvatusturvalaki 4 § ja HE 148/2021 s. 34

¹⁹ Varhaiskasvatusturvalaki 23 §

²⁰ HE 148/2021, s. 34

perhepäivähoidossa. Suunnitelmaa tarkennetaan lapsen tarpeiden mukaan, vähintään kerran vuodessa²¹.

Lapsen varhaiskasvatussuunnitelmaprosessiin sisältyy eri vaiheita. Prosessiin osallistuvat lapsen opetuksesta, kasvatuksesta ja hoidosta vastaavat henkilöt yhdessä huoltajan ja lapsen kanssa. Päiväkodeissa lapsen varhaiskasvatussuunnitelman laatimisesta ja arvioinnista vastaa varhaiskasvatuksen opettajaksi kelpoinen henkilö. Varhaiskasvatuksen sosionomin osaamista voidaan hyödyntää erityisesti lasten ja perheiden palvelujärjestelmän tuntemuksen osalta. Varhaiskasvatuksen erityisopettaja osallistuu lapsen tuen tarpeen, tukitoimenpiteiden tai niiden toteuttamisen arviointiin tarpeen mukaan. **Varhaiskasvatuksen opettaja tai varhaiskasvatuksen erityisopettaja voi osallistua perhepäivähoidossa olevan lapsen varhaiskasvatussuunnitelmaprosessiin.** Lapsen varhaiskasvatussuunnitelman laatimiseen ja arviointiin osallistuvat **tarvittaessa** myös lapsen kehitystä ja oppimista tukevat asiantuntijat tai muut tarvittavat tahot.²²

Lapsen varhaiskasvatussuunnitelmaan kirjataan lapsen mahdollinen kehityksen, oppimisen ja **hyvinvoinnin** tuki, sen toteuttaminen **sekä tuen vaikuttavuuden ja tukitoimien toteutumisen arviointi.** Jos lapsella on jokin pitkäaikainen sairaus, joka vaatii lääkehoitoa, laaditaan hänelle terveydenhuollossa lääkehoitosuunnitelma²³. Siltä osin kuin lääkehoitosuunnitelmaan sisältyvät tiedot ovat välttämättömiä lapsen varhaiskasvatuksen järjestämiseksi, kirjataan ne lapsen varhaiskasvatussuunnitelmaan²⁴. Lääkehoidon toteuttamisesta varhaiskasvatuksessa sovitaan paikallisesti. **Varhaiskasvatuksessa annettavaa tukea käsitellään tarkemmin luvussa 5.**

Lapsen varhaiskasvatussuunnitelman toteutumista sekä **varhaiskasvatuksen pedagogisten toimintakäytäntöjen vaikutuksia lapsen kehitykseen ja oppimiseen seurataan säännöllisesti. Lapsen varhaiskasvatussuunnitelma on tarkistettava vähintään kerran vuodessa.** Suunnitelma on kuitenkin tarkistettava aina, kun siihen on lapsen tarpeista johtuva syy.²⁵ Lapsen tuen tarvetta **sekä tuen riittävyyttä, tarkoituksenmukaisuutta ja vaikuttavuutta** on arvioitava **ja suunnitelmaa päivitettävä aina tuen tarpeen muuttuessa.** Jos lapsi saa tehostettua tai erityistä tukea, lapsen **varhaiskasvatussuunnitelmaa päivitetään hallinnollisen päätöksen sisällön mukaisesti²⁶.** Aloite suunnitelman tarkistamiseksi voi tulla lapsen kanssa työskenteleviltä henkilöiltä tai lapsen huoltajalta. Lapsen varhaiskasvatussuunnitelmaa arviotaessa arviointi kohdistuu erityisesti toiminnan järjestelyihin, pedagogiikan toteutumiseen **ja tukitoimien vaikuttavuuteen.**

²¹ Varhaiskasvatuslaki 23 §

²² Varhaiskasvatuslaki 23 § ja **HE 148/2021 s. 34**

²³ Terveystieteiden tutkimuskeskus (1326/2010) 8 §

²⁴ Varhaiskasvatuslaki 41 §

²⁵ Varhaiskasvatuslaki 23 §

²⁶ **Varhaiskasvatuslaki 15 e §**

Lapsen varhaiskasvatussuunnitelman tulee sisältää seuraavat asiat:

- lapsen kehitykseen ja oppimiseen liittyvät vahvuudet sekä lapsen kiinnostuksen kohteet
- lapsen kehitystä, oppimista ja hyvinvointia tukevat tavoitteet sekä toimenpiteet tavoitteiden toteuttamiseksi ja toteutumisen arviointi
- lapsen mahdollisesti tarvitsema tuki (luku 5)
- mahdollinen suunnitelma lääkehoidosta
- lapsen, henkilöstön ja huoltajan yhdessä sopimat asiat
- suunnitelman laatimiseen osallistuneet muut mahdolliset asiantuntijat
- tieto siitä, milloin suunnitelma on laadittu ja tarkistettu ja milloin suunnitelma tarkistetaan seuraavan kerran.

Lapsen varhaiskasvatussuunnitelma on salassa pidettävä²⁷. Varhaiskasvatuslain mukaan lapsen varhaiskasvatuksesta vastaavilla henkilöillä ja tuen tarpeen, tukitoimenpiteiden tai niiden toteuttamisen arviointiin osallistuvilla henkilöillä on salassapitovelvollisuuden estämättä oikeus saada toisiltaan ja luovuttaa toisilleen sekä varhaiskasvatuksen järjestäjälle ja tuottajalle sellaiset tiedot, jotka ovat varhaiskasvatuksen järjestämisen, tuottamisen ja tuen arvioinnin kannalta välttämättömiä. Tiedonsiirron tavoitteena on turvata lapsen edun mukaisen varhaiskasvatuksen toteutuminen. Tietojen saamista ja luovuttamista koskeva säännös koskee myös tilanteita, joissa lapsi siirtyy kunnan tai yksityisen palveluntuottajan järjestämästä varhaiskasvatuksesta toisen kunnan tai palveluntuottajan järjestämään varhaiskasvatukseen tai joissa varhaiskasvatuksesta siirrytään esiopetukseen tai perusopetukseen. Lapsen asiakkuus varhaiskasvatuksessa on julkinen tieto. Lapsen varhaiskasvatuksen järjestämiseen voi kuitenkin liittyä tietoja, jotka ovat salassa pidettäviä.²⁸

1.4 Paikallisesti päätettävät asiat

Paikallinen varhaiskasvatussuunnitelma ja lapsen varhaiskasvatussuunnitelma laaditaan varhaiskasvatuslain mukaisesti varhaiskasvatuksen järjestäjän päättämällä tavalla tässä luvussa ja muualla näissä perusteissa kuvattuja tavoitteita ja periaatteita noudattaen. Varhaiskasvatussuunnitelman perusteissa määritellään kunkin pääluvun lopussa, mitä paikallisessa varhaiskasvatussuunnitelmassa tulee kyseisen luvun osalta päättää ja kuvata.

Paikallisessa varhaiskasvatussuunnitelmassa voidaan käyttää perustetekstiä. Olennaista on kuitenkin avata ja konkretisoida tekstiä siten, että se ohjaa ja tukee varhaiskasvatuksen toteuttamista ja kehittämistä paikallisesti.

²⁷ Varhaiskasvatuslaki 40 §

²⁸ Varhaiskasvatuslaki 41 § sekä esimerkiksi laki viranomaisen toiminnan julkisuudesta (621/1999) 24 §

Paikallisesti voidaan laatia erilliset suunnitelmat varhaiskasvatuksen eri toimintamuodoille. Paikalliset varhaiskasvatussuunnitelmat voidaan laatia myös järjestäjien yhteistyönä.

Paikallinen varhaiskasvatussuunnitelma voidaan hyväksyä kokonaan tai osittain joko kunta-, yksikkö-, ryhmä- tai toimintamuotokohtaisena. Yksityisen palveluntuottajan varhaiskasvatussuunnitelma voidaan hyväksyä edellä mainituin periaattein tai koko palveluntuottajan toimintaa koskevana.²⁹ Paikallista suunnitelmaa arvioidaan säännöllisesti ja sitä kehitetään arvioinnin pohjalta.

Paikallista suunnitelmaa laadittaessa varhaiskasvatuksen järjestäjä päättää

- millä kielillä varhaiskasvatussuunnitelma laaditaan ja hyväksytään
- laaditaanko varhaiskasvatussuunnitelma kokonaan tai osittain järjestäjä-, yksikkö-, ryhmä-, toimintamuotokohtaisena tai alueellisina suunnitelmina
- millaista varhaiskasvatussuunnitelman rakennetta, asioiden käsittelyjärjestystä ja julkaisutapaa käytetään
- miten varhaiskasvatuksen henkilöstö, lapset ja huoltajat osallistuvat varhaiskasvatussuunnitelman laatimiseen, arviointiin ja kehittämiseen³⁰
- miten yhteistyö esiopetuksen, perusopetuksen ja **hyvinvointialueen** sosiaali- ja terveystoimen asiantuntijoiden sekä muiden tarvittavien yhteistyökumppaneiden kanssa toteutetaan varhaiskasvatussuunnitelman laadinnassa
- miten paikalliset erityispiirteet, varhaiskasvatuksen erilaiset järjestämisen tavat, kehittämisen tavoitteet sekä lapsia koskevat muut paikalliset suunnitelmat otetaan varhaiskasvatussuunnitelmaa laadittaessa huomioon
- miten paikallisen varhaiskasvatussuunnitelman toteutumista arvioidaan ja miten sitä kehitetään (katso myös luku 7).

Paikallisessa varhaiskasvatussuunnitelmassa kuvataan

- lapsen varhaiskasvatussuunnitelman laatimisen prosessi paikallisesta näkökulmasta. Kuvauksessa määritellään laadintaan, seurantaan ja arviointiin liittyvä yhteistyö ja vastuut varhaiskasvatuslain sekä näiden perusteiden mukaisesti
- varhaiskasvatuksen salassa pidettävien tietojen siirtämiseen ja vaihtamiseen liittyvät käytännöt
- **tukeen liittyvien hallintopäätösten³¹ laatimisen prosessi paikallisesta näkökulmasta.**

²⁹ Varhaiskasvatuslaki 22 §

³⁰ Varhaiskasvatuslaki 20 §

³¹ **Varhaiskasvatuslaki 15 e §**

Tyrnävän kunnan varhaiskasvatussuunnitelman laatimiseen liittyviä ratkaisuja ja toimintatapoja

Tyrnävän kunnan varhaiskasvatussuunnitelma (vasu) on laadittu valtakunnallisen Varhaiskasvatussuunnitelman perusteiden pohjalta suomen kielellä. Suunnitelmassa kuntakohtaiset kuvaukset on liitetty valtakunnalliseen perustetekstiin jokaisen luvun loppuun. Tyrnävän kunnan vasu on kaikkien kunnan varhaiskasvatuspalveluiden yhteinen ja sen on hyväksynyt sivistys- ja hyvinvointilautakunta. Vasu julkaistaan sähköisessä muodossa suomen kielellä Tyrnävän kunnan nettisivulla. Vasua täsmennetään yksikkökohtaisilla toimintasuunnitelmilla. Tyrnävän kunnan varhaiskasvatussuunnitelma on päivitetty keväällä 2022 ja se on hyväksytty lautakunnassa syksyllä 2022.

Varhaiskasvatussuunnitelman laadinnassa on hyödynnetty valtakunnallisen varhaiskasvatussuunnitelman lisäksi kunnan esiopetussuunnitelmaa, perusopetussuunnitelmaa, oppilashuollon suunnitelmia, tasa-arvosuunnitelmaa, esi- ja perusopetuksen tvt-strategiaa sekä lasten ja nuorten hyvinvointisuunnitelmaa.

Tyrnävän varhaiskasvatussuunnitelman laadintaan lapset ja huoltajat ovat päässeet osallistumaan asiakastyytyväisyyskyselyn muodossa sekä erilaisin kyselyin eri varhaiskasvatyksiköissä. Varhaiskasvatuksen henkilöstö on ollut mukana vasun laadintatyön prosesseissa mm. työstämällä työryhmissä vasun sisältöalueita. Varhaiskasvatuksen yhteistyötahot, kuten sosiaali- ja terveystoimen sekä esi- ja alkuopetuksen henkilöstö ovat osallistuneet vasutyöhön antamalla näkemyksensä yhteistyötä koskeviin kysymyksiin. Yhteistyön muotoja ja tavoitteita on kirjattu kunnan vasuun yhdessä eri yhteistyötahojen kanssa. Tärkeää yhteistyön toteutumiseksi on avoin ja kuuleva vuorovaikutus, jossa jokaisen tahon näkökulma huomioidaan. Yhteistyö- ja siirtymävaihekäytäntöjä kuvataan tarkemmin luvuissa 3 ja 5.

Vasun toteutumista, arviointia ja kehittämistä ohjaa ja tukee varhaiskasvatuksen johtoryhmä, johon kuuluvat varhaiskasvatusjohtaja, yksiköiden johtajat ja varhaiskasvatuksen erityisopettajat. Varhaiskasvatuksen arviointi- ja kehittämistyöhön pääsevät osallistumaan myös lapset, huoltajat sekä varhaiskasvatuksen henkilöstö. Toiminnan arviointia ja kehittämistä on kuvattu tarkemmin luvussa 7.

Lapsen varhaiskasvatussuunnitelma

Jokaiselle varhaiskasvatuksessa olevalle lapselle laaditaan henkilökohtainen varhaiskasvatussuunnitelma eli vasu, johon kirjataan lapsen kehitystä, oppimista ja hyvinvointia tukevat pedagogiset tavoitteet ja toimenpiteet. Mikäli lapsi on esiopetuksessa, siellä laadittava lapsen esiopetuksen suunnitelma kattaa lapsen esiopetusaikaa mahdollisesti täydentävän varhaiskasvatusajan. Tuen osalta täydentävässä varhaiskasvatuksessa oleville lapsille kirjataan tuen asiat erilliseen liitteeseen.

Varhaiskasvatuksen toimintaa suunniteltaessa lähtökohtana ovat lapsen vahvuudet, kiinnostuksen kohteet sekä yksilölliset tarpeet. Lasten vasujen tavoitteet otetaan perustaksi lapsiryhmien toiminnan suunnitteluun ja oppimisympäristöjen kehittämiseen. Jos lapsella ilmenee erilaisia tuentarpeita, varhaiskasvatuksen erityisopettaja on tukena lapsen varhaiskasvatusta suunniteltaessa. Tehostetusta ja erityisestä tuesta tehdään kunnassa hallinnollinen päätös. Tukea on kuitenkin annettava heti tuen tarpeen ilmettyä ja tuen asiat kirjataan lapsen vasuun. Tuen asioista enemmän luvussa 5. Mikäli lapsella on pitkäaikainen lääkehoitoa vaativa sairaus, lapselle laaditaan lapsen vasuun liitettävä lääkehoitosuunnitelma.

Vasu laaditaan yhdessä huoltajan kanssa lapsen mielipiteet ja toiveet huomioiden. Myös lapsi voi osallistua varhaiskasvatussuunnitelmakeskusteluun iän ja taitojensa mukaisesti. Ennen lapsen varhaiskasvatussuunnitelman keskustelua huoltajalla on mahdollisuus tutustua lapsen vasu -lomakkeeseen. Varhaiskasvatuksen henkilöstö valmistautuu lapsen vasukeskusteluun havainnoimalla lasta.

Päiväkodissa lapsen vasun laadinnasta, toteutumisesta ja arvioinnista vastaa varhaiskasvatuksen opettaja. Perhepäivähoidossa olevan lapsen vasusta vastaa perhepäivähoitaja yhteistyössä aluepäiväkodinjohtajan kanssa. Tuen asioissa hyödynnetään varhaiskasvatuksen erityisopettajan pedagogista asiantuntijuutta. Tällöin vasun laatimiseen osallistuvat tarvittaessa myös lapsen kehitystä ja oppimista tukevat muut asiantuntijat.

Varhaiskasvatuksen henkilöstön tehtävänä on arvioida lapsen vasuun kirjattuja pedagogisia tavoitteita ja toimintatapoja toimintavuoden kuluessa. Lapsen kasvaessa ja kehittyessä on tärkeää tarkastella tavoitteita säännöllisesti ja tarvittaessa asettaa uusia tai tarkentaa aiemmin asetettuja tavoitteita; vasua voidaan täydentää tarpeen mukaan, arvioitava kuitenkin vähintään kerran vuodessa. Vasukeskustelujen lisäksi huoltajien kanssa keskustellaan lapsen varhaiskasvatukseen liittyvistä asioista säännöllisesti, esimerkiksi päivittäisissä kohtaamisissa.

Lapsen varhaiskasvatussuunnitelma on salassa pidettävä asiakirja. Mikäli lapsi siirtyy Tyrnävän kunnallisessa varhaiskasvatuksessa ryhmästä tai yksiköstä toiseen, lapsen vasu kulkee lapsen mukana huoltajien luvalla. Varhaiskasvatuksen päätyttyä lapsen vasu arkistoidaan Tyrnävän kuntaan.

Lapset puheeksi -menetelmä

Tyrnävän kunnassa on käytössä myös Lapset puheeksi -menetelmä (LP-menetelmä). LP-keskustelussa käydään yhdessä huoltajan kanssa läpi lapsen arjen asioita liittyen kotiin, varhaiskasvatukseen, harrastuksiin ja vapaa-aikaan. LP-menetelmä on lapsen vasun mukaisesti vahvuuslähtöinen tapa keskustella lapsesta. Keskustelun tarkoituksena on lisätä yhteistä ymmärrystä lapselle tärkeistä asioista, jotka vaikuttavat hänen hyvinvointiinsa ja arjen sujumiseen. LP-keskustelua tarjotaan kaikille 2- ja 5-vuotiaiden lasten huoltajille. Keskustelu voidaan käydä myös muulloin, mikäli se koetaan tarpeelliseksi.

2. Varhaiskasvatuksen tehtävä ja yleiset tavoitteet

Varhaiskasvatus on yhteiskunnallinen palvelu, jolla on monia tehtäviä. Varhaiskasvatuksen tehtävä on edistää lasten kokonaisvaltaista kasvua, kehitystä ja oppimista yhteistyössä huoltajien kanssa. Varhaiskasvatus edistää lasten tasa-arvoa ja yhdenvertaisuutta ja ehkäisee syrjäytymistä. Varhaiskasvatuksessa opitut tiedot ja taidot vahvistavat lasten osallisuutta sekä aktiivista toimijuutta yhteiskunnassa. Lisäksi varhaiskasvatus tukee huoltajia kasvatustyössä sekä mahdollistaa heidän osallistumisensa työelämäänsä tai opiskeluun.

2.1 Varhaiskasvatuksen järjestämistä ohjaavat velvoitteet

Kunta on velvollinen järjestämään varhaiskasvatusta niin laajasti ja sellaisin toimintamuodoin kuin kunnassa on tarvetta. Varhaiskasvatus on pyrittävä järjestämään lähellä palvelun käyttäjiä ja paikallisia tarpeita vastaavina aukioloaikoina³². Varhaiskasvatusta voidaan varhaiskasvatustalain mukaan toteuttaa päiväkotitoimintana, perhepäivähoitona tai avoimena varhaiskasvatustoimintana³³. Laissa säädetty lapsen oikeus varhaiskasvatukseen koskee päiväkodissa tai perhepäivähoidossa annettavaa varhaiskasvatusta. Huoltaja päättää lapsen osallistumisesta varhaiskasvatukseen. Esiopetuksessa olevalla lapsella tulee olla mahdollisuus osallistua varhaiskasvatukseen lain oikeuttamalla tavalla³⁴.

Kunta tai kuntayhtymä voi järjestää varhaiskasvatuksen itse tai hankkia varhaiskasvatuspalveluja julkiselta tai yksityiseltä palvelujen tuottajalta. Hankittaessa varhaiskasvatuspalveluja muilta palvelujen tuottajilta kunnan tai kuntayhtymän on varmistuttava siitä, että hankittavat palvelut vastaavat sitä tasoa, jota edellytetään vastaavalta kunnalliselta toiminnalta. Varhaiskasvatuksen järjestäjä vastaa siitä, että sen hankkimat palvelut järjestetään varhaiskasvatusta koskevien säädösten sekä varhaiskasvatussuunnitelman perusteiden mukaisesti³⁵. Yksityisen palveluntuottajan ohjauksesta, neuvonnasta ja valvonnasta vastaavat kunnan toimielin tai sen määräämä viranhaltija, aluehallintovirasto sekä Sosiaali- ja terveysalan lupa- ja valvontavirasto³⁶.

Kunnan on huolehdittava siitä, että lapsi voi saada varhaiskasvatusta lapsen äidinkielenä olevalla suomen, ruotsin tai saamen kielellä³⁷. Muista kielistä määrätään luvussa 4.6.

Varhaiskasvatuksen järjestämistä ohjaavat velvoitteet perustuvat Suomen perustuslakiin, varhaiskasvatustalain ja varhaiskasvatuksesta annettuun valtioneuvoston asetukseen³⁸ sekä

³² Varhaiskasvatustalain 5 § 4 momentti

³³ Varhaiskasvatustalain 1 §

³⁴ Varhaiskasvatustalain 1 ja 12 §

³⁵ Varhaiskasvatustalain 5 § 2 momentti

³⁶ Varhaiskasvatustalain 52 §

³⁷ Varhaiskasvatustalain 8 § ja HE 40/2018 vp, s. 89

Varhaiskasvatussuunnitelman perusteisiin. Varhaiskasvatukseen sovelletaan myös hallintolaki³⁹ ja lakia viranomaisen toiminnan julkisuudesta⁴⁰. Suomen perustuslain mukaan ketään ei saa ilman hyväksyttävää perustetta asettaa eri asemaan sukupuolen, iän, alkuperän, kielen, uskonnon, vakaumuksen, mielipiteen, terveydentilan, vammaisuuden tai muun henkilöön liittyvän syyn perusteella⁴¹. Varhaiskasvatuksen järjestämisessä on otettava huomioon myös velvoitteet, jotka tulevat muusta lainsäädännöstä sekä kansainvälisistä sopimuksista, joihin Suomi on sitoutunut. Tällaisia ovat muun muassa yhdenvertaisuuslaki⁴², tasa-arvolaki⁴³, Euroopan ihmisoikeussopimus⁴⁴, YK:n lapsen oikeuksien sopimus⁴⁵, YK:n yleissopimus vammaisten henkilöiden oikeuksista⁴⁶, YK:n julistus alkuperäiskansojen oikeuksista⁴⁷ sekä YK:n kestävän kehityksen tavoitteet⁴⁸.

Varhaiskasvatukseen osallistuvalla lapsella on oikeus saada tukea⁴⁹, riippumatta varhaiskasvatuksen järjestäjästä⁵⁰. Varhaiskasvatusta järjestetään ja kehitetään inklusioperiaatteen mukaisesti, jolloin kaikilla lapsilla on oikeus osallistua yhdessä varhaiskasvatukseen esimerkiksi tuen tarpeista, vammaisuudesta tai kulttuurisesta taustasta riippumatta.

Kun lapsi tarvitsee kehitykseensä, **oppimiseensa** ja hyvinvointiinsa tukea (**myöhemmin lapsen tuki**) ja saa sosiaali- ja terveydenhuollon tukitoimia ja palveluja, tällöin sovelletaan **varhaiskasvatustalaki**⁵¹, sosiaalihuoltolaki⁵², vammaisuuden perusteella järjestettävistä palveluista ja tukitoimista annettua lakia⁵³, kehitysvammaisten erityishuollosta annettua lakia⁵⁴ ja

³⁸ Valtioneuvoston asetus varhaiskasvatuksesta (753/2018)

³⁹ Hallintolaki (434/2003)

⁴⁰ Laki viranomaisten toiminnan julkisuudesta (621/1999)

⁴¹ Suomen perustuslaki (731/1999) 6 §

⁴² Yhdenvertaisuuslaki (1325/2014)

⁴³ Laki naisten ja miesten välisestä tasa-arvosta (609/1986)

⁴⁴ Euroopan ihmisoikeussopimus 1990

⁴⁵ YK:n yleissopimus lapsen oikeuksista 1989 (59/1991)

⁴⁶ YK:n yleissopimus vammaisten henkilöiden oikeuksista 2007 (27/2016)

⁴⁷ YK:n julistus alkuperäiskansojen oikeuksista 2007

⁴⁸ Kestävän kehityksen tavoitteet – Agenda 2030. YK:n yleiskokous 2015

⁴⁹ Varhaiskasvatustalaki 15 a §

⁵⁰ Kunta, kuntayhtymä tai yksityinen palveluntuottaja, ks. luku 1.1

⁵¹ Varhaiskasvatustalaki 15 a §

⁵² Sosiaalihuoltolaki (1301/2014)

⁵³ Vammaisuuden perusteella järjestettävistä palveluista ja tukitoimista annettu laki (380/1987)

⁵⁴ Laki kehitysvammaisten erityishuollosta (519/1977)

terveydenhuoltolaki⁵⁵ sekä mitä sosiaali- ja terveydenhuollon palveluista muualla laissa säädetään.

Varhaiskasvatuksen valtakunnallisista tavoitteista säädetään varhaiskasvatuslaissa. Tavoitteet ohjaavat perusteiden sekä paikallisen ja lapsen varhaiskasvatussuunnitelman laadintaa, toteuttamista ja arviointia.

Varhaiskasvatuslain⁵⁶ mukaan varhaiskasvatuksen tavoitteena on

- 1) edistää jokaisen lapsen iän ja kehityksen mukaista kokonaisvaltaista kasvua, kehitystä, terveyttä ja hyvinvointia;
- 2) tukea lapsen oppimisen edellytyksiä ja edistää elinikäistä oppimista ja koulutuksellisen tasa-arvon toteuttamista **inklusiivisten periaatteiden mukaisesti**;
- 3) toteuttaa lapsen leikkiin, liikkumiseen, taiteisiin ja kulttuuriperintöön perustuvaa monipuolista pedagogista toimintaa ja mahdollistaa myönteiset oppimiskokemukset;
- 4) varmistaa kehittävä, oppimista edistävä, terveellinen ja turvallinen varhaiskasvatusympäristö;
- 5) turvata lasta kunnioittava toimintatapa ja mahdollisimman pysyvät vuorovaikutussuhteet lasten ja varhaiskasvatushenkilöstön välillä;
- 6) antaa kaikille lapsille yhdenvertaiset mahdollisuudet varhaiskasvatukseen, edistää yhdenvertaisuutta ja sukupuolten tasa-arvoa sekä antaa valmiuksia ymmärtää ja kunnioittaa yleistä kulttuuriperinnettä sekä kunkin kielellistä, kulttuurista, uskonnollista ja katsomuksellista taustaa;
- 7) tunnistaa lapsen yksilöllisen tuen tarve ja järjestää tarkoituksenmukaista tukea varhaiskasvatuksessa tarpeen ilmettyä tarvittaessa monialaisessa yhteistyössä;
- 8) kehittää lapsen yhteistyö- ja vuorovaikutustaitoja, edistää lapsen toimimista vertaisryhmässä sekä ohjata eettisesti vastuulliseen ja kestäväan toimintaan, toisten ihmisten kunnioittamiseen ja yhteiskunnan jäsenyyteen;
- 9) varmistaa lapsen mahdollisuus osallistua ja saada vaikuttaa itseään koskeviin asioihin;
- 10) toimia yhdessä lapsen sekä lapsen vanhemman tai muun huoltajan kanssa lapsen tasapainoisen kehityksen ja kokonaisvaltaisen hyvinvoinnin parhaaksi sekä tukea lapsen vanhempaa tai muuta huoltajaa kasvatustyössä.

Varhaiskasvatuksen järjestäjällä on velvollisuus kertoa huoltajille varhaiskasvatuksen tavoitteista ja toiminnasta sen eri toimintamuodoissa. Huoltajalle järjestetään mahdollisuus osallistua ja vaikuttaa lapsensa varhaiskasvatuksen suunnitteluun, toteuttamiseen ja arviointiin. Lisäksi huoltajille järjestetään säännöllisesti mahdollisuus osallistua paikallisen ja yksikkökohtaisen

⁵⁵ Terveystuololaki (1326/2010)

⁵⁶ Varhaiskasvatuslaki 3 §

varhaiskasvatuksen suunnitteluun ja arviointiin. **Huoltajan osallistumisesta lapselle mahdollisesti annettavan tuen suunnitteluun ja arviointiin kuvataan tarkemmin luvussa 5.**

Lasten osallistuminen varhaiskasvatukseen vaihtelee perheiden valinnan, lasten lakisääteisen oikeuden ja varhaiskasvatuksen järjestäjän päätöksen mukaan⁵⁷. Tämä tulee ottaa huomioon paikallisten suunnitelmien laatimisessa.

Varhaiskasvatuksessa oppimisympäristön on oltava kehittävä, oppimista edistävä sekä terveellinen ja turvallinen lapsen ikä ja kehitys huomioon ottaen. Toimitilojen ja toimintavälineiden on oltava asianmukaisia, ja niissä on huomioitava esteettömyys⁵⁸. Päiväkodissa tai perhepäivähoidossa olevalle lapselle on tarjottava täysipainoista ravintoa. Ruokailun on oltava tarkoituksenmukaisesti järjestetty ja ohjattu.⁵⁹ Varhaiskasvatus on uskonnollisesti, katsomuksellisesti ja puoluepoliittisesti sitouttamatonta. Varhaiskasvatusta ei saa käyttää kaupallisen vaikuttamisen kanavana. Vaihtoehtoiseen pedagogiikkaan tai erityiseen katsomukseen perustuvaa varhaiskasvatusta tarkennetaan luvussa 6.

Varhaiskasvatuksessa noudatetaan henkilöstön kelpoisuusvaatimuksista ja mitoituksista annettuja säädöksiä⁶⁰. Kunnan käytettävissä on oltava varhaiskasvatuksessa esiintyvää tarvetta vastaavasti **varhaiskasvatuksen erityisopettajan** palveluja⁶¹. Henkilöstön kelpoisuuksia koskevista siirtymäsäännöksistä säädetään varhaiskasvatuslaissa⁶².

Varhaiskasvatuksessa otetaan huomioon työsuojeluun ja turvallisuuteen liittyvät säännökset, henkilötietojen käsittelyä ja tietosuojaa koskevat säännökset sekä lasten kanssa työskentelevien rikostaustan selvittämistä ohjaavat lait. Lapsia suojataan väkivallalta, kiusaamiselta ja muulta häirinnältä suunnitelmallisen ennaltaehkäisemisen sekä välittömän puuttumisen avulla (Luku 3.1)⁶³. Turvallisuuden edistämisen tulee olla suunnitelmallista ja säännöllisesti arvioitua.

Kunnan on varhaiskasvatusta järjestäessään toimittava yhteistyössä opetuksesta, liikunnasta ja kulttuurista, sosiaalihuollosta, lastensuojelusta, **lastenneuvolatoiminnasta** ja muusta terveydenhuollosta vastaavien sekä muiden tarvittavien tahojen kanssa⁶⁴. Varhaiskasvatuksen henkilöstöä velvoittavat myös säännökset, jotka koskevat sosiaalihuoltopalveluihin ohjaamista ja lastensuojeluilmoituksen tekemistä⁶⁵.

⁵⁷ Varhaiskasvatuslaki 12 ja 19 §

⁵⁸ Varhaiskasvatuslaki 10 §

⁵⁹ Varhaiskasvatuslaki 11 §

⁶⁰ Varhaiskasvatuslaki 25–33 § ja 75 § ja valtioneuvoston asetus varhaiskasvatuksesta (753/2018)

⁶¹ Varhaiskasvatuslaki 25 §

⁶² Varhaiskasvatuslaki 75 §

⁶³ Varhaiskasvatuslaki 10 §

⁶⁴ Varhaiskasvatuslaki 7 §

⁶⁵ Sosiaalihuoltolaki (1301/2014) 35 § ja lastensuojelulaki (417/2007) 25 § (88/2010) ja 25 a § (1302/2014)

2.2 Varhaiskasvatuksen toimintamuodot

Varhaiskasvatuksen toimintamuodot ovat päiväkotitoiminta, perhepäivähoito sekä avoin varhaiskasvatustoiminta⁶⁶. Varhaiskasvatustalain ja varhaiskasvatussuunnitelman perusteiden tavoitteet ohjaavat kaikkia varhaiskasvatuksen toimintamuotoja. Varhaiskasvatustalain määrittellään, mitkä lain kohdat koskevat avointa varhaiskasvatusta⁶⁷. Varhaiskasvatuksen toimintamuodot eroavat toisistaan. Esimerkiksi oppimisympäristöt, resurssit, henkilöstön koulutus ja kelpoisuusvaatimukset, henkilöstörakenne, lapsiryhmien koko sekä lasten ja henkilöstön välinen suhdeluku vaihtelevat. **Myös tuen antamisen mahdollisuudet vaihtelevat.** Eri toimintamuotojen ominaispiirteet otetaan huomioon paikallista varhaiskasvatussuunnitelmaa laadittaessa ja tavoitteita täsmennetään toimintamuodoittain.

On tärkeää, että huoltajat saavat riittävästi tietoa kaikkien toimintamuotojen sisällöistä ja ominaispiirteistä. Kunnan on järjestettävä ohjausta ja neuvontaa huoltajille tarjolla olevista varhaiskasvatuspalveluista. Tarvittaessa huoltajan kanssa keskustellaan siitä, mikä varhaiskasvatuksen toimintamuoto ja laajuus vastaavat lapsen tarpeita ja etua. Neuvontaa ja ohjausta annetaan varhaiskasvatuspalveluihin hakeuduttaessa, sekä lapsen jo ollessa palvelujen piirissä.⁶⁸

Päiväkoteissa toteutettava varhaiskasvatus on yleisin varhaiskasvatuksen toimintamuodoista. Päiväkoteissa toiminta on ryhmämuotoista. Lapsiryhmät voidaan muodostaa eri tavoin ottaen huomioon esimerkiksi lasten ikä, sisarussuhteet tai tuen tarve. Ryhmien tulee olla pedagogisesti tarkoituksenmukaisia ja niiden muodostamisessa **noudatetaan** henkilöstön mitoitus- ja ryhmien enimmäiskokoon **sekä tukeen** liittyviä säännöksiä⁶⁹. Päiväkotien henkilöstön moniammatillisuus on laadukkaan varhaiskasvatuksen voimavara, kun kaikkien **koulutus ja** osaaminen on käytössä sekä vastuut, tehtävät ja ammattiroolit toteutuvat tarkoituksenmukaisella tavalla. Päiväkodeilla tulee olla toiminnasta vastaava johtaja⁷⁰.

Varhaiskasvatustalain korostaa pedagogiikan merkitystä ja samalla varhaiskasvatuksen opettajien ja erityisopettajien pedagogista vastuuta⁷¹. Kokonaisvastuu lapsiryhmien toiminnan suunnittelusta, toiminnan suunnitelmallisuuden ja tavoitteellisuuden toteutumisesta sekä toiminnan arvioinnista ja kehittämisestä on varhaiskasvatuksen opettajilla. Varhaiskasvatuksen opettajat, **erityisopettajat**, sosionomit, lastenhoitajat ja muu varhaiskasvatuksen henkilöstö suunnittelevat ja toteuttavat toimintaa yhdessä.

⁶⁶ Varhaiskasvatustalain 1 §

⁶⁷ Varhaiskasvatustalain 1 §

⁶⁸ Varhaiskasvatustalain 4 ja 16 §

⁶⁹ Varhaiskasvatustalain 34–38 §

⁷⁰ Varhaiskasvatustalain 25 §

⁷¹ Varhaiskasvatustalain 2, 25 ja 35 §

Perhepäivähoito on pienessä ryhmässä toteutettavaa varhaiskasvatusta. Sitä järjestetään perhepäiväkodissa, joka voi olla yksityiskoti tai muu kodinomainen hoitopaikka⁷². Perhepäivähoitoa voidaan järjestää yhden tai kahden hoitajan toteuttamana tai erityistapauksissa kolmen hoitajan yhteisesti toteuttamana varhaiskasvatuksena⁷³. Perhepäiväkotien henkilöstömäärässä sekä muodostettaessa lapsiryhmiä tulee ottaa huomioon vammaiset ja muuten tukea tarvitsevat lapset⁷⁴. Perhepäivähoitajat vastaavat oman ryhmänsä toiminnasta. Pedagoginen johtaminen ja toiminnan ohjaus tukee perhepäivähoitajien tavoitteellista toiminnan suunnittelua ja toteuttamista.

Avoimen varhaiskasvatustoiminnan toteutus ja painopisteet vaihtelevat varhaiskasvatuksen järjestäjän päätösten mukaan. Avointa varhaiskasvatustoimintaa voidaan järjestää esimerkiksi leikkipuisto- tai kerhotoimintana. Toiminta on ohjattua ja tavoitteellista. Avoin varhaiskasvatustoiminta voi tarjota esimerkiksi ulkoilua, leikkiä, taide- tai liikuntakasvatusta. Lisäksi avoin varhaiskasvatustoiminta voi tarjota huoltajille ohjattua yhdessäoloa lasten kanssa sekä muita sosiaalisia kontakteja. Avoimen toiminnan tulee olla suunniteltua, jotta varhaiskasvatustavan tavoitteet voidaan ottaa siinä huomioon. Tavoitteet tulee ottaa sitä kattavammin ja laaja-alaisemmin huomioon, mitä säännöllisemmin ja useammin lapset toimintaan osallistuvat. Toiminnan luonteen mukaan tietyt tavoitteet voivat painottua muita enemmän.⁷⁵

Vuorohoitoa on järjestettävä tarpeen mukaisessa laajuudessa lapselle, joka tarvitsee sitä huoltajan työssäkäynnin tai opiskelun vuoksi. Vuorohoitoa voidaan järjestää iltaisin, viikonloppuisin ja öisin päiväkotitoimintana tai perhepäivähoitona. Vuorohoidossa lasten osallistuminen varhaiskasvatukseen on usein epäsäännöllistä. Tämä tulee huomioida pedagogisen toiminnan ja lapselle annettavan tuen suunnittelussa ja toteuttamisessa.⁷⁶

2.3 Varhaiskasvatus osana lapsen kasvun ja oppimisen polkua

Varhaiskasvatus on tärkeä osa lapsen kasvun ja oppimisen polkua. Varhaiskasvatus luo perustaa elinikäiselle oppimiselle. Lapsi tuo varhaiskasvatukseen mukanaan aiemman elämäkokemuksensa, jossa merkittävänä tekijänä ovat huoltaja ja lapsen väliset vuorovaikutus- ja kiintymyssuhteet. Henkilöstön tehtävänä on luoda luottamuksellinen suhde lapseen. Huoltajan ja henkilöstön välinen yhteistyö tuo lapsen elämään jatkuvuutta ja turvallisuutta. Sovittaessa lapsen varhaiskasvatuksen tavoitteista avoin, arvostava ja tasavertainen kohtaaminen on tärkeää. Säännöllinen yhteistyö on oleellista, jotta perheiden ja henkilöstön yhteinen kasvatustehtävä muodostaa lapsen kannalta mielekkään kokonaisuuden.

⁷² Varhaiskasvatustalaki 1 ja 38 §

⁷³ Valtioneuvoston asetus varhaiskasvatuksesta (753/2018) 2 §

⁷⁴ Varhaiskasvatustalaki 38 §

⁷⁵ Varhaiskasvatustalaki 3 § 2 momentti ja HE 40/2018 vp, s.85

⁷⁶ Varhaiskasvatustalaki 13 §

Lapsuuden merkityksen ymmärtäminen sekä tietämys lasten kasvusta, kehityksestä ja oppimisesta ovat pedagogisen toiminnan perustaa. Yhtä tärkeää on tuntea jokainen lapsi ja ottaa huomioon hänen yksilöllinen kehityksensä. Lapsen tunteminen edellyttää mahdollisimman pysyviä vuorovaikutussuhteita henkilöstön ja lasten välillä⁷⁷.

Varhaiskasvatus ja siihen kuuluva esiopetus sekä perusopetus muodostavat lapsen kehityksen ja oppimisen kannalta johdonmukaisesti etenevän kokonaisuuden ja perustan elinikäiselle oppimiselle. Laadukkaan kokonaisuuden lähtökohtana on, että varhaiskasvatuksen sekä esi- ja perusopetuksen henkilöstö tuntee koulutusjärjestelmän sekä sen eri vaiheiden keskeiset tavoitteet, ominaispiirteet ja käytännöt. Lasten hyvinvoinnin sekä kehityksen ja oppimisen sujuvuuden vuoksi myös siirtymävaiheet suunnitellaan ja niitä arvioidaan.

Varhaiskasvatuksen järjestäjä luo yhteistyön rakenteet ja tiedon siirron käytännöt, joiden avulla siirtymät kotoa varhaiskasvatukseen, varhaiskasvatuksen aikana sekä varhaiskasvatuksesta esiopetukseen ja sieltä perusopetukseen ovat mahdollisimman sujuvia. Siirtymävaiheissa tehdään huoltajan kanssa yhteistyötä lapsen edun mukaisesti. Tietojen siirtämisessä voidaan hyödyntää varhaiskasvatuksen aikana koottuja dokumentteja, joissa kuvataan lapsen kehitystä ja oppimista, sekä lapselle laadittua varhaiskasvatussuunnitelmaa. Tiedon siirrossa noudatetaan voimassa olevia säädöksiä.⁷⁸

2.4 Arvoperusta

Varhaiskasvatussuunnitelman perusteiden arvoperustan yleisperiaatteina ovat lapsen edun ensisijaisuus, lapsen oikeus hyvinvointiin, huolenpitoon ja suojeluun, lapsen mielipiteen huomioon ottaminen sekä yhdenvertaisen ja tasa-arvoisen kohtelun vaatimus, **inklusiiviset periaatteet** ja lapsen syrjäntäkielto YK:n Lapsen oikeuksien sopimuksen⁷⁹, varhaiskasvatuslain⁸⁰ ja YK:n vammaisten henkilöiden oikeuksia koskevan yleissopimuksen mukaisesti⁸¹.

Lapsuuden itseisarvo

Varhaiskasvatuksen tehtävänä on suojella ja edistää lasten oikeutta hyvään ja turvalliseen lapsuuteen. Varhaiskasvatus perustuu käsitykseen lapsuuden itseisarvosta. Jokainen lapsi on ainutlaatuinen ja arvokas juuri sellaisena kuin hän on. Jokaisella lapsella on oikeus tulla kuulluksi, nähdyksi, huomioon otetuksi ja ymmärretyksi omana itsenään sekä yhteisönsä jäsenenä.

⁷⁷ Varhaiskasvatuslaki 3 § 1 momentti 5 kohta

⁷⁸ Esimerkiksi varhaiskasvatuslaki 40–42 §

⁷⁹ YK:n yleissopimus lapsen oikeuksista 1989 (59/1991)

⁸⁰ Varhaiskasvatuslaki 20 §

⁸¹ YK:n yleissopimus vammaisten henkilöiden oikeuksista 27/2016

Ihmisenä kasvaminen

Varhaiskasvatus perustuu elämän, kestävän elämäntavan ja ihmisoikeuksien kunnioittamiseen sekä ihmisarvon loukkaamattomuuteen. Henkilöstö tukee lasten kasvua ihmisyyteen, jota kuvaa pyrkimys totuuteen, hyvyyteen ja kauneuteen sekä oikeudenmukaisuuteen ja rauhaan. Varhaiskasvatuksessa arvostetaan sivistystä, mikä ilmenee tavassa suhtautua itseensä, muihin ihmisiin, ympäristöön ja tietoon sekä tavassa ja tahdossa toimia oikein. Henkilöstö ohjaa lapsia toimimaan arvoperustan mukaisesti sekä keskustelemaan arvoista ja ihanteista. Varhaiskasvatuksessa kiusaamista, rasismia tai väkivaltaa ei hyväksytä missään muodossa eikä keneltäkään.

Lapsen oikeudet

Lapsella on oikeus ilmaista itseään, mielipiteitään ja ajatuksiaan sekä tulla ymmärretyksi niillä ilmaisun keinoilla, joita hänellä on. Jokaisella lapsella on oikeus hyvään opetukseen, huolenpitoon ja kannustavaan palautteeseen. Lapsella on oikeus leikkiä, oppia leikkien ja iloita oppimastaan sekä rakentaa käsitystä itsestään, identiteetistään ja maailmasta omien lähtökohtiensa mukaisesti. Lapsella on oikeus yhteisöllisyyteen ja ryhmään kuulumiseen. **Lapsella on oikeus saada riittävä ja oikea-aikaista tukea varhaiskasvatuksessa⁸²**. Lapsella on oikeus saada tietoa monipuolisesti, käsitellä tunteita ja ristiriitoja sekä kokeilla ja opetella uusia asioita.⁸³

Yhdenvertaisuus, tasa-arvo ja moninaisuus

Varhaiskasvatus edistää suomalaisen yhteiskunnan demokraattisia arvoja, kuten yhdenvertaisuutta, tasa-arvoa ja moninaisuutta. Lapsilla tulee olla mahdollisuus kehittää taitojaan ja tehdä valintoja esimerkiksi sukupuolesta, syntyperästä, kulttuuritaustasta tai muista henkilöön liittyvistä syistä riippumatta. Henkilöstön tulee luoda moninaisuutta kunnioittava ilmapiiri. Varhaiskasvatus rakentuu **moninaiselle kulttuuriperinnölle**, joka muotoutuu edelleen lasten, heidän huoltajiensa sekä henkilöstön vuorovaikutuksessa.

Perheiden monimuotoisuus

Ammatillinen, avoin ja kunnioittava suhtautuminen monimuotoisiin perheisiin ja perheiden erilaisiin kieliin, kulttuureihin, katsomuksiin ja uskontoihin, perinteisiin sekä kasvatuskäsitteisiin luo edellytyksiä hyvälle kasvatusyhteistyölle⁸⁴. Lasten perheidentiteettiä ja perhesuhteita tuetaan siten, että jokainen lapsi voi kokea oman perheensä arvokkaaksi.

Terveellinen ja kestävä elämäntapa

⁸² Varhaiskasvatuslaki 15 a §

⁸³ YK:n yleissopimus lapsen oikeuksista 1989 (59/1991)

⁸⁴ YK:n yleissopimus lapsen oikeuksista 1989 (59/1991)

Varhaiskasvatuksen tehtävänä on ohjata lapsia terveyttä ja hyvinvointia edistäviin elämäntapoihin. Lapsille tarjotaan mahdollisuuksia kehittää tunnetaitojaan ja esteettistä ajatteluaan. Varhaiskasvatuksessa tunnistetaan ja noudatetaan kestävän elämäntavan periaatteita niin, että sosiaalinen, kulttuurinen, taloudellinen ja ekologinen ulottuvuus huomioidaan. Varhaiskasvatusta luodaan perustaa ekososiaaliselle sivistykselle niin, että ihminen ymmärtää ekologisen kestävyyskäsitteen olevan edellytys sosiaaliselle kestävyydelle ja ihmisoikeuksien toteutumiselle.

2.5 Oppimiskäsitys

Varhaiskasvatussuunnitelman perusteet on laadittu perustuen oppimiskäsitykseen, jonka mukaan lapset kasvavat, kehittyvät sekä oppivat vuorovaikutuksessa muiden ihmisten ja lähiympäristön kanssa. Oppimiskäsitys pohjautuu myös näkemykseen lapsesta aktiivisena toimijana. Lapset ovat synnynnäisesti uteliaita ja haluavat oppia uutta, kerrata ja toistaa asioita. Oppiminen on kokonaisvaltaista ja sitä tapahtuu kaikkialla. Siinä yhdistyvät tiedot, taidot, toiminta, tunteet, aistihavainnot, keholliset kokemukset, kieli ja ajattelu. Oppimista tapahtuu muun muassa lasten havainnoissa ja tarkkailemalla ympäristöään sekä jäljitellessä muiden toimintaa. Lapset oppivat myös leikkien, liikkuen, tutkien, erilaisia työtehtäviä tehden, itseään ilmaisten sekä taiteisiin perustuvassa toiminnassa.

Varhaiskasvatuksessa oppimisen lähtökohtana ovat lasten aiemmat kokemukset, heidän mielenkiinnon kohteensa ja osaamisensa. On tärkeää, että uusilla opittavilla asioilla on yhteys lasten kehittyviin valmiuksiin sekä muuhun kokemusmaailmaan ja kulttuuriseen taustaan. Lapset oppivat parhaiten voidessaan hyvin ja kokiessaan olonsa turvalliseksi. Myönteiset tunnekokemukset ja vuorovaikutussuhteet edistävät oppimista. Vertaisryhmä ja kokemus yhteisöön kuulumisesta ovat lapsen oppimisen ja osallisuuden kannalta keskeisiä. Lasten tulee saada oppimiseensa henkilöstön ohjausta ja tukea. Lapsia kiinnostava, tavoitteellinen ja sopivasti haastava toiminta innostaa oppimaan lisää. Jokaisen lapsen tulee saada onnistumisen kokemuksia ja iloa omasta toiminnastaan sekä itsestään oppijana.

Leikki on varhaiskasvatuskäytännön lasten oppimiselle merkityksellistä. Se on lasta motivoivaa ja iloa tuottavaa toimintaa, jossa lapset samalla oppivat monia taitoja ja omaksuvat tietoa. Varhaiskasvatuksessa tulee ymmärtää leikin itseisarvo lapselle sekä sen pedagoginen merkitys oppimisessa ja lasten kokonaisvaltaisessa kehityksessä ja hyvinvoinnissa.

2.6 Pedagogisesti painottunut kasvatuksen, opetuksen ja hoidon kokonaisuus

Varhaiskasvatussuunnitelman perusteissa pedagogiikka perustuu määriteltyyn arvoperustaan, käsitykseen lapsesta, lapsuudesta sekä oppimisesta. Pedagogiikalla tarkoitetaan monitieteiseen, erityisesti kasvatusta ja varhaiskasvatustieteelliseen tietoon perustuvaa, ammatillisesti johdettua ja ammattihenkilöstön toteuttamaa suunnitelmallista ja tavoitteellista toimintaa lasten hyvinvoinnin ja oppimisen toteutumiseksi. Se näkyy varhaiskasvatuksen toimintakulttuurissa, oppimisympäristöissä sekä kasvatuksen, opetuksen ja hoidon kokonaisuudessa. Pedagogiikan

painottuminen varhaiskasvatuksen kokonaisuudessa edellyttää pedagogista asiantuntemusta sekä henkilöstön yhteistä ymmärrystä siitä, miten lasten oppimista ja hyvinvointia voidaan parhaalla tavalla edistää⁸⁵.

Varhaiskasvatus toteutuu henkilöstön, lasten ja ympäristön vuorovaikutuksessa, jossa kasvatus, opetus ja hoito muodostavat eheän kokonaisuuden. Näitä kolmea ulottuvuutta voidaan tarkastella käsitteellisesti erillisinä, mutta käytännön toiminnassa ne nivoutuvat yhteen. Tämä mahdollistaa kokonaisvaltaisen lähestymistavan lapsen kasvun, kehityksen ja oppimisen edistämiseksi. Kasvatus, opetus ja hoito painottuvat eri tavoin eri-ikäisten lasten toiminnassa sekä varhaiskasvatuksen eri toimintamuodoissa.

Kasvatus on toimintaa, jonka myötä kulttuuriset arvot, tavat ja normit välittyvät, muovautuvat ja uudistuvat. Osaltaan kasvatuksen tavoite on siirtää kulttuuriperintöä sekä tärkeinä pidettyjä arvoja ja traditioita seuraavalle sukupolvelle. Kasvatuksen avulla ohjataan lapsia muodostamaan omia mielipiteitään ja arvioimaan kriittisesti vallitsevia ajattelu- ja toimintatapoja sekä toimimaan eettisesti kestäväällä tavalla. Kasvatuksen sivistystehtävänä on ohjata tietoisesti lasten yksilöllisen identiteetin muotoutumista siten, että lapset oppivat havaitsemaan oman toimintansa vaikutukset toisiin ihmisiin ja ympäristöönsä. Lasten kehitystä tuetaan niin, että he oppivat toimimaan sekä käyttämään osaamistaan myös toisten hyväksi.

Opetuksen lähtökohtana on varhaiskasvatussuunnitelman perusteissa määritelty oppimiskäsitys. Opetuksen tarkoitus on edistää lasten oppimista ja auttaa lapsia luomaan merkityksiä itsestään, toisista ihmisistä sekä ympäröivästä maailmasta. Varhaiskasvatuksessa lapsia innostetaan ja motivoidaan opettelemaan uusia asioita sekä ohjataan käyttämään erilaisia oppimisen tapoja. Opetus tukee ja siinä hyödynnetään lasten luontaista uteliaisuutta ja tutkimisen halua. Opetuksessa otetaan huomioon lasten kehittyvät taidot, mielenkiinnon kohteet, vahvuudet ja yksilölliset tuen tarpeet. Lisäksi opetuksen perustana ovat oppimisympäristöille (luku 3.2), laaja-alaiselle osaamiselle (luku 2.7), pedagogiselle toiminnalle (luku 4), ja lapsen tuelle (luku 5) asetetut tavoitteet.

Hoito on fyysisistä perustarpeista huolehtimista sekä tunnepohjaista välittämistä. Tavoitteena on, että lapsi tuntee itsensä arvostetuksi ja ymmärretyksi sekä kokee olevansa yhteydessä toisiin ihmisiin. Vastavuoroinen ja kunnioittava vuorovaikutussuhde sekä myönteinen kosketus ja läheisyys muodostavat perustan hyvälle hoidolle ja huolenpidolle. Päivittäin toistuvat tilanteet, kuten ruokailu, pukeminen ja riisuminen, lepo ja hygieniasta huolehtiminen, ovat keskeinen osa lapsen päivää ja osa pedagogista toimintaa. Varhaiskasvatuksen hoitotilanteet ovat aina samanaikaisesti kasvatus- ja opetustilanteita, joissa opitaan esimerkiksi vuorovaikutustaitoja, itsestä huolehtimisen taitoja, ajan hallintaa sekä omaksutaan hyviä tottumuksia.

⁸⁵ Varhaiskasvatuslaki 2 ja 23 §

2.7 Laaja-alainen osaaminen

Varhaiskasvatuksessa luodaan pohjaa lasten laaja-alaiselle osaamiselle. Laaja-alainen osaaminen muodostuu tietojen, taitojen, arvojen, asenteiden ja tahdon kokonaisuudesta. Osaaminen tarkoittaa myös kykyä käyttää tietoja ja taitoja sekä toimia tilanteen edellyttämällä tavalla. Tietojen ja taitojen käyttämiseen vaikuttavat lasten omaksumat arvot ja asenteet sekä tahto toimia. Laaja-alaisen osaamisen tarve nousee ympäröivän maailman muutoksista. Ihmisenä kasvaminen, opiskelu, työnteko sekä kansalaisena toimiminen nyt ja tulevaisuudessa edellyttävät tiedon- ja taidonalat ylittävää ja yhdistävää osaamista. Laaja-alaisen osaamisen kehittyminen edistää lasten kasvua yksilöinä ja yhteisönsä jäseninä. Osaamisen kehittyminen alkaa varhaislapsuudessa ja jatkuu läpi elämän. Laaja-alaisen osaamisen tavoitteet kulkevat jatkumona varhaiskasvatussuunnitelman perusteista esi- ja perusopetuksen opetussuunnitelmien perusteisiin. Laaja-alaisen osaamisen tavoitteet ovat ohjanneet tämän asiakirjan valmistelua, ja ne tulee ottaa huomioon paikallisissa varhaiskasvatussuunnitelmissa.

Laadukas pedagoginen toiminta vahvistaa lasten laaja-alaista osaamista. Laaja-alaisen osaamisen kehittymiseen vaikuttaa se, miten varhaiskasvatuksessa toimitaan, miten eri oppimisympäristöjä käytetään sekä miten lasten hyvinvointia ja oppimista tuetaan. Laaja-alaisen osaamisen tavoitteet otetaan huomioon toimintakulttuurin ja oppimisympäristöjen kehittämisessä sekä kasvatuksessa, opetuksessa ja hoidossa. Luvussa 4.5 kuvattujen oppimisen alueiden tehtävänä on edistää lasten laaja-alaista osaamista.

Varhaiskasvatussuunnitelman perusteissa kuvataan **kuusi** toisiinsa liittyvää laaja-alaisen osaamisen osa-aluetta:

- ajattelu ja oppiminen
- kulttuurinen osaaminen, vuorovaikutus ja ilmaisu
- itsestä huolehtiminen ja arjen taidot
- monilukutaito
- **digitaalinen osaaminen**
- osallistuminen ja vaikuttaminen.

Seuraavaksi kuvataan, mitä laaja-alaisen osaamisen eri osa-alueilla tarkoitetaan. Lisäksi määritellään varhaiskasvatuksen tehtävä kullakin osa-alueella.

Ajattelu ja oppiminen

Ajattelun ja oppimisen taidot kehittyvät vuorovaikutuksessa muiden ihmisten ja ympäristön kanssa ja muodostavat perustan muun osaamisen kehittymiselle ja elinikäiselle oppimiselle. Tiedon hankinta, jäsentäminen ja uuden luominen edellyttävät luovaa ja kriittistä ajattelua, jonka perustaa luodaan varhaiskasvatuksessa. Varhaiskasvatuksen tehtävä on tukea lasten ajattelun ja oppimisen taitoja.

Lasten ajattelu ja oppiminen kehittyvät monipuolisten ja merkityksellisten kokemusten avulla. Ihmettelylle, oivaltamiselle sekä oppimisen ilolle tulee olla tilaa. Leikissä lapsilla on mahdollisuus käyttää mielikuvitustaan ja luovuuttaan, kokeilla yhdessä ideoitaan ja tutkia maailmaa. Lasten taitoja jäsentää, nimetä ja kuvata ympäristöä ja sen ilmiöitä tuetaan lasten iän ja kehityksen mukaisesti. Lapsia rohkaistaan kysymään ja kyseenalaistamaan. Heidän kanssaan iloitaan onnistumisista ja opetellaan kannustamaan toisia. Lapsia kannustetaan myös sinnikkyyteen ja olemaan lannistumatta epäonnistumisista sekä keksimään ratkaisuja eri tilanteissa. Heitä ohjataan suuntaamaan ja ylläpitämään tarkkaavaisuuttaan. Päivittäinen, riittävä fyysinen aktiivisuus tukee lasten ajattelua ja oppimista. Toiminnan pedagoginen dokumentointi (luku 4.2) sekä yhteinen pohdinta auttavat lapsia havaitsemaan oppimistaan ja tunnistamaan vahvuuksiaan. Tämä vahvistaa lasten uskoa omaan kykyihinsä.

Kulttuurinen osaaminen, vuorovaikutus ja ilmaisu

Lapset kasvavat kulttuurisesti, kielellisesti ja katsomuksellisesti moninaisessa maailmassa. Tämä korostaa sosiaalisten ja vuorovaikutustaitojen sekä kulttuurisen osaamisen merkitystä. Osaamiseen kuuluu taito kuunnella, tunnistaa ja ymmärtää eri näkemyksiä sekä kyky reflektoida omia arvoja ja asenteita. Vuorovaikutustaidoilla sekä kyvyllä ilmaista itseään ja ymmärtää muita on tärkeä merkitys identiteetille, toimintakyvylle ja hyvinvoinnille. Toimiva vuorovaikutus erilaisista kulttuuri- ja katsomustaustoista tulevien ihmisten kanssa edellyttää oman ja muiden kulttuurin ja katsomuksellisen taustan ymmärtämistä ja kunnioittamista. Varhaiskasvatuksen tehtävä on edistää lasten kulttuurista osaamista sekä heidän vuorovaikutus- ja ilmaisutaitojaan.

Lapsia rohkaistaan tutustumaan toisiin ihmisiin, kieliin ja kulttuureihin. Henkilöstö toimii mallina lapsille toisten ihmisten sekä kielellisen, kulttuurisen ja katsomuksellisen moninaisuuden myönteisessä kohtaamisessa. Lapsia ohjataan ystävällisyyteen ja hyviin tapoihin. Yhteistyöhön perustuva toiminta luo mahdollisuuksia harjoitella vuorovaikutus- ja ilmaisutaitoja eri tilanteissa ja erilaisten ihmisten kanssa. Lasten kanssa harjoitellaan asettumista toisen asemaan, opetellaan tarkastelemaan asioita eri näkökulmista sekä ratkaisemaan ristiriitatilanteita rakentavasti. Tämä vahvistaa lasten sosiaalisia taitoja. Lapsia tuetaan kulttuuri-identiteettien rakentamisessa. Varhaiskasvatuksessa saadut kokemukset, tiedot ja taidot kulttuuriperinnöstä vahvistavat lapsen kykyä omaksua, käyttää ja muuttaa kulttuuria. Esimerkiksi leikit, ruokailuhetket ja juhlat tarjoavat tilaisuuksia jakaa kokemuksia erilaisista perinteistä ja tavoista. Lapsia tuetaan myönteisen suhteen luomisessa moninaiseen ympäristöön.

Itsestä huolehtiminen ja arjen taidot

Itsestä huolehtimiseen, terveyteen ja turvallisuuteen liittyvät taidot ovat kaikille tärkeitä. Varhaiskasvatuksen tehtävä on vahvistaa lasten hyvinvointiin ja turvallisuuteen liittyviä taitoja sekä ohjata heitä tekemään kestävän elämäntavan mukaisia valintoja. Varhaiskasvatuksessa tuetaan lasten myönteistä suhtautumista tulevaisuuteen.

Lasten itsenäisyyden asteittaista lisääntymistä tuetaan. Lapsia autetaan ja heitä kannustetaan pyytämään apua sitä tarvitessaan. Lasten kanssa harjoitellaan erilaisia taitoja kuten pukeutumista, ruokailua sekä henkilökohtaisesta hygieniasta ja omista tavaroista huolehtimista. Lapsia ohjataan

toimimaan vastuullisesti ja turvallisesti varhaiskasvatuksen oppimisympäristöissä, kuten lähiluonnossa ja liikenteessä. Lasten kanssa käsitellään heidän hyvinvointiaan edistäviä asioita kuten levon, ravinnon, liikunnan ja mielen hyvinvoinnin merkitystä. Lapsia autetaan tunteiden ilmaisussa ja itsesäätelyssä. Lasten tunnetaidot vahvistuvat, kun heidän kanssaan opetellaan havaitsemaan, tiedostamaan ja nimeämään tunteita. Lapsia ohjataan myös kunnioittamaan ja suojelemaan omaa ja toisten kehoa.

Monilukutaito

Monilukutaitoa tarvitaan lasten ja perheiden arjessa, vuorovaikutuksessa sekä yhteiskunnallisessa osallistumisessa. Monilukutaito edistää lasten kasvatuksellista ja koulutuksellista tasa-arvoa. Varhaiskasvatuksen tehtävänä on tukea näiden taitojen kehittymistä.

Monilukutaito on kulttuurisesti moninaisten viestien ja ympäröivän maailman ymmärtämisen sekä vuorovaikutuksen näkökulmasta keskeinen perustaito. Monilukutaidolla tarkoitetaan erilaisten viestien tulkinnan ja tuottamisen taitoja. Monilukutaidon perustana on laaja tekstikäsitelmä, jonka mukaan erilaiset tekstit voivat olla muun muassa kirjoitetussa, puhutussa, audiovisuaalisessa tai digitaalisessa muodossa. Siihen sisältyy erilaisia lukutaitoja kuten kuvanlukutaito, numeerinen lukutaito, medialukutaito ja peruslukutaito. Monilukutaito liittyy kiinteästi ajattelun ja oppimisen taitoihin. Lasten kanssa nimetään asioita ja esineitä sekä opetellaan erilaisia käsitteitä. Lapsia innostetaan tutkimaan, käyttämään ja tuottamaan viestejä erilaisissa, myös digitaalisissa, ympäristöissä. Monilukutaitoisiksi kehittyäkseen lapset tarvitsevat aikuisen mallia sekä rikasta tekstiympäristöä, lasten tuottamaa kulttuuria sekä lapsille soveltuvia kulttuuripalveluja.

Digitaalinen osaaminen

Digitaalisuus on osa yhteiskuntaa, jossa lapsi kasvaa. Digitaalista osaamista tarvitaan ihmisten välisessä vuorovaikutuksessa, yhteiskunnassa toimimisessa ja oppimisessa. **Digitaalisen osaamisen vahvistaminen edistää lasten** koulutuksellista tasa-arvoa. Varhaiskasvatuksen tehtävänä on yhteistyössä kotien kanssa tukea **lapsen ymmärrystä digitaalisuudesta.**

Lasten kanssa tutkitaan ja havainnoidaan digitaalisuuden roolia arkielämässä. Digitaalisia välineitä, sovelluksia ja ympäristöjä hyödynnetään dokumentoinnissa, leikeissä, vuorovaikutuksessa, peleissä, tutkimisessa, liikkumisessa sekä taiteellisessa kokemisessa ja tuottamisessa. Mahdollisuudet harjoitella, kokeilla ja tuottaa sisältöjä itse ja yhdessä muiden lasten kanssa käyttäen apuna digitaalisia välineitä edistävät lasten luovan ajattelun ja yhteistoiminnan taitoja sekä monilukutaitoa. Henkilöstö ohjaa lapsia digitaalisten ympäristöjen monipuoliseen, vastuulliseen ja turvalliseen käyttöön.

Osallistuminen ja vaikuttaminen

Aktiivinen ja vastuullinen osallistuminen ja vaikuttaminen luovat perustan demokraattiselle ja kestäväälle tulevaisuudelle. Tämä edellyttää yksilöltä taitoa ja halua osallistua yhteisön toimintaan sekä luottamusta omiin vaikutusmahdollisuuksiinsa. Lasten oikeuksiin kuuluvat kuulluksi tuleminen ja osallisuus omaan elämään vaikuttavissa asioissa. Varhaiskasvatuksessa kunnioitetaan

näitä demokratian toteutumisen keskeisiä periaatteita. Varhaiskasvatuksen tehtävä on tukea lasten kehittyviä osallistumisen ja vaikuttamisen taitoja sekä kannustaa oma-aloitteisuuteen.

Lasten arvostava kohtaaminen, heidän ajatustensa kuunteleminen ja aloitteisiin vastaaminen vahvistavat lasten osallistumisen ja vaikuttamisen taitoja. Lapset suunnittelevat, toteuttavat ja arvioivat toimintaa yhdessä henkilöstön kanssa. Samalla lapset oppivat vuorovaikutustaitoja sekä yhteisten sääntöjen, sopimusten ja luottamuksen merkitystä. Henkilöstö huolehtii siitä, että jokaisella lapsella on mahdollisuus osallistua ja vaikuttaa. Osallistumisen ja vaikuttamisen kautta lasten käsitys itsestään kehittyy, itseluottamus kasvaa ja yhteisössä tarvittavat sosiaaliset taidot muovautuvat.

2.8 Paikallisesti päätettävät asiat

Paikallista varhaiskasvatussuunnitelmaa laadittaessa keskustellaan siitä, mitä tässä luvussa määrätyt varhaiskasvatuksen tehtävät ja yleiset tavoitteet merkitsevät ja miten varhaiskasvatukselle asetettujen tavoitteiden toteutumisesta voidaan huolehtia eri toimintamuodoissa.

Luku 2 sisältää osia, jotka ovat tarkoituksenmukaista sisällyttää osaksi paikallista varhaiskasvatussuunnitelmaa. Tällaisia osia ovat:

- varhaiskasvatuslain mukaiset tavoitteet
- arvoperusta (luku 2.4)
- oppimiskäsitys (luku 2.5) ja
- laaja-alainen osaaminen (luku 2.7).

Näihin osuuksiin voidaan tehdä paikallisia lisäyksiä.

Paikallisessa varhaiskasvatussuunnitelmassa kuvataan lisäksi

- varhaiskasvatuksen järjestäminen ja eri toimintamuodot sekä niiden välinen yhteistyö paikallisesta näkökulmasta
- paikalliset siirtymäkäytännöt, kun lapsi aloittaa varhaiskasvatuksessa, siirtyy varhaiskasvatuksen aikana toiseen ryhmään tai toiseen toimipaikkaan sekä lapsen siirtyessä esiopetukseen tai toisen varhaiskasvatuksen järjestäjän toimintaan.

Varhaiskasvatuksen eri toimintamuodoille voidaan laatia erilliset varhaiskasvatussuunnitelmat luvun 1.2 mukaisesti.

Arvoperusta ja oppimiskäsitys sekä laaja-alaisen osaamisen tavoitteet otetaan huomioon ja niitä syvennetään luvuissa, joissa käsitellään toimintakulttuuria, pedagogisen toiminnan suunnittelua, toteuttamista ja arviointia sekä **lapsen** tukea.

Tyrnävän kunnan varhaiskasvatuspalvelut

Tyrnävän kunta sijaitsee Pohjois-Pohjanmaalla, laajalla ja viljavalla lakeusalueella, noin 30 km Oulun eteläpuolella. Lapsirikkaassa kunnassa on noin 6600 asukasta. Tyrnävä jakautuu alueellisesti kirkonkylän, Temmeksen ja Murron alueisiin sekä muihin pienempiin kyläalueisiin.

Varhaiskasvatuspalvelut kuuluvat Tyrnävän kunnassa osaksi sivistys- ja hyvinvointiosastoa. Varhaiskasvatuksen johtoryhmä, johon kuuluvat varhaiskasvatusjohtaja, yksiköiden johtajat ja varhaiskasvatuksen erityisopettajat (veot), koordinoi varhaiskasvatuspalvelujen suunnittelua, toteuttamista, arviointia ja kehittämistä.

Kunta tuottaa lakisääteisiä varhaiskasvatuspalveluita päiväkodeissa ja perhepäivähoidossa. Lisäksi kunta järjestää avointa varhaiskasvatustoimintaa. Kunnalliselle varhaiskasvatustoiminnalle vaihtoehtoja ovat lapsen kotihoito, jota tuetaan kotihoidontuella, ja yksityinen varhaiskasvatus, jota tuetaan palvelusetelillä ja yksityisen hoidon tuella. Lisäksi Tyrnävän kunta maksaa harkinnanvaraisen yksityisen hoidon tuen kuntalisää.

- Palveluseteli voidaan myöntää kunnassa toimiviin palveluseteliyrittäjäksi hyväksytyihin yksityisiin päiväkoteihin.
- Yksityisen hoidon tuki ja yksityisen hoidon tuen kuntalisä voidaan myöntää yksityiseen perhepäivähoitoon ja toisen kunnan alueella toimivaan yksityiseen päiväkotiin. Lisäksi yksityisen hoidon tukea ja kuntalisää voi saada, jos lasta hoitaa perheen palkkaama hoitaja.

Tyrnävän kunnan varhaiskasvatuksen toimintamuodot

Tyrnävällä **päiväkodit** sijaitsevat kirkonkylän, Murron ja Temmeksen alueilla. Tyrnävän varhaiskasvatuksen vuorohoito on keskitetty kirkonkylälle päiväkotia Väentupaan. Tukea tarvitsevien lasten varhaiskasvatus toteutetaan inkluusiivisten periaatteiden mukaisesti erilaisin joustavin järjestelyin lapsen omassa varhaiskasvatusryhmässä.

Kodinomaista **perhepäivähoitoa** järjestetään hoitajan omassa kodissa. Hoitajalla voi olla enintään neljä alle kouluikäistä lasta omat lapset mukaan lukien. Viidentenä ryhmässä voi olla esiopetuksessa oleva lapsi. Murrossa ja kirkonkylällä toimii lisäksi **ryhmäperhepäivähoitoyksiköt**, jossa on varhaiskasvatuspaikat 12:lle lapselle.

Kunta järjestää **avointa varhaiskasvatustoimintaa** kirkonkylällä, Murrossa ja Temmeksellä. Avoin varhaiskasvatus on tarkoitettu lapsille, jotka ovat kotihoidossa. Kunnan järjestämää varhaiskasvatusta täydentävät kunnan kulttuuri- ja vapaa-aikatoimen palvelut sekä musiikki- ja kansalaisopisto, seurakunta sekä järjestöt ja erilaiset seurukset.

Yksityisten palveluntuottajien tarjoamia varhaiskasvatuspalveluja koskee samat lait ja asetukset kuin kunnallisiakin varhaiskasvatuspalveluja. Tyrnävällä toimii kolme yksityistä päiväkotia; päiväkotia Karuselli ja päiväkotia Vekkuli (kirkonkylä) sekä päiväkotia Touhula (Murto). Yksityisten

päiväkotien asiakkailla on käytössään palveluseteli. Kunnassa toimii myös muutamia yksityisiä perhepäivähoitajia. Yksityinen varhaiskasvatus on kunnan valvomaa.

Esiopetus on osa varhaiskasvatusta. Ennen oppivelvollisuuden alkamista vuoden kestävä esiopetus tai muuhun esiopetuksen tavoitteet saavuttava toiminta on velvoittavaa (Perusopetuslaki 1040/2014). Esiopetuksessa noudatetaan Opetushallituksen vahvistamia Esiopetuksen opetussuunnitelman perusteita sekä kunnan Esiopetuksen opetussuunnitelmaa. Esiopetusta järjestetään 20 tuntia viikossa. Tyrnävällä esiopetusta järjestetään päiväkotikiikassa, päiväkotikiikumestariissa ja päiväkotikiik Tenavatalossa sekä Murrin ja Kirkkomännikön kouluilla. Esiopetus noudattaa koulujen työjärjestystä.

Varhaiskasvatusta tarvitsevien lasten esiopetus järjestetään pääsääntöisesti päiväkotien esiopetusryhmissä, jolloin varhaiskasvatus ja esiopetus voidaan toteuttaa samassa paikassa. Esiopetukseen osallistuvilla on oikeus koulukuljetukseen, jos esiopetusmatkan pituus on yli neljä kilometriä tai jos matka on liian vaikea, rasittava tai vaarallinen. Kun lapsi tarvitsee esiopetuksen lisäksi myös varhaiskasvatusta, järjestävät vanhemmat itse kuljetuksen päiväkotiin ja esiopetukseen.

Tyrnävällä varhaiskasvatuksen eri toimintamuodot tekevät tiivistä yhteistyötä. Yhteistyöstä eri toimijatahojen kesken kerrotaan tarkemmin luvussa 3.3.

Siirtymäkäytännöt osana lapsen kasvun ja oppimisen polkua Tyrnävällä

Huoltajien ja henkilöstön välinen tiivis yhteistyö on tärkeää, kun lapsi aloittaa varhaiskasvatuksen piirissä. Tutustumiskeskustelussa käydään läpi varhaiskasvatukseen liittyviä käytännön asioita ja keskustellaan mm. alkutietolomakkeen pohjalta lapsesta. Myös lapsen siirtyessä ryhmästä tai yksiköstä toiseen yhteistyön tarkoituksena on mahdollistaa sujuva siirtyminen ja tutustuminen uuteen ryhmään.

Kun lapsi siirtyy varhaiskasvatuksesta esiopetukseen, päiväkotiryhmän varhaiskasvatuksen opettaja tai perhepäivähoidossa perhepäivähoitaja täyttää tiedonsiirtolomakkeen, joka käydään läpi yhdessä huoltajan kanssa. Saman lomakkeen täyttävät myös huoltajat. Tiedonsiirtolomake toimii pohjana henkilöstön välisessä siirtokeskustelussa, johon tieto viedään aina huoltajan luvalla. Huoltaja voi halutessaan olla mukana keskustelussa. Lapsen siirtyessä esiopetuksesta kouluun, käydään siirtokeskustelut tulevien opettajien kanssa myös huoltajan luvalla tiedonsiirtolomakkeiden pohjalta.

Mikäli lapsella on varhaiskasvatuksessa tai esiopetuksessa ollut jonkinlaisia tukitoimia käytössä (tehostettu tai erityinen tuki), siirtopalaverissa ovat mukana myös huoltajat ja varhaiskasvatuksen sekä koulun erityisopettaja. Tyrnävän varhaiskasvatussuunnitelman luvussa 5 ja Tyrnävän kunnan esiopetussuunnitelmasta löytyy tarkempaa kuvausta siirtymäkäytännöistä lapsen tuen aikana.

Tyrnävän varhaiskasvatuksen arvoperusta

Tyrnävän varhaiskasvatuksen arvopohja rakentuu Valtakunnallisen varhaiskasvatussuunnitelman mukaisille perusarvoille sekä Tyrnävän kuntastrategian 2020–2026 arvoille, joita ovat avoimuus, kestävyys, oikeudenmukaisuus, turvallisuus sekä vastuullisuus. Kevään 2022 asiakastytytyväisyyskyselyssä lasten huoltajien näkemyksissä korostuivat yhteisten keskustelujen merkitys sekä lasten kohtaaminen yksilönä. Näitä asioita huoltajat korostivat kyselyn monessa kohtaa.

Tyrnävän varhaiskasvatuksessa jokainen lapsi saa tulla turvalliseen varhaiskasvatusympäristöön, jossa aikuiset kohtaavat heidät yksilöinä. Lapsilla on oikeus turvalliseen päivään, leikkimiseen, iloitsemiseen, oikea-aikaiseen tukeen sekä mielipiteidensä ilmaisemiseen. Varhaiskasvatuksessa pyritään avoimeen ja kunnioittavaan yhteistyöhön perheiden kanssa, jokainen perhe on arvokas omanlaisena yksikkönään.

Tyrnävän varhaiskasvatuksessa jokainen työntekijä sitoutuu myönteisen ilmapiirin luomiseen ja miellyttävän sosiaalisen vuorovaikutuksen toteuttamiseen. Vuorovaikutuksessa näkyy fyysinen läheisyys, hymy, kannustus ja iloitseminen yhteisestä toiminnasta. Varhaiskasvatuksen ammattilainen huomaa ja tiedostaa yksittäisen lapsen perustarpeet, ymmärtää lapsen kokemusmaailmaa sekä tunnistaa vuorovaikutuksellisten tilanteiden pedagogisen arvon. Esimerkiksi ruokailut, lepoaikat, siirtymä- ja pukemistilanteet sekä perushoitotilanteet ovat myös pedagogisia hetkiä, joissa opitaan paljon uutta. Lapsia innostetaan osallistumaan niin vastavuoroiseen päivittäiseen vuorovaikutukseen ja ilmaisuun. Kasvattaja tukee ja ohjaa lasta käyttämällä monipuolista ja rikasta kieltä päivittäisissä vuorovaikutustilanteissa. Henkilöstö havaitsee lasten vuorovaikutusalitteet sekä vastaa niihin lasten osallisuutta ja toimijuutta tukevalla tavalla.

Tyrnävän varhaiskasvatusta ohjaava oppimiskäsitys

Tyrnävän varhaiskasvatuksessa oppiminen nähdään vuorovaikutteisena, kokonaisvaltaisena ja elinikäisenä prosessina. Oppiminen on laaja-alaista kasvua ja kehitystä, joka toteutuu vuorovaikutuksessa lasten, ympäristön ja kasvattajien välillä. Jokaisella lapsella on oikeus leikkiin, yhdessä tekemiseen ja tutkimiseen, oppimiseen ja oivaltamisen iloon sekä tasavertaiseen osallisuuteen positiivisen pedagogiikan mukaisesti. Oppimisen lähtökohtina arjessa ovat lapsen vahvuudet ja mielenkiinnonkohteet sekä leikki. Aikuinen toimii ohjaajana, innostajana, opettajana, kasvattajana sekä uusien oppimiskokemusten mahdollistajana.

On tärkeää, että lapset saavat arjessa käyttää luovuuttaan, kysellä, havainnoida ympäristöään sekä kehittää ongelmanratkaisutaitojaan sensitiivisen kasvattajan ohjauksessa. Varhaiskasvatusryhmissä keskustellaan ja laaditaan yhteisiä suunnitelmia ja käytäntöjä, joilla tuetaan lapsia sisäistämään hyviä tapoja ja toisten huomiointia arjessa. Lasten ääni tulee saada kuuluviin suunnitelmia laadittaessa.

Tunteiden säätelyn opetteluun kiinnittää huomiota. Kasvattajan yhtenä tehtävänä on sanoittaa lapsen tunteita ja olla tukena ja turvana itsesäätelytaitojen harjoittelussa. Varhaiskasvatuksen toimintayksiköiden käytössä on tunteiden säätelyn tukemiseen arjen oppimistilanteissa oleva suunnitelma (Talomalli, TunTuVa -hankkeesta).

3. Varhaiskasvatuksen toimintakulttuuri

Toimintakulttuuri on historiallisesti ja kulttuurisesti muotoutunut tapa toimia, joka muovautuu yhteisön vuorovaikutuksessa. Varhaiskasvatuksen järjestäjän ja varhaiskasvatusta johtavien henkilöiden tehtävänä on luoda edellytykset toimintakulttuurin kehittämiseksi ja arvioinnille varhaiskasvatuksen eri toimintamuodoissa ja yksiköissä. **Toimintakulttuurin kehittämisen lähtökohtana on inklusiivinen varhaiskasvatus, jossa kukin lapsi voi toimia, kehittyä ja oppia omana ainutlaatuisena yksilönään sekä yhteisön jäsenenä.**

Varhaiskasvatuksen toimintakulttuuri on kokonaisuus, joka rakentuu muun muassa

- arvoista ja periaatteista
- työtä ohjaavien normien ja tavoitteiden tulkinnasta
- oppimisympäristöistä ja työtavoista
- yhteistyöstä ja sen eri muodoista
- vuorovaikutuksesta ja ilmapiiristä
- henkilöstön osaamisesta, ammatillisuudesta ja kehittämisotteesta
- johtamisrakenteista ja -käytännöistä
- toiminnan organisoinnista, suunnittelusta, toteuttamisesta ja arvioinnista.

Toimintakulttuuria muovaavat tiedostetut, tiedostamattomat ja joskus myös tahattomat tekijät. Yhteisön kaikki jäsenet vaikuttavat toimintakulttuuriin, ja se puolestaan vaikuttaa kaikkiin jäseniin riippumatta siitä, tunnustetaanko sen merkitys vai ei.

Varhaiskasvatuksessa kaikkien työtapojen tulee tukea lapsen kehitystä ja oppimista. Ne tulee myös pystyä pedagogisesti perustelemaan. Henkilöstön on tärkeä tiedostaa, että heidän tapansa toimia ja olla vuorovaikutuksessa välittyy mallina lapsille, jotka omaksuvat varhaiskasvatusyhteisön arvoja, asenteita ja tapoja.

Varhaiskasvatuksen toimintakulttuuria kehitetään inklusion periaatteiden mukaisesti, ja se liittyy kokonaisvaltaisesti pedagogisen toiminnan toteuttamiseen⁸⁶. Inklusiivinen toimintakulttuuri edistää lasten osallisuutta ja oppimista ja vastaa kaikkien lasten erilaisiin tarpeisiin. Jokaisella lapsella on oikeus kuulua ryhmään, osallistua yhteiseen toimintaan sekä kasvaa omaan potentiaaliinsa vahvuuksien ja myönteisten oppimiskokemusten avulla yhdessä vertaistensa kanssa. Lapsille tarjotaan sopivia oppimisen haasteita, ja heille turvataan tarvittava tuki (luku 5). Oppimisympäristöjä arvioidaan ja kehitetään yhdessä lasten kanssa heille sopiviksi.

⁸⁶ HE 148/2021 s. 30–31

Inklusiivisen varhaiskasvatuksen toteuttamisen edellytyksenä on laadukas pedagoginen ja erityispedagoginen osaaminen ja toiminta, huolenpito lasten hyvinvoinnista sekä henkilöstön sitoutuminen inklusion periaatteisiin. Inklusiivisen toimintakulttuurin toteuttaminen edellyttää inklusion johtamista, kehittämistä ja toteutumisen arviointia.

Toimintakulttuuri vaikuttaa varhaiskasvatuksen laatuun. Sillä on keskeinen merkitys varhaiskasvatuksen toteuttamisessa ja tavoitteiden saavuttamisessa. Varhaiskasvatustyön tavoitteita tukeva toimintakulttuuri luo suotuisat olosuhteet lasten kehitykselle, oppimiselle, osallisuudelle, turvallisuudelle, hyvinvoinnille sekä kestäväälle elämäntavalle.

Johtaminen vaikuttaa keskeisesti varhaiskasvatuksen toimintakulttuuriin, sen kehittämiseen ja laatuun. Varhaiskasvatuksen johtamisen lähtökohtana on jokaisen lapsen hyvinvoinnin ja oppimisen edistäminen. Toimintakulttuurin ja sen inklusiivisuuden kehittäminen edellyttää pedagogiikan johtamista, joka on varhaiskasvatuksen kokonaisuuden tavoitteellista ja suunnitelmallista johtamista, arviointia ja kehittämistä. Se sisältää kaikki ne toimenpiteet, joilla luodaan edellytykset henkilöstön hyvälle työolosuhteille, ammatillisen osaamisen ja koulutuksen hyödyntämiselle ja kehittämiselle sekä pedagogiselle toiminnalle (luku 4.1).

3.1 Toimintakulttuurin kehittäminen ja sitä ohjaavat periaatteet

Yhteisön toimintakulttuuri muuttuu jatkuvasti ja sitä arvioidaan ja kehitetään siten, että se tukee varhaiskasvatuksen tavoitteiden toteutumista. Yhteisiin tavoitteisiin sitoutuminen edistää arvoperustan ja oppimiskäsityksen toteutumista. Toimintakulttuurin vaikutusten pohdinta ja sen ei-toivottujen piirteiden tunnistaminen ja korjaaminen ovat tärkeä osa toimintakulttuurin kehittämistä. Jatkuvan kehittämisen perusedellytys on, että henkilöstö ymmärtää oman toimintansa taustalla vaikuttavien arvojen, tietojen ja uskomusten merkityksen sekä osaa arvioida niitä. Kehittämisessä on tärkeää toisia arvostava, koko yhteisöä osallistava ja luottamusta rakentava dialogi. Varhaiskasvatusta suunniteltaessa, järjestettäessä ja kehitettäessä on ensisijaisesti huomioitava lapsen etu. Lapsen etua on harkittava yksittäisen lapsen, lapsiryhmän ja yleensä lasten kannalta tapaus- ja tilannekohtaisesti.⁸⁷

Johtaja edistää osallistavaa toimintakulttuuria luomalla rakenteita ammatilliseen keskusteluun. Lisäksi johtaja rohkaisee työyhteisöä säännöllisesti kehittämään ja innovoimaan yhteistä toimintakulttuuria. Johtaja tukee yhteisön kehittymistä oppivaksi yhteisöksi, jossa osaamista kehitetään ja jaetaan. Päämääränä on, että yhteinen toiminta-ajatus ja toiminnan tavoitteet näkyvät käytännöissä. Johtaja vastaa siitä, että yhteisiä työkäytäntöjä tehdään näkyväksi ja että niitä havainnoidaan ja arvioidaan säännöllisesti. **Lapset ja huoltajat ovat mukana toimintakulttuurin kehittämisessä ja arvioinnissa.**

⁸⁷ Varhaiskasvatuslaki 4 § ja HE 40/2018 vp, s. 85

Varhaiskasvatuksen toimintakulttuuria kehitetään seuraavien periaatteiden mukaisesti:

Oppiva yhteisö toimintakulttuurin ytimenä

Varhaiskasvatuksessa toimitaan yhteisönä, jossa lapset ja henkilöstö oppivat yhdessä ja toisiltaan. Oppivassa yhteisössä on tilaa erilaisille mielipiteille ja tunteille. Lapsia ja henkilöstöä kannustetaan rohkeasti jakamaan ajatuksiaan ja kokeilemaan uudenlaisia toimintatapoja. Jatkuvasti toimintaansa arvioiva ja kehittävä yhteisö haastaa itseään sekä tunnistaa ja hyödyntää vahvuuksiaan. Oppivassa yhteisössä arvostetaan kunnioittavaa ja huomaavaista käytöstä. Yhteisö rohkaisee kokeiluun, yrittämiseen ja sinnikkyteen sekä sallii myös erehtymisen. Yhdessä tekeminen ja osallisuuden kokemukset vahvistavat yhteisöä.

Henkilöstöä kannustetaan itsearviointiin, tiedon ja osaamisen jakamiseen ja samalla ammatilliseen kehittymiseen. Yhdessä sovittujen tavoitteiden ja tehtävien pohdinta, oman työn säännöllinen arviointi sekä huoltajilta ja muilta yhteistyökumppaneilta saatu palaute edistävät yhteisön oppimista. Oppimista edistää myös kehittämistyöstä, arvioinneista ja tutkimuksesta saadun tiedon hyödyntäminen.

Leikkiin ja vuorovaikutukseen kannustava yhteisö

Leikkiin kannustavassa toimintakulttuurissa tunnustetaan leikin merkitys lapsen hyvinvoinnille ja oppimiselle. Henkilöstö tunnistaa leikkiä rajoittavia tekijöitä ja kehittää leikkiä edistäviä toimintatapoja ja oppimisympäristöjä. Lapsilla ja henkilöstöllä on mahdollisuus kokea yhdessä tekemisen ja leikin iloa. Yhteisössä kannustetaan kaikkia kekseliäisyyteen, mielikuvituksen käyttöön, omaan ilmaisuun ja luovuuteen. Leikki saa näkyä ja kuulua. Lasten leikkialoitteille, kokeiluille ja elämyksille annetaan tilaa, aikaa ja leikkirauhaa. Leikkiville lapsille ja aikuisille mahdollistetaan keskittyminen leikkiin.

Varhaiskasvatuksen toimintakulttuuriin kuuluu henkilöstön keskinäinen yhteistyö sekä vuorovaikutus huoltajien ja lähiympäristön kanssa. Yhteisön jäsenet kunnioittavat toisiaan ja arvostavat yhteistyötä. Yhteisö rohkaisee lapsia hyvään vuorovaikutukseen sekä toimimaan ryhmän jäsenenä. Henkilöstö tukee lasten vertaissuhteiden syntymistä ja vaalii ystävyyssuhteita. Turvallisessa yhteisössä puututaan ristiriitoihin ja opetellaan rakentavia keinoja niiden ratkaisemiseen.

Osallisuus, yhdenvertaisuus ja tasa-arvo

Inklusiivisessa toimintakulttuurissa edistetään osallisuutta, yhdenvertaisuutta⁸⁸ ja tasa-arvoa kaikessa toiminnassa. Lasten, henkilöstön ja huoltajien aloitteita, näkemyksiä ja mielipiteitä arvostetaan. Tämä edellyttää osallisuutta edistävien toimintatapojen sekä rakenteiden tietoista kehittämistä. Lasten ymmärrys yhteisöstä, oikeuksista, vastuusta ja valintojen seurauksista kehittyy osallisuuden kautta. Osallisuutta vahvistaa lasten sensitiivinen kohtaaminen ja myönteinen kokemus kuulluksi ja nähdyksi tulemisesta. Lasten ja huoltajien osallistuminen

⁸⁸ Varhaiskasvatuslaki 3 § 1 momentti 6 kohta

toiminnan suunnitteluun, toteuttamiseen ja arviointiin edistää osallisuutta. Jokainen henkilöstön jäsen on tärkeä osa kasvatusyhteisöä.

Yhteisön jäsenet tulevat kohdatuiksi ja kohdelluiksi yhdenvertaisina riippumatta henkilöön liittyvistä tekijöistä⁸⁹. Yhdenvertaisuus ei merkitse samanlaisuutta. Toimintakulttuurin kehittämisen kannalta on tärkeää, että yhdenvertaisuutta ja tasa-arvoa koskevista asenteista keskustellaan työyhteisössä. Lisäksi tulee pohtia, miten esimerkiksi kieleen, etnisyyteen, katsomukseen, vammaisuuteen, sukupuoleen ja sen moninaisuuteen liittyvät asenteet näkyvät puheissa, eleissä, teoissa ja toimintatavoissa. Vuorovaikutuksen ja kielenkäytön mallit sekä tavat toimia stereotyyppisten oletusten mukaisesti välittyvät lapsille. Varhaiskasvatus on sukupuolisensitiivistä. Henkilöstö rohkaisee lapsia tekemään valintoja ilman sukupuoleen tai muihin henkilöön liittyviin seikkoihin sidottuja stereotyyppisiä rooleja ja ennakko-odotuksia. Henkilöstö tunnistaa lasten keskinäisten kohtaamisten eriarvoistavia piirteitä sekä puuttuu niihin hienotunteisesti ja johdonmukaisesti. Myönteisellä ja kannustavalla vuorovaikutuksella tuetaan lapsen oman identiteetin ja itsetunnon kehitystä.

Kulttuurinen moninaisuus ja kielitietoisuus

Varhaiskasvatus on osa kulttuurisesti muuntuvaa ja monimuotoista yhteiskuntaa. Kulttuurinen moninaisuus nähdään voimavarana. Yhteisössä tunnistetaan, että oikeus omaan kieleen, kulttuuriin, uskontoon ja katsomukseen on perusoikeus. Varhaiskasvatuksessa arvostetaan ja hyödynnetään **moninaista** kulttuuriperintöä ja kansalliskieliä sekä yhteisön ja ympäristön kulttuurista, kielellistä ja katsomuksellista monimuotoisuutta. Tämä edellyttää henkilöstöltä tietoa **kulttuureista ja katsomuksista** sekä taitoa nähdä ja ymmärtää asioita monesta näkökulmasta ja asettua toisen asemaan. Erilaisista ajattelu- ja toimintatavoista keskustellaan rakentavasti ja luodaan myös uusia tapoja toimia yhdessä. Samalla edistetään kulttuurisesti kestävästä kehitystä.

Kielitietoisessa varhaiskasvatuksessa tiedostetaan, että kielet ovat läsnä jatkuvasti ja kaikkialla. Henkilöstö ymmärtää kielen keskeisen merkityksen lasten kehityksessä ja oppimisessa, vuorovaikutuksessa ja yhteistyössä sekä identiteettien rakentumisessa ja yhteiskuntaan kuulumisessa. Monikielisyyden näkyväksi tekeminen tukee lasten kehitystä kulttuurisesti moninaisessa maailmassa. Henkilöstön tulee tiedostaa, että he ovat lapsille kielellisiä malleja, ja kiinnittää huomiota omaan kielenkäyttöön. Henkilöstö rohkaisee lapsia käyttämään kieltä monipuolisesti. Lasten kielelliset lähtökohdat huomioidaan, ja heille annetaan aikaa ja mahdollisuuksia vaihteleviin kielenkäytön tilanteisiin.

Hyvinvointi, turvallisuus ja kestävä elämäntapa

Varhaiskasvatuksessa arvostetaan terveellisiä, turvallisia ja liikunnallisia elämäntapoja. Varhaiskasvatuksen yhteisössä liikutaan monipuolisesti sisällä ja ulkona sekä vältetään pitkäkestoista istumista. Lasten hyvinvointia edistetään antamalla mahdollisuus päivän aikana rauhoittumiseen ja lepoon sekä tarjoamalla monipuolista, terveellistä ja riittävää ravintoa.

⁸⁹ Yhdenvertaisuuslaki (1325/2014) 7 ja 8 §

Toimintakulttuurin kehittämisessä huomioidaan yhteisön mahdollisuus toimia kiireettömässä ja keskittymistä edistävässä ympäristössä. Selkeä ja suunnitelmallinen, mutta joustava päivän rakenne edistää hyvinvointia.

Varhaiskasvatuksessa pidetään huolta koko yhteisön fyysisestä, psyykkisestä ja sosiaalisesta turvallisuudesta. Lasta tulee suojata väkivallalta, kiusaamiselta ja muulta häirinnältä⁹⁰. Lapsella on oikeus saada lohdutusta sitä tarvitessaan. Varhaiskasvatuksessa ei sallita kiusaamista, väkivaltaa eikä häirintää. Kiusaaminen tunnustetaan, siihen puututaan ja sitä ehkäistään tietoisesti ja suunnitelmallisesti osana toimintakulttuurin kehittämistä. Olennaista kiusaamisen ennaltaehkäisyssä on tukea lasten vertaissuhteita ja yhteisön hyvinvointia. Henkilöstöllä on keskeinen rooli lasten sosiaalisten ja emotionaalisten taitojen harjoittelun ja kehittymisen tukemisessa. Lasten kanssa opetellaan tunnistamaan ja ratkaisemaan ristiriitoja rakentavasti. Häirintä-, kiusaamis- tai väkivaltilanteista keskustellaan lasten huoltajien kanssa ja etsitään yhdessä ratkaisuja. Turvallisuuden edistämiseen kuuluu myös tapaturmien suunnitelmallinen ehkäisy ja seuranta, turvallisuuskasvatus sekä tiloista ja välineistä huolehtiminen. Varhaiskasvatus edellyttää toimivaa ja sitoutunutta turvallisuuden johtamista sekä turvallisuusasiat hallitsevaa henkilöstöä.

Kaikessa toiminnassa huomioidaan ekologisesti, sosiaalisesti, kulttuurisesti ja taloudellisesti kestävä elämäntavan välttämättömyys. Arjen valinnoilla ja toimilla ilmennetään vastuullista suhtautumista luontoon ja ympäristöön. Varhaiskasvatuksessa edistetään välineiden ja tilojen yhteiskäyttöä, kohtuullisuutta, säästäväisyyttä, korjaamista ja uusiokäyttöä.

3.2 Varhaiskasvatuksen oppimisympäristöt

Varhaiskasvatuksessa tavoitteena on varmistaa kehittävä, oppimista edistävä, **inklusiivinen**, terveellinen ja turvallinen sekä esteetön oppimisympäristö⁹¹. Oppimisympäristöillä tarkoitetaan tiloja, paikkoja, yhteisöjä, käytäntöjä, välineitä ja tarvikkeita, jotka tukevat lasten kehitystä, oppimista ja vuorovaikutusta. Oppimisympäristön käsite sisältää varhaiskasvatuksessa muun muassa fyysisen, psyykkisen ja sosiaalisen ulottuvuuden. Oppimisympäristöjä kehitetään siten, että varhaiskasvatukselle asetetut tavoitteet voidaan saavuttaa, ja että ne tukevat lasten terveen itsetunnon sekä sosiaalisten ja oppimisen taitojen kehittymistä. Ergonomia, ekologisuus, viihtyisyys ja esteettömyys sekä tilojen valaistus ja akustiikka, sisäilman laatu ja siisteys otetaan huomioon oppimisympäristöjä rakennettaessa ja kehitettäessä.

Oppimisympäristöjä suunnitellaan ja rakennetaan yhdessä lasten kanssa. Niiden tulee tukea lasten luontaista uteliaisuutta ja oppimisen halua sekä ohjata leikkiin, fyysiseen aktiivisuuteen, tutkimiseen sekä taiteelliseen ilmaisuun ja kokemiseen. Lapsilla tulee olla mahdollisuus tutkia

⁹⁰ Varhaiskasvatuslaki 10 §

⁹¹ Varhaiskasvatuslaki 3 § 1 momentti 2 kohta ja 10 §

maailmaa kaikilla aisteillaan ja koko kehollaan. Oppimisympäristöt tarjoavat lapsille vaihtoehtoja mieluisaan tekemiseen, monipuoliseen ja vauhdikkaaseen liikkumiseen, leikkeihin ja peleihin sekä rauhalliseen oleiluun ja lepoon. Lasten ideat, leikit ja heidän tekemänsä työt näkyvät oppimisympäristöissä.

Oppimisympäristöissä voidaan toteuttaa monenlaista pedagogista toimintaa ja ne muuntuvat tarpeen mukaan. Henkilöstön tulee ottaa huomioon lasten kiinnostuksen kohteet, yksilölliset taidot ja tarpeet sekä varhaiskasvatuksen toteuttamisen periaatteet (luku 4). Varhaiskasvatuksen oppimisympäristöissä toimitaan joustavasti erikokoisissa ryhmissä, joissa jokaisella yhteisön jäsenellä on mahdollisuus osallistua toimintaan ja vuorovaikutukseen. Toiminta pedagogisesti tarkoituksenmukaisissa ryhmissä edistää lasten ja henkilöstön keskittymistä sekä lapsilähtöistä toimintaa.

Yhteisesti sovitut säännöt ja toimintatavat auttavat luomaan ilmapiiriltään turvallisen, muita kunnioittavan ja yhteisvastuullisen oppimisympäristön. Turvallisessa ilmapiirissä erilaisten tunteiden näyttäminen on sallittua ja henkilöstö auttaa lapsia tunteiden ilmaisussa ja itsesäätelyssä. Lapsia rohkaistaan kysymään, ja lasten kysymyksiin vastataan.

Oppimisympäristöjä suunnitellaan ja kehitetään siten, että ne vahvistavat yhdenvertaisuutta ja sukupuolten tasa-arvoa. Tämä mahdollistaa perinteisten sukupuolistereotyyppien rikkomisen. Oppimisympäristöissä edistetään lasten kielellistä kehitystä ja kielitietoisuutta sekä tuodaan näkyväksi kulttuurista moninaisuutta.

Luonto sekä pihat, leikkipuistot ja muut rakennetut ympäristöt ovat myös varhaiskasvatuksen oppimisympäristöjä. Ne tarjoavat kokemuksia, materiaaleja ja monipuolisia mahdollisuuksia leikkiin ja tutkimiseen. Niitä hyödynnetään liikunta- ja luontoelämysten ja oppimisen paikkoina.

Lasten **saatavilla ja** käytössä tulee olla riittävästi monipuolisia, **ikätasoisia, pedagogisia** ja turvallisia leikki- ja toimintavälineitä, ja niissä on huomioitava lasten yksilölliset tuen tarpeet **ja mielenkiinnonkohteet**. **Teknologia** on osa monipuolista ja lasta osallistavaa oppimisympäristöä. Varhaiskasvatuksessa käytetään **digitaalisia välineitä, sovelluksia ja ympäristöjä** tarkoituksenmukaisella tavalla. Lasten omia **digitaalisia** laitteita, leluja ja muita välineitä käytetään varhaiskasvatuksen järjestäjän määrittämällä tavalla, ja niiden käytöstä sovitaan huoltajien kanssa.

Yhteistyö muiden toimijoiden kanssa **sekä fyysiset että virtuaaliset** vierailut esimerkiksi kirjastoon, museoon, kulttuuriperintökohteisiin, **konsertteihin**, teatteriin ja huoltajien työpaikoille rikastavat lasten oppimisympäristöjä. Oppimisympäristöjen suunnittelu tarjoaa myös luontevan yhteistyömahdollisuuden henkilöstön ja huoltajien välille.

3.3 Yhteistyö varhaiskasvatuksessa

Yhteistyöllä edistetään varhaiskasvatuksen tavoitteita sekä varhaiskasvatuksen laadukasta pedagogista toimintaa. Vastuu yhteistyön toteutumisesta ja suunnitelmallisuudesta on varhaiskasvatuksen järjestäjillä⁹².

Huoltajien kanssa tehtävä yhteistyö

Huoltajien kanssa tehtävällä yhteistyöllä on tärkeä merkitys varhaiskasvatuksessa⁹³. Yhteistyön tavoitteena on huoltajien ja henkilöstön yhteinen sitoutuminen lasten terveen ja turvallisen kasvun, kehityksen ja oppimisen edistämiseen. Luottamuksen rakentaminen sekä tasa-arvoinen vuorovaikutus ja keskinäinen kunnioitus tukevat kasvatusyhteistyötä.

Kasvatustyöhön liittyvistä arvoista, tavoitteista ja vastuista keskustellaan sekä henkilöstön kesken että huoltajien kanssa. Yhteistyö on vuorovaikutteista ja edellyttää varhaiskasvatuksen henkilöstöltä aloitteellisuutta ja aktiivisuutta. Yhteistyössä huomioidaan perheiden moninaisuus, lasten yksilölliset tarpeet sekä huoltajuuteen ja vanhemmuuteen liittyvät kysymykset. Tarvittaessa keskusteluissa käytetään tulkkia molemminpuolisen ymmärryksen varmistamiseksi⁹⁴.

Yhteistyöllä voi olla erilaisia tehtäviä ja muotoja lapsen varhaiskasvatuksen aikana. Lasten päivittäiset tapahtumat ja kokemukset jaetaan huoltajien kanssa. Kannustavat ja lapsen kehitystä ja oppimista myönteisesti kuvaavat viestit ovat tärkeitä. Huoltajan ja henkilöstön havainnot ja keskustelut lapsen päivästä luovat pohjan lapsen kokonaisvaltaisen hyvinvoinnin turvaamiselle.

Yhteistyön merkitys on erityisen tärkeää siirtymävaiheissa, kuten lapsen aloittaessa varhaiskasvatuksessa ja varhaiskasvatuksen aikaisissa siirtymissä, lapsen vaihtaessa päiväkotia tai aloittaessa esiopetuksen. Yhteisellä keskustelulla on erityinen tehtävä laadittaessa lapsen varhaiskasvatussuunnitelmaa (luku 1.3). Yhteistyön merkitys huoltajan kanssa korostuu lapsen tukea suunniteltaessa ja toteutettaessa (luku 5). Luottamuksellinen ilmapiiri mahdollistaa huoltajan ja henkilöstön välisen yhteistyön myös haastavissa tilanteissa, esimerkiksi huolen herätessä lapsen hyvinvoinnista.

Lasten huoltajilla tulee olla mahdollisuus osallistua varhaiskasvatuksen toiminnan ja kasvatustyön tavoitteiden suunnitteluun ja kehittämiseen yhdessä henkilöstön ja lasten kanssa. Huoltajien kanssa tehtävässä yhteistyössä hyödynnetään tieto- ja viestintäteknologiaa. Yhteistyö voi tukea myös huoltajien keskinäistä vuorovaikutusta. Huoltajien verkostoituminen ja yhteinen toiminta erilaisissa tilaisuuksissa vahvistaa yhteisöllisyyttä ja antaa tukea henkilöstön työlle.

⁹² Varhaiskasvatuslaki 7 §

⁹³ Varhaiskasvatuslaki 3 § 1 momentti 10 kohta

⁹⁴ Kielilaki (423/2003) 18 § ja ulkomaalaislaki (301/2014) 203 §

Yhteistyö eri tahojen kanssa

Yhteistyön tavoitteena on varmistaa **laadukkaan** varhaiskasvatuksen toteuttaminen ja **kehittäminen**. Varhaiskasvatuslain mukaan kunnan on varhaiskasvatusta järjestäessään toimittava monialaisessa yhteistyössä ja luotava tarvittavat yhteistyörakenteet⁹⁵. **Yksityisen palveluntuottajan on tarpeen mukaan toimittava monialaisessa yhteistyössä⁹⁶**.

Varhaiskasvatuksen yhteistyötahoilla tarkoitetaan kaikkia niitä alueellisia ja paikallisia toimijoita, joiden kanssa varhaiskasvatuksen on luontevaa tehdä yhteistyötä. Yhteistyö esimerkiksi **muusta** opetuksesta, liikunnasta, kirjastosta ja kulttuurista vastaavien tahojen ja muiden lähiympäristön toimijoiden kanssa lisää oppimisympäristöjen monipuolisuutta ja tukee varhaiskasvatuksen tavoitteita. Muita varhaiskasvatuksen yhteistyötahoja ovat esimerkiksi järjestöt, **katsomusyhteisöt** kuten seurakunnat, poliisi sekä ravitsemus- ja siivouspalvelut.

Kunnan varhaiskasvatuksen ja sen alueella toimivien yksityisten varhaiskasvatuspalvelujen tuottajien sekä kuntien välinen yhteistyö ja sen kehittäminen on tärkeää. Varhaiskasvatuksen järjestäjät voivat kehittää toimintaansa yhteistyössä korkeakoulujen, oppilaitosten, tutkimuslaitosten ja viranomaisten kanssa.

Varhaiskasvatuksessa tehdään yhteistyötä myös **lasten**neuvolan ammattilaisten, lastensuojelun sekä muiden terveydenhuollon ja sosiaalipalveluiden toimijoiden kanssa. Yhteistyön merkitys korostuu, kun jollain näistä tahoista herää huoli lapsen kehityksestä tai hyvinvoinnista tai kun lapsen tukea suunnitellaan ja järjestetään. Laajaan terveystarkastukseen sisällytetään varhaiskasvatuksen henkilöstön arvio alle kouluikäisen lapsen selviytymisestä ja hyvinvoinnista varhaiskasvatuksessa huoltajan kirjallisella suostumuksella. Varhaiskasvatuksen henkilökunnan antama arvio on tärkeä osa lapsen kokonaisvaltaisen kasvun, kehityksen ja hyvinvoinnin arviointia sekä tuen tarpeiden varhaista tunnistamista monialaisessa yhteistyössä.⁹⁷

3.4 Paikallisesti päätettävät asiat

Paikallisessa varhaiskasvatussuunnitelmassa kuvataan

- varhaiskasvatuksen toimintakulttuurin kehittämisen tavoitteet ja toteuttaminen sekä arvioinnin käytännöt
- **inklusiivisten toimintatapojen kehittäminen ja toteuttaminen**
- varhaiskasvatuksen käytettävät oppimisympäristöt sekä niiden arviointiin liittyvät käytännöt
- huoltajien kanssa tehtävän yhteistyön tavoitteet ja käytännöt

⁹⁵ Varhaiskasvatuslaki 7 ja 22 §

⁹⁶ **Varhaiskasvatuslaki 7 §**

⁹⁷ Valtioneuvoston asetus neuvolatoiminnasta, koulu- ja opiskeluterveydenhuollosta sekä lasten ja nuorten ehkäisevästä suun terveydenhuollosta (338/2011) 7, 9 ja 13 § sekä varhaiskasvatuslaki 7 §

- monialaisen yhteistyön tavoitteet, rakenteet ja toimintatavat
- eri yhteistyömuotojen arvioinnin käytännöt
- miten kiusaamista, väkivaltaa ja häirintää ehkäistään, miten kiusaamiseen, väkivaltaan ja häirintään puututaan ja miten toimenpiteiden toteutumista seurataan.

Varhaiskasvatuksen järjestäjä huolehtii, että kukin varhaiskasvatuksen toimintayksikkö voi täsmentää toimintakulttuuriinsa ja oppimisympäristöjen kehittämiseen liittyviä tavoitteita sekä yhteistyöhön liittyviä käytäntöjä. Täsmennykset voidaan kirjata paikalliseen suunnitelmaan varhaiskasvatuksen järjestäjän päätöksen mukaisesti.

Tyrnävän varhaiskasvatuksen toimintakulttuuri ja sen kehittäminen sekä arviointi

Tyrnävän varhaiskasvatuksen toimintakulttuuri muotoutuu jatkuvasti valtakunnallisten perusteiden mukaisten arvojen sekä henkilöstön arvojen vuoropuhelussa. Tyrnävän varhaiskasvatuksen toimintakulttuurissa pohjana on vasun mukaisesti oppivan yhteisön näkökulma, leikkiin ja vuorovaikutukseen kannustaminen, osallisuus ja yhdenvertaisuus, kulttuurinen moninaisuus sekä hyvinvointi ja turvallisuus.

Varhaiskasvatuksessa toimitaan paljon **pienryhmissä**. Joustavat pienryhmät mahdollistavat merkityksellisiä yhdessä oppimisen tilanteita, joissa lasten kysymysten, pohdintojen ja oivallusten äärelle voidaan pysähtyä kiireettömästi ja turvallisesti. Pienryhmät voivat olla kiinteitä tai muotoutua tilanteen ja toiminnan mukaan. Mahdollista on myös tehdä ryhmän sisällä monenlaisia kiinteitä pienryhmiä, joissa muodon ja koon määrittää toiminta sekä lapsen kiinnostuksen kohteet. Tärkeintä pienryhmien luomisessa on jokaisen lapsen edun huomioiminen.

Leikki saa näkyä ja kuulua varhaiskasvatuksessa. Leikki on ensisijainen oppimisen väline, johon henkilöstön tulee löytää aikaa. Leikkejä rikastetaan pedagogisesti ujuttamalla niihin erilaisia opittavia asioita. Leikeissä lapset pääsevät luomaan vertaissuhteita ja harjoittelemaan vuorovaikutustilanteita sekä uusia opittavia taitoja turvallisesti henkilöstön ohjauksessa.

”Parasta päiväkodissa on leikkiminen!”

Tyttö 5v

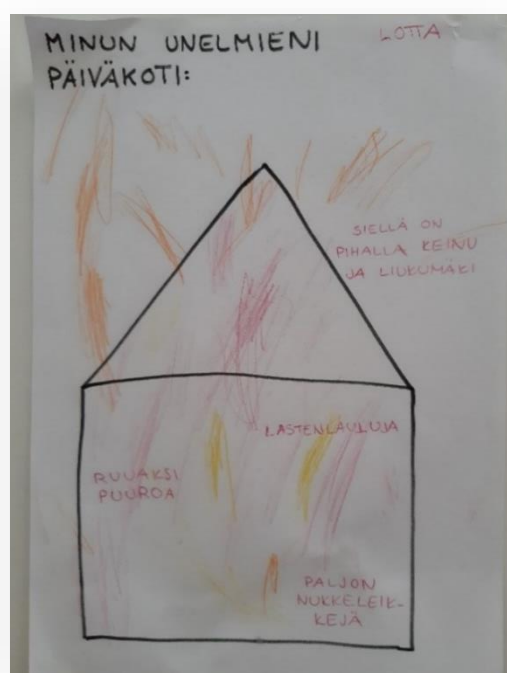
Varhaiskasvatuksessa huomioidaan ja ennakoidaan tilanteita siten, ettei kukaan lapsi joutuisi kohtaamaan kiusaamista eikä henkistä tai fyysistä väkivaltaa. Mahdollisiin tilanteisiin puututaan välittömästi ja ne selvitetään. Tyrnävän kunnan varhaiskasvatuksessa on käytössä **kiusaamisen ehkäisemisen suunnitelma**, joka ohjaa, miten kiusaamista, väkivaltaa ja häirintää ehkäistään ja miten siihen puututaan. Kiusaamisen ehkäisemisen suunnitelma laaditaan ryhmä- sekä yksikkökohtaisesti ja arvioidaan vuosittain.

Varhaiskasvatuksen toimintakulttuuri ohjaa lapsia toimimaan kestävän kehityksen mukaisesti. Jokaisessa yksikössä sekä lapsiryhmässä laaditaan **ympäristökasvatuksen** suunnitelma, johon kirjataan asioita, joihin kiinnitämme toiminnassamme huomiota kestävän kehityksen mukaisesti. Varhaiskasvatuksessa hyödynnämme lähiympäristön yhtenä oppimisympäristönä sekä opimme yhdessä arvostamaan sitä sekä kohtelemaan sitä oikein.

Toimintakulttuurin kehittämisessä on tärkeää toisia arvostava, koko yhteisöä **osallistava** ja luottamusta rakentava dialogi. Toimintakulttuurin kehittäminen lähtee arvokeskustelusta ja toimintojen taustalla vaikuttavien tekijöiden näkyväksi tekemisestä. Lapsen etu on kaiken kehittämisen lähtökohta. Varhaiskasvatuksen toiminta tarjoaa jokaiselle lapselle turvallisen ja osallistavan toimintaympäristön.

Varhaiskasvatussyksiköt ovat sitoutuneita toimintakulttuurin jatkuvaan kehittämiseen voimassa olevien varhaiskasvatussuunnitelmien ja lainsäädännön mukaisesti. Yksikön johtaja ohjaa henkilöstöään ammatilliseen keskusteluun sekä toimintakulttuurin kehittämiseen ja arviointiin. Esimerkiksi koulutuspäivät ovat tärkeitä toimintakulttuurin kehittämisen mahdollistajia ja ohjaajia, sillä niiden kautta uusin tutkimustieto tulee konkreettisesti osaksi arkea. Koulutuspäivien teemoja pohditaan työyhteisössä ja niiden pohjalta toimintakulttuuria kehitetään yhä sensitiivisemmäksi, osallistavammaksi ja lasten aloitteille avoimemmaksi.

Kehittämistyötä tehdään tavoitteellisesti toimintasuunnitelmien laadinnan ja niiden arvioinnin yhteydessä. Toimintakulttuuria suunnitellaan ja arvioidaan henkilöstön ja yksiköiden yhteisissä suunnittelu- ja arviointipäivissä sekä talon palaverissa ja tiimien omissa palaverissa. Varhaiskasvatuksen toimintayksiköt täsmentävät toimintakulttuuriinsa ja oppimisympäristöjen kehittämiseen liittyviä tavoitteita yksikkökohtaisissa toimintasuunnitelmissaan aina tarvittaessa. Myös varhaiskasvatuksen johtoryhmä arvioi jatkuvasti varhaiskasvatuksen toimintakulttuuria sekä sen kehittämistä.

Tyrnävän varhaiskasvatuksen oppimisympäristöt ja niiden arviointi

Tyrnävän varhaiskasvatuksessa oppimisympäristöt suunnitellaan valtakunnallisen vasun periaatteiden mukaisesti. Lähtökohtana on inklusiivinen, turvallinen, kannustava ja positiivinen oppimisympäristö, jossa fyysinen, psyykinen ja sosiaalinen ulottuvuus muodostavat eheän kokonaisuuden. Henkilöstö huolehtii laaja-alaisen osaamisen eri osa-alueiden pedagogisesta sisällyttämisestä varhaiskasvatuksen arkeen ja toimintaan.

Hyvä **fyysinen oppimisympäristö** on helposti muunneltavissa ja kannustaa lapsia leikkimään, tutkimaan ja kokeilemaan uusia asioita. Henkilöstö mahdollistaa tilojen ja välineiden monipuolisen käytön laaja-alaisen oppimisen ja toimimisen näkökulmasta sekä innostaa lapsia olemaan aktiivisia osallistujia yhteisen ympäristön ja sen viihtyvyyden luomisessa. Välineistö tulee olla lasten saatavilla, jotta lasten aktiivinen oppijan rooli täyttyy. Myös lasten ominaiset tavat toimia tulee huomioida ympäristöä suunniteltaessa. Monipuolinen ja rikas oppimisympäristö mahdollistaa lapsen kokonaisvaltaisen oppimisen aisteja ja kehoa hyödyntäen. Myös lähiympäristöä (luonto, leikkipuistot jne.) on helppo hyödyntää oppimisympäristöinä.

Fyysisiä oppimisympäristöjä rikastuttaa teknologia. Toiminnassa käytetään monipuolisesti **digitaalisia välineitä** sekä sovelluksia huomioiden lasten ikätaso sekä kiinnostuksen kohteet. Varhaiskasvatuksen työntekijä toimii innostajana sekä turvana digimaailmaan tutustumisessa.

Kaiken oppimisen pohjalla toimii turvallisen **psykkisen oppimisympäristön** luominen. Luottamuksen ja turvallisuuden tunnetta saadaan välitettyä lapsille ympäristössä, jossa aikuinen kuulee lasta ja haluaa aidosti tutustua häneen. Positiivinen ja kannustava ilmapiiri rohkaisee lapsia ilmaisemaan itseään. Lapsille luodaan onnistumisen kokemuksia.

Sosiaalinen oppimisympäristö rakentuu kunnioittavista ja toisia huomioivista tavoista toimia. Henkilöstö toimii lapsille esimerkkinä vertaissuhteiden luomisessa, joten avoin, luottamuksellinen, ystävällinen sekä myönteinen kohtaaminen myös henkilöstön välisessä työskentelyssä on tärkeää. Myönteinen palaute ja kaveritaitojen opettelu yhdessä luo lapsiryhmään iloa ja yhdessä tekemisen riemua. Näin myös eriäviä mielipiteitä uskalletaan tuoda esille ja niistä keskustella rakentavaan sävyyn yhdessä harjoitellen.

Lasten arjen säännöllinen ja systemaattinen havainnointi, havaintojen hyödyntäminen, pedagoginen dokumentointi sekä toiminnan arviointi luovat pohjan toiminnan suunnitteluun, toteutukseen ja kehittämiseen. Henkilöstön ja lasten yhdessä rakentamaa oppimisympäristöä arvioidaan ja muokataan säännöllisesti ja lasten mielenkiinnonkohteiden mukaisesti ja heidän tarpeitaan vastaaviksi – tarkoituksena on luoda lapsia haastava ja oppimiseen innostava ympäristö. Myös lasten huoltajat voivat osallistua oppimisympäristöjen arvioimiseen asiakastytyväisyyskyselyiden muodossa sekä joka päiväsessä keskustelussa.

Yhteistyö Tyrnävän varhaiskasvatuksessa

Yhteistyön tavoitteena on laadukkaan varhaiskasvatuksen sekä inklusiivisten toimintatapojen toteuttaminen ja kehittäminen.

Huoltajien kanssa tehtävä yhteistyö Tyrnävällä

Huoltajien kanssa tehtävän yhteistyön keskiössä ovat päivittäiset kohtaamiset tuonti- ja hakutilanteissa. Yhteistyön tavoitteena on lapsen kasvun, kehityksen ja oppimisen monipuolinen tukeminen ja huoltajien kuuleminen lasta koskevissa asioissa. Lähtökohtana yhteistyölle on molemminpuolinen avoimuus ja luottamus sekä keskinäinen kunnioitus. Yhteistyöllä edistetään varhaiskasvatuksen tavoitteita sekä pedagogista toimintaa. Henkilöstön tehtävänä on luoda välitön ilmapiiri, jossa avoin kommunikaatio on luontevaa ja jossa myös vaikeista kasvatustilanteista voidaan keskustella luottamuksella ja rehellisesti. Varhaiskasvatuksen alkaessa huoltajat ovat tervetulleita tutustumaan lapsen varhaiskasvatuspaikkaan ja osallistumaan varhaiskasvatuksen toimintaan myös toiminnan alettua.

Henkilöstön vastuulla on tehdä huoltajille näkyväksi varhaiskasvatuksen arkea monin tavoin. Esimerkiksi WhatsApp –sovelluksen välityksellä huoltajille lähetetään heidän luvallaan tietoa ja kuvia lapsen päivästä ja kasvun kansioihin dokumentoidaan muun muassa lapsen kädentöitä, leikkejä ja tietoa lapsen kiinnostuksen kohteista. Huoltajille voidaan järjestää erilaisia tilaisuuksia mahdollisuuksien mukaan toimintakauden aikana, esimerkiksi äitien- ja isänpäiväkahvit, kevätjuhlat ovat konkreettisia tilanteita, joissa huoltajia kutsutaan päiväkotiin.

Lapsen varhaiskasvatussuunnitelma tehdään yhteistyössä huoltajien kanssa. Huoltajien osallistuminen lapsen varhaiskasvatuksen suunnitteluun tukee lapsen tavoitteellista kasvua, kehitystä ja oppimista, sillä huoltajilla on ainutlaatuista tietoa lapsesta. Huoltajien osallisuutta varhaiskasvatuksen arjessa tuetaan kannustamalla huoltajia osallistumaan toiminnan suunnitteluun, toteutukseen, arviointiin ja kehittämiseen. Esimerkiksi vanhempainillat ja erilaiset kyselyt toimintakauden aikana mahdollistavat huoltajien osallisuuden ja heidän näkemyksensä huomioidaan toiminnan kehittämisessä. Henkilöstön tehtävänä on tiedottaa huoltajia varhaiskasvatuksen toiminnasta säännöllisesti, esimerkiksi kuukausitiedote voidaan julkaista kerran kuussa. Huoltajien vastuulla on seurata varhaiskasvatuksen tiedotuskanavia.

Yhteistyö eri tahojen kanssa Tyrnävällä

Tyrnävällä **päiväkodin omat lapsiryhmät** tekevät tiivistä yhteistyötä jatkuvasti päiväkodin arjessa. Yksikön yhteiset tapahtumat, laulutuokiot ja pihaleikit ovat arjessa tavallista. Tiimit tekevät yksiköissä tiivistä yhteistyötä myös lapsiryhmien toiminnan suunnittelun näkökulmasta. Jokaisen lapsiryhmän henkilöstöllä on oma tiimisuunnittelupäivänsä, jolloin toisen tiimin jäsenet auttavat lapsiryhmän toiminnassa. Myös varhaiskasvatuksen opettajilla on omia pedagogisia palavereita, jolloin koko yksikön opettajat kokoontuvat yhteen suunnittelemaan, arvioimaan sekä kehittämään toimintaa. Myös koko kunnan yhteistä koulutusta järjestetään vaihtelevasti noin kerran vuodessa, jolloin pääsee kohtaamaan koko kunnan varhaiskasvatuksen henkilöstöä ja näin vaihtamaan näkökulmia vertaistensa kanssa.

Tyrnävän kunnassa yhteistyötä varhaiskasvatuksen **eri toimintamuotojen** kesken tehdään monella tavoin. Esimerkiksi päiväkotien ja perhepäivähoidon lapsiryhmät, esiopetusryhmät ja avoin varhaiskasvatus voivat tehdä yhteistyötä järjestämällä yhteisiä toimintapäiviä tai vierailuja toistensa luo. Perhepäivähoito ja päiväkodit tekevät yhteistyötä sekä toiminnan että perhepäivähoidon varahoidon järjestämiseksi päiväkodeissa. Myös yksityiset palveluntuottajat toimivat tarpeen mukaan monialaisessa yhteistyössä.

Monialaista yhteistyötä tehdään sosiaali- ja terveystoimen, koulujen, kirjasto- ja kulttuuritoimen, katsomusyhteisöjen kuten seurakunnan ja vanhuspalvelun sekä paikallisten yhdistysten ja yhteisöjen kanssa. Lapsiryhmät käyvät esimerkiksi kirjastossa, palvelutaloilla ja seurakunnan järjestämissä tapahtumissa tai tuokioilla. Myös ruokahuolto, kiinteistöhuolto sekä siivous- ja pesulapalvelut ovat tärkeä osa päiväkotien varhaiskasvatuksen arkea.

Yhteistyöstä lapsen tuen näkökulmasta kerrotaan luvussa 5.

Monialaisen yhteistyön arviointi

Eri yhteistyömuotojen arvioinnin tarkoituksena on kehittää yhteistyötä eri toimijoiden välillä. Yhteistyötä perheiden kanssa arvioidaan jatkuvasti arjen kohtaamisissa, vasukeskusteluissa ja joka toinen vuosi toteutettavassa asiakastyytyväisyyskyselyssä. Henkilöstö arvioi yhteistyömuotoja vuosittain käytävissä kehityskeskusteluissa ja erilaisissa henkilöstökyselyissä. Varhaiskasvatuksen johtoryhmän tehtävänä on koota henkilöstöltä, perheiltä ja yhteistyökumppaneilta saatu tieto ja palaute. Sen pohjalta arvioidaan ja kehitetään yhteistyön käytäntöjä ja sujuvuutta.

4. Varhaiskasvatuksen pedagogisen toiminnan suunnittelu ja toteuttaminen

4.1 Pedagogisen toiminnan viitekehys

Varhaiskasvatuksen pedagogista toimintaa ja sen toteuttamista kuvaa kokonaisvaltaisuus. Tavoitteena on edistää lasten oppimista ja hyvinvointia sekä laaja-alaista osaamista (kuviot 1). Pedagoginen toiminta toteutuu lasten ja henkilöstön välisessä vuorovaikutuksessa ja yhteisessä toiminnassa. Lasten omaehtoinen, henkilöstön ja lasten yhdessä ideoitu sekä henkilöstön **suunnittelema** toiminta täydentävät toisiaan. Varhaiskasvatuksen pedagoginen toiminta läpäisee kasvatuksen, opetuksen ja hoidon kokonaisuuden.

Kuvio 1. Varhaiskasvatuksen pedagogisen toiminnan viitekehys

Tavoitteellisen ja **inklusiivisen** toiminnan perustan luovat arvoperusta (luku 2.4), oppimiskäsitys (luku 2.5), niihin pohjautuva toimintakulttuuri (luku 3) sekä monipuoliset oppimisympäristöt (luku 3.2), yhteistyö (luku 3.3), työtavat (luku 4.3) ja **lapsen tuki** (luku 5). Lasten mielenkiinnon kohteet ja tarpeet sekä heidän kasvuympäristöönsä liittyvät merkitykselliset asiat ovat toiminnan suunnittelun lähtökohtana. Lähtökohtana ovat myös luvussa 4.5 kuvatut oppimisen alueet.

Laadukkaana pedagogisen toiminnan edellytyksenä on suunnitelmallinen dokumentointi, arviointi ja kehittäminen (luvut 4.2 ja 7). Laaja-alaisen osaamisen tavoitteet ohjaavat osaltaan toiminnan suunnittelua (luku 2.7).

Pedagogisen toiminnan tavoitteita ja periaatteita tarkennetaan paikallisissa varhaiskasvatussuunnitelmissa. Tavoitteita tarkennettaessa otetaan huomioon varhaiskasvatuksen eri toimintamuodot, niiden henkilöstörakenne ja muut ominaispiirteet. Paikallinen varhaiskasvatussuunnitelma sekä lasten varhaiskasvatussuunnitelmat (luku 1.3) ovat lapsiryhmän toiminnan suunnittelun lähtökohtia. Toimintaa toteutetaan niin, että jokaisella lapsella on oikeus edetä oppimisessaan siten, että varhaiskasvatuksesta ja esiopetuksesta muodostuu lapselle mielekäs jatkumo.

4.2 Pedagoginen dokumentointi

Pedagoginen dokumentointi on varhaiskasvatuksen suunnittelun, toteuttamisen, arvioimisen ja kehittämisen keskeinen työmenetelmä. Se on jatkuva prosessi, jossa havainnot, dokumentit ja niiden vuorovaikutuksellinen tulkinta muodostavat ymmärrystä pedagogisesta toiminnasta. Pedagoginen dokumentointi mahdollistaa lasten ja huoltajien osallistumisen toiminnan arviointiin, suunnitteluun ja kehittämiseen.

Pedagoginen dokumentointi tuottaa tietoa lasten elämästä, kehityksestä, kiinnostuksen kohteista, ajattelusta, oppimisesta ja tarpeista sekä lapsiryhmän toiminnasta konkreettisella ja monipuolisella tavalla. Yksittäisten dokumenttien, esimerkiksi valokuvien, piirrosten tai henkilöstön havaintojen, avulla voidaan yhdessä lasten kanssa tarkastella heidän kehitystään ja oppimistaan. Lasten jo saavuttamat tiedot ja taidot, kiinnostuksen kohteet ja tarpeet tulevat näkyväksi pedagogisen dokumentoinnin kautta ja ovat toiminnan suunnittelun perusta.

Suunnitelmallisen dokumentoinnin tavoitteena on, että henkilöstö oppii tuntemaan yksittäistä lasta, ymmärtämään lasten välisiä suhteita sekä ryhmän henkilöstön ja lasten välisen vuorovaikutuksen luonnetta. Pedagogisen dokumentoinnin tarkoitus on toteuttaa varhaiskasvatusta lapsilähtöisesti. Dokumentoinnin avulla saatuja tietoja ja ymmärrystä hyödynnetään esimerkiksi työtapojen, oppimisympäristöjen, toiminnan tavoitteiden, menetelmien ja sisältöjen jatkuvassa muokkaamisessa lasten kiinnostusta ja tarpeita vastaavaksi. Lapsen varhaiskasvatussuunnitelma on osa pedagogisen dokumentoinnin prosessia (luku 1.3). Suunnitelmallista pedagogista dokumentointia tarvitaan myös **lapselle annettavan tuen** tarpeiden arvioinnissa (luku 5).

Pidemmältä aikaväliltä kootut dokumentit ovat tärkeä osa pedagogisen toiminnan arviointia, henkilöstön toiminnan itsearviointia (luku 7.1) sekä **toimintakulttuurin kehittämistä**.

4.3 Monipuoliset työtavat

Työtapojen valintaa ohjaavat varhaiskasvatukselle asetetut tehtävät ja tavoitteet sekä lasten ikä, tarpeet, edellytykset ja kiinnostuksen kohteet. Toiminnalliset sekä luovuutta ja osallisuutta

edistävät työtavat ovat lapsille luontevia oppimisen tapoja. Tällaisia ovat esimerkiksi lasten omaehtoinen ja ohjattu leikki, tutkiminen, liikkuminen sekä taiteellinen kokeminen ja ilmaisu. **Digitaalisia välineitä, sovelluksia ja ympäristöjä** hyödynnetään toiminnassa. Monipuoliset työtavat ovat sekä oppimisen väline että opettelun kohde. Tämän vuoksi on tärkeää, että henkilöstö ohjaa lapsia kokeilemaan ja käyttämään erilaisia työtapoja erikokoisissa ryhmissä sekä itsenäisesti. Työskenneltäessä lapsia rohkaistaan kyselemään ja ihmettelemään sekä päättelämään ja ratkaisemaan ongelmia yhdessä.

Henkilöstöltä edellytetään ammattitaitoa ja herkkyyttä tunnistaa eri tilanteiden pedagogisia mahdollisuuksia. Tämä näkyy muun muassa taitona havaita lasten aloitteita ja tunnetiloja sekä muuttaa ja suunnata omaa toimintaansa niiden mukaisesti. **Lasten aloitteet voivat olla** kehollisia ja sanattomia, joten niiden ymmärtäminen ja niihin vastaaminen edellyttävät henkilöstöltä sensitiivistä läsnäoloa ja lapsen hyvää tuntemista.

Lapset ottavat osaa työtapojen suunnitteluun ja valintaan omien edellytystensä mukaisesti. Lapsilla tulee olla mahdollisuus tutkia maailmaa kaikilla aisteillaan ja koko kehollaan sekä kokeilla erilaisia työtapoja. Työtapojen vaihteleva käyttö tarjoaa eri-ikäisille ja eri tavoin oppiville lapsille onnistumisen kokemuksia. Monipuoliset työtavat edellyttävät monipuolisia oppimisympäristöjä. Työtapojen käytössä hyödynnetään henkilöstön ja lasten osaamista sekä kokeillaan ja kehitetään uusia työtapoja.

4.4 Leikki kehityksen, oppimisen ja hyvinvoinnin lähteenä

Leikki on keskeinen toimintatapa varhaiskasvatuksessa. Varhaiskasvatuksen tehtävä on tarjota **kaikille** lapsille mahdollisuuksia erilaisiin leikkeihin. Leikki edistää lapsen kehitystä, oppimista ja hyvinvointia. Leikissä lapsi oppii, mutta lapselle itselleen leikki ei ole tietoisesti oppimisen väline vaan tapa olla ja elää sekä hahmottaa maailmaa. Kokemukset, jotka herättävät lapsissa tunteita, uteliaisuutta ja kiinnostusta, virittävät leikkiin.

Lapselle leikin merkitys syntyy leikistä itsestään. Leikki tuottaa lapsille iloa ja mielihyvää. Leikkiessään lapset ovat aktiivisia toimijoita: he jäsentävät ja tutkivat ympäröivää maailmaa, luovat sosiaalisia suhteita sekä muodostavat merkityksiä kokemuksistaan. Leikissä lapset rakentavat käsitystä itsestään ja muista ihmisistä. Leikkiessään lapset sekä jäljittelevät että luovat uutta ja muuntavat näkemäänsä. Samalla he mallintavat ja testaavat haaveitaan ja toiveitaan. Mielikuvitus mahdollistaa sen, että lapset voivat kokeilla erilaisia rooleja ja ideoita, joita he muuten eivät voisi toteuttaa. Leikkiessään lapset voivat käsitellä itselleen vaikeita kokemuksia. Leikissä on turvallista kokeilla, yrittää ja erehtyä.

Leikissä yhdistyvät keskeiset oppimista edistävät elementit: innostus, yhdessä tekeminen ja omien taitojen haastaminen. Leikki kehittyy ja saa eri muotoja kokemusten karttuessa. Henkilöstön ja lasten sekä lasten keskinäinen vuorovaikutus luovat perustan ajattelun ja kielen kehitykselle sekä kehittyville leikki-taidoille. Lapset havainnoivat, kokeilevat ja oppivat yhteisön sääntöjä leikissä. Ryhmässä leikkiessään lapset oppivat säätelämään tunteitaan ja tahtomistaan sekä huomioimaan

toisten ihmisten näkökulmia. Yhteisöllisyys kasvaa leikin kautta ja vahvistaa myönteistä tunneilmastoa.

Leikki on varhaiskasvatuksen keskeinen työtapana. Pedagogisessa toiminnassa voidaan leikin juonen kehittämisessä ja leikkimaailmojen rakentamisessa yhdistää esimerkiksi draamaa, improvisaatiota tai satuja. Henkilöstön tulee tiedostaa keskittyneen tutkimisen, spontaanin luovan ilmaisun sekä vauhdikkaiden liikunta- ja peuhausleikkien merkitys lasten hyvinvoinnille ja oppimiselle. Eri tilanteita voi rikastaa leikinomaisuudella. Lorut, sanaleikit, laulut ja yhteinen hassuttelu vahvistavat myönteistä ilmapiiriä, mikä tukee oppimista ja hyvinvointia.

Henkilöstön tehtävä on turvata leikin edellytykset **inklusiivisten periaatteiden mukaisesti**, ohjata leikkiä sopivalla tavalla ja huolehtia siitä, että jokaisella lapsella on mahdollisuus olla osallisena yhteisissä leikeissä omien taitojensa ja valmiuksiensa mukaisesti. Henkilöstön tulee suunnitelmallisesti ja tavoitteellisesti tukea lasten leikin kehittymistä sekä ohjata sitä joko leikin ulkopuolelta tai olemalla itse mukana leikissä. Henkilöstön fyysinen ja psyykinen läsnäolo tukee lasten välistä vuorovaikutusta ja ehkäisee ristiriitatilanteiden syntymistä.

Henkilöstön tulee havainnoida ja dokumentoida lasten leikkiä. Leikin havainnointi lisää henkilöstön ymmärrystä lasten ajattelusta ja kiinnostuksen kohteista sekä heidän tunteistaan ja kokemuksistaan. Havaintoja käytetään leikin ja muun toiminnan suunnittelussa ja ohjaamisessa. Henkilöstöltä edellytetään herkkyyttä ja ammattitaitoa sekä sukupuolisensitiivisyyttä havaita lasten leikkialoitteita ja vastata niihin sopivalla tavalla.

Pitkäkestoiseen leikkiin tarvitaan aikaa, rauhaa ja tilaa sekä sopivia ja lasten saatavilla olevia leikkivälineitä ja materiaaleja. Oppimisympäristöjen tulee joustaa leikkien mukaan, sillä leikit eivät välttämättä pysy paikallaan niille nimetyissä tiloissa.

Lasten kulttuurin ja lapsille suunnatun median tunteminen auttaa henkilöstöä ymmärtämään lasten leikkejä. Myös erilaiset pelit **sekä** digitaaliset välineet **ja sovellukset** tarjoavat niihin monenlaisia mahdollisuuksia. Leikkiin kannustavassa oppimisympäristössä myös aikuinen on oppija. Henkilöstö keskustelee leikin merkityksestä ja lasten leikkeihin liittyvistä havainnoista huoltajien kanssa. Tällä tavoin voidaan edistää leikkien jatkumista kotona tai varhaiskasvatuksessa.

4.5 Oppimisen alueet

Oppimisen alueet kuvaavat varhaiskasvatuksen pedagogisen toiminnan keskeisiä tavoitteita ja sisältöjä. Ne ohjaavat henkilöstöä monipuolisen ja pedagogisen toiminnan suunnittelussa ja toteuttamisessa yhdessä lasten kanssa. Lapsilla on oikeus saada monipuolisia kokemuksia oppimisen eri alueista. Oppimisen alueet eivät ole erikseen toteutettavia, toisistaan irrallisia kokonaisuuksia, vaan niiden aihepiirejä yhdistetään ja sovelletaan lasten mielenkiinnon kohteiden

ja osaamisen mukaisesti. Oppimisen alueet on ryhmitelty esiopetussuunnitelman perusteiden⁹⁸ mukaisesti viideksi kokonaisuudeksi:

- Kielten rikas maailma
- Ilmaisun monet muodot
- Minä ja meidän yhteisömme
- Tutkin ja toimin ympäristössäni
- Kasvan, liikun ja kehityn.

Oppimisen alueita yhdistelevä ja soveltava pedagoginen toiminta mahdollistaa asioiden ja ilmiöiden laaja-alaisen tarkastelun ja tutkimisen. Lasten mielenkiinnon kohteet ja kysymykset ovat toiminnan keskeinen lähtökohta. Aihepiirit voivat nousta esimerkiksi leikeistä, saduista, retkistä tai spontaaneista vuorovaikutustilanteista lasten ja henkilöstön kesken tai lasten keskinäisessä vuorovaikutuksessa. Tapa, jolla oppimisen alueiden tavoitteita käsitellään, vaihtelee valittujen aihepiirien, tilanteiden ja lasten oppimisen mukaan. Henkilöstön tehtävänä on varmistaa, että pedagoginen toiminta edistää eri-ikäisten lasten kehitystä ja oppimista.

Kielten rikas maailma

Varhaiskasvatuksen tehtävä on vahvistaa lasten **kielellisten taitojen** ja **valmiuksien** sekä **kielellisten identiteettien** kehittymistä. Varhaiskasvatuksessa vahvistetaan lasten uteliaisuutta ja kiinnostusta kieliin, teksteihin ja kulttuureihin. Kielen kehityksen tukeminen kytkeytyy lapsen monilukutaidon kehittymiseen (luku 2.7). Lisäksi se on yhteydessä muun muassa lasten kulttuuriseen osaamiseen ja vuorovaikutukseen liittyvään laaja-alaiseen osaamiseen. Kehittyvät kielelliset taidot avaavat lapsille uusia vaikuttamisen keinoja, mahdollisuuksia osallisuuteen ja aktiiviseen toimijuuteen.

Kieli on lapsille sekä oppimisen kohde että väline. Sen avulla lapsi ottaa haltuun erilaisia tilanteita ja asioita sekä toimii vuorovaikutuksessa muiden kanssa, ilmaisee itseään ja hankkii tietoa. Lasten kielellistä kehitystä tukee monipuolinen varhaiskasvatuksen kieliympäristö sekä yhteistyö huoltajien kanssa. Varhaiskasvatuksessa lapsille annetaan kannustavaa ja johdonmukaista palautetta heidän kielenkäyttö- ja vuorovaikutustaidoistaan.

Varhaiskasvatuksessa tuetaan jokaisen lapsen opetuskielen taitojen kehittymistä. Kasvatuksessa ja opetuksessa otetaan huomioon, että lapset kasvavat erilaisissa kielellisissä ympäristöissä, ja että he voivat samaan aikaan omaksua useita eri kieliä. Kotien tavat käyttää kieltä ja olla vuorovaikutuksessa vaihtelevat, ja kodeissa voidaan puhua useita kieliä. Kielellistä ja kulttuurista moninaisuutta tehdään varhaiskasvatuksessa näkyväksi yhteistyössä huoltajien kanssa. Tämä osaltaan tukee lasten kielellisten identiteettien kehittymistä. Kieleen ja kulttuuriin liittyviä tarkentavia näkökulmia varhaiskasvatuksessa käsitellään luvussa 4.6.

⁹⁸ Esiopetuksen opetussuunnitelman perusteet 2014

Kielen oppimisen kannalta on tärkeää tiedostaa, että saman ikäiset lapset voivat olla eri vaiheissa kielen kehityksen eri osa-alueilla. **Kielelliset identiteetit kehittyvät**, kun lapsia ohjataan ja tuetaan kielellisten taitojen ja valmiuksien keskeisillä osa-alueilla.

Kuvio 2. Lasten kielen kehityksen keskeiset osa-alueet varhaiskasvatuksessa

Vuorovaikutustaitojen kehittymisen kannalta lasten kokemukset kuulluksi tulemisesta ja siitä, että heidän aloitteisiinsa vastataan, ovat tärkeitä. Henkilöstön sensitiivisyys ja reagointi myös lasten non-verbaaleihin viesteihin on keskeistä. Vuorovaikutustaitojen kehittymistä tuetaan kannustamalla lapsia kommunikoimaan toisten lasten ja henkilöstön kanssa.

Lasten **kielen ymmärtämisen taitoja** tuetaan runsaan kielellisen mallintamisen avulla. Johdonmukainen toiminnan sanallistaminen ja keskusteleminen tukevat lasten sanavarannon kehittymistä. Erilaisissa varhaiskasvatuksen tilanteissa käytetään kuvailevaa ja tarkkaa kieltä. Tarvittaessa käytetään kuvia, esineitä ja tukiviittomia.

Lasten **puheen tuottamisen taitojen** kehittymistä seurataan ja ohjataan. Lapsia rohkaistaan puhumaan eri tilanteissa sekä aikuisten että toisten lasten kanssa. Tämä auttaa lapsia käyttämään ja ymmärtämään puhuttua kieltä. Lasten kanssa kiinnitetään vähitellen huomiota myös äänensävyihin ja äänenpainoihin.

Lasten **kielen käyttötaitoja** ohjataan ja kielen käyttöä pohditaan yhdessä lasten kanssa eri tilanteissa. Tavoitteena on tilannetietoisien kielen käytön vahvistuminen. Lasten kanssa harjoitellaan kertomista, selittämistä ja puheen vuorottelua. Lisäksi eläytyminen, huumorin käyttö sekä hyvien tapojen opettelu vahvistavat lasten kielen käyttötaitoja. Tutustuminen erilaisiin teksteihin tukee kielen käyttötaitojen kehittymistä ja auttaa lapsia havaitsemaan puhutun ja kirjoitetun kielen eroja.

Lasten kielellinen ilmaisu monipuolistuu, kun heidän **kielellinen muistinsa** ja **sanavarantonsa** laajenee. Henkilöstön tehtävä on tukea tietoisesti tätä kehitystä. Kielellisen muistin kehittymistä tukevat esimerkiksi lorujen ja laululeikkien käyttö. Kielellä leikittely, nimeäminen sekä kuvaavien sanojen käyttäminen edistävät lasten kielellisen muistin ja sanavarannon kehittymistä. Kiireetön keskustelu ja lukeminen sekä tarinoiden kerronta tarjoavat mahdollisuuksia pohtia sanojen ja tekstien merkityksiä ja opetella uusia käsitteitä asiayhteyksissä.

Lähiympäristön eri kielten havainnointi tukee lasten **kielitietoisuuden kehittymistä**. Henkilöstön tehtävänä on herättää ja lisätä lasten kiinnostusta suullista ja kirjoitettua kieltä sekä vähitellen

myös lukemista ja kirjoittamista kohtaan. Kielen havainnoinnin ja tutkimisen avulla suunnataan lasten huomiota sanojen merkityksistä kielen muotoihin ja rakenteisiin, kuten sanoihin, tavuihin ja äänteisiin. Lapsia rohkaistaan kirjoittamaan ja lukemaan leikillisesti.

Varhaiskasvatuksessa käytetään rikkaita ja vaihtelevia tekstejä. Lasten kanssa tutustutaan monipuolisesti lastenkirjallisuuteen. Lapsille kerrotaan tarinoita, ja heitä kannustetaan itse keksimään niitä. Lasten kertomuksia, loruja ja sanallisia viestejä dokumentoidaan. Monilukutaitoa tukevassa varhaiskasvatuksessa puheen rinnalla käytetään muun muassa visuaalisia, auditiivisia ja audiovisuaalisia viestejä sekä tekstejä.

Ilmaisun monet muodot

Varhaiskasvatuksen tehtävänä on tavoitteellisesti tukea lasten **musiikillisen, kuvallisen, käsityöllisen, sanallisen ja kehollisen ilmaisun** kehittymistä sekä tutustuttaa heitä eri taiteenaloihin ja kulttuuriperintöön. Lasten ilmaisulle on luonteenomaista kokonaisvaltaisuus ja ilmaisun eri muotojen luova yhdisteleminen. Taiteellinen kokeminen ja ilmaiseminen edistävät lasten oppimisedellytyksiä, sosiaalisia taitoja ja myönteistä minäkuvaa sekä valmiuksia ymmärtää ja jäsentää ympäröivää maailmaa. Ajattelun ja oppimisen taidot kehittyvät, kun lapset tutkivat, tulkitsevat ja luovat merkityksiä erilaisia ilmaisun taitoja harjoittelemalla. Kyky kuvitella ja luoda mielikuvia on keskeistä myös lapsen eettisen ajattelun kehittymiselle. Kulttuuriperintöön, taiteeseen ja ilmaisun eri muotoihin tutustuminen vahvistaa lasten osaamista myös monilukutaidon sekä osallistumisen ja vaikuttamisen osa-alueilla.

Kulttuuri on tärkeä osa lapsen identiteettiä. Varhaiskasvatuksessa lapsille tarjotaan mahdollisuuksia nähdä ja kokea monipuolisesti taidetta ja muuta kulttuuria. Taiteeseen ja kulttuuriin liittyvät kokemukset vahvistavat lasten kykyä omaksua, käyttää ja tuottaa kulttuuria. Samalla lapset oppivat ymmärtämään taiteen ja kulttuuriperinnön merkitystä ja arvoa.

Ilmaisun eri muodot tarjoavat lapsille keinoja kokea ja hahmottaa maailmaa heitä puhuttelevalla ja innostavalla tavalla. Taiteellinen ilmaisu tarjoaa lapsia motivoivia keinoja havaintojen, tunteiden ja luovan ajattelun näkyväksi tekemiseen. Ilmaisun eri muotoihin tutustutaan moniaistisesti, erilaisia työtapoja, oppimisympäristöjä sekä lähiympäristön kulttuuritarjontaa hyödyntäen. Oppimisympäristöjen esteettisyys, innostavuus, saatavilla olevat monipuoliset välineet ja materiaalit sekä riittävä ohjaus ovat merkityksellisiä ilmaisumuotoihin tutustuttaessa.

Taidekasvatus sisältää sekä spontaania että ennalta suunniteltua toimintaa. Ilmaisun ja oppimisen prosesseissa korostuu kokeilu, tutkiminen, tekemisen eri vaiheiden harjoittelu ja niiden dokumentointi. Jokaisen lapsen yksilöllistä ilmaisua tuetaan ja lasten yhteisille luoville prosesseille annetaan riittävästi aikaa ja tilaa. Henkilöstön, lasten ja yhteistyökumppaneiden erityisosaamisen hyödyntäminen rikastuttaa taidekasvatusta.

Varhaiskasvatuksen **musiikillisen ilmaisun** tavoitteena on tuottaa lapsille musiikillisia kokemuksia sekä vahvistaa lasten kiinnostusta ja suhdetta musiikkiin. Lapsia ohjataan elämykselliseen kuuntelemiseen ja ääniympäristön havainnointiin. Lasten valmiudet hahmottaa musiikkia sekä äänen kestoa, tasoa, sointiväriä ja voimaa kehittyvät leikinomaisen musiikillisen toiminnan kautta. Heidän kanssaan lauletaan, loruillaan, kokeillaan erilaisia soittimia, kuunnellaan musiikkia ja

liikutaan musiikin mukaan. Lapset saavat kokemuksia perussykkeestä, sanarytmeistä ja kehosoittamisesta. Lapsia rohkaistaan käyttämään mielikuvitustaan ja ilmaisemaan musiikin herättämiä ajatuksia ja tunteita esimerkiksi kertoen, kuvallisesti ilmaisten tai tanssien. Lapset saavat myös kokemuksia musiikin tekemisestä yhdessä sekä pienimuotoisten musiikkiesitysten harjoitteluprosesseista ja esiintymistilanteiden tuomasta onnistumisen ilosta.

Kuvallisen ilmaisun tavoitteena on kehittää lasten suhdetta kuvataiteeseen, muuhun visuaaliseen kulttuuriin ja kulttuuriperintöön. Lapsilla on mahdollisuus nauttia kuvien tekemisestä sekä saada esteettisiä elämyksiä ja kokemuksia taiteen äärellä. Lapset harjoittavat kuvallista ajatteluaan, havainnointiaan ja kuvien tulkintaa monipuolisen kuvailmaisun avulla. Kuvan tekemisen taitoja kehitetään moniaistisesti sekä yhteyksiä muihin ilmaisun muotoihin rakentaen. Lapset kokeilevat erilaisia kuvan tekemisen tapoja, välineitä ja materiaaleja esimerkiksi maalaamalla, piirtämällä, rakentamalla ja mediaesityksiä tekemällä. Lasten kanssa havainnoidaan heidän itse tekemiään kuvia, taideteoksia, mediasisältöjä, esineitä sekä rakennetun ja luonnon ympäristön kohteita. Lapsia ohjataan tulkitsemaan ja kertomaan ajatuksiaan kuvallisista viesteistä. Kuvia tarkasteltaessa kiinnitetään huomiota esimerkiksi väreihin, muotoihin, materiaaleihin, tekijään, esitysyhteyteen ja kuvien herättämiin tunteisiin.

Suunnittelutaitoja, luovaa ongelmaratkaisua, **hienomotorisia taitoja**, rakenteiden, materiaalien ja tekniikoiden tuntemusta **sekä muotoilua** harjoitellaan **lapsille soveltuvien käsityön teknisen työn ja tekstiilityön työtapojen avulla**. Näitä työtapoja voivat olla esimerkiksi **muovailu, leikkaaminen, naulaaminen, sahaaminen ja ompelu**. **Käsityöllisen ilmaisun** tavoitteena on tarjota lapsille **kokeilun, tutkimisen, yhteisöllisen** tekemisen, kokemisen ja oivaltamisen iloa sekä nautintoa työskentelystä, jossa oma luovuus ja kädenjälki näkyvät. Lapsille tarjotaan mahdollisuuksia itse kokeilla, tutkia ja yhdistellä erilaisia materiaaleja sekä opetella työskentelyssä tarvittavia **käsityön** tekniikoita. Lapset saavat ideoida ja toteuttaa erilaisia teoksia ja esineitä. Lasten **kanssa** voidaan tarkastella ja hyödyntää sekä lasten taustoihin liittyviä että paikallisia käsityöperinteitä.

Lapsia rohkaistaan **sanalliseen** ja **keholliseen ilmaisuun** esimerkiksi draaman, tanssin ja leikin keinoin. Tavoitteena on, että harjoitukset ja leikit tarjoavat lapsille mahdollisuuden monipuoliseen kielelliseen ja keholliseen kokemiseen, ilmaisuun ja viestintään. Lasten mielikuvituksesta nousevia tai heidän kokemiaan ja havaitsemiaan asioita työtetään yhdessä. Lapset saavat kokemuksia sekä spontaanista ilmaisusta että yhteisesti suunnitellusta, toteutetusta ja arvioidusta luovasta prosessista. Toiminnassa hyödynnetään monipuolisesti esimerkiksi lastenkirjallisuutta, sanataidetta, teatterin eri muotoja, tanssia ja sirkusta.

Minä ja meidän yhteisömme

Lasten elinpiiri laajenee heidän aloittaessaan varhaiskasvatuksen kodin ulkopuolella. Kodin perinteiden, toimintamallien, arvojen ja katsomusten lisäksi lapset kohtaavat toisenlaisia tapoja ajatella ja toimia. Varhaiskasvatuksen tehtävä on kehittää lasten valmiuksia ymmärtää lähiyhteisön monimuotoisuutta ja harjoitella siinä toimimista. Tehtävää lähestytään **eettisen ajattelun, katsomusten, lähiyhteisön menneisyyden, nykyisyyden ja tulevaisuuden** sekä **median** näkökulmista. Toiminnassa voidaan käyttää monipuolisesti esimerkiksi satuja, musiikkia,

kuvataidetta, leikkiä, draamaa, erilaisia mediasisältöjä sekä vierailijoita, vierailuja ja lähiympäristön tapahtumia. Minä ja meidän yhteisömme -oppimisen alue tukee erityisesti lasten kulttuuriseen osaamiseen, vuorovaikutukseen ja ilmaisuun sekä ajatteluun ja oppimiseen liittyvää laaja-alaista osaamista (luku 2.7).

Eettisen ajattelun taitojen kehittymistä tuetaan pohtimalla lasten kanssa eri tilanteissa esiintyviä tai lapsia askarruttavia eettisiä kysymyksiä. Teemat voivat liittyä esimerkiksi ystäväyyteen, oikean ja väärän erottamiseen, oikeudenmukaisuuteen tai pelon, surun ja ilon aiheisiin. Eettisiä kysymyksiä käsitellään lasten kanssa niin, että he voivat tuntea olonsa turvalliseksi ja hyväksytyksi. Lasten kanssa pohditaan myös ryhmän sääntöjä ja niiden perusteita.

Varhaiskasvatuksen **katsomuskasvatuksessa** yhteisen tutustumisen kohteena ovat lapsiryhmässä läsnä olevat uskonnot ja muut katsomukset. **Lasten kanssa voidaan tarkastella myös laajemmin uskontoja ja katsomuksia. Vastaavasti tarkastellaan uskonnottomuutta.** Tavoitteena on edistää keskinäistä kunnioitusta ja ymmärrystä eri katsomuksia kohtaan sekä tukea lasten kulttuuristen ja katsomuksellisten identiteettien kehittymistä. Lasten kanssa tutustutaan erilaisiin katsomuksiin ja niihin liittyviin perinteisiin. Luontevia tapoja tarkastella katsomuksia ovat esimerkiksi vuodenvuorokierroon liittyvät juhlat ja tapahtumat sekä päivittäiset tilanteet, kuten pukeutuminen tai ruokailu. Lasten ihmettelylle annetaan tilaa, ja heidän kanssaan pohditaan heitä askarruttavia elämänskysymyksiä.

Katsomuskasvatuksessa tehdään yhteistyötä huoltajien kanssa kunkin perheen taustaa, katsomuksia ja arvoja kuullen ja kunnioittaen. Katsomuskasvatus tukee muun muassa lasten kulttuuriseen osaamiseen, vuorovaikutukseen ja ilmaisuun sekä ajatteluun ja oppimiseen liittyvää laaja-alaista osaamista (ks. luku 2.7).

Lähiyhteisön menneisyyttä, nykyisyyttä ja tulevaisuutta pohtimalla suunnataan lasten mielenkiintoa historiallisiin asioihin sekä hyvän tulevaisuuden rakentamiseen. Lisäksi tarkastellaan lasten kasvuympäristöjen moninaisuutta.

Lapsille luodaan mahdollisuuksia eläytyä menneisyyden tapahtumiin ja tilanteisiin. Tärkeitä tiedon lähteitä ovat lapset ja heidän henkilöhistoriansa, lähiyhteisön jäsenet, esineistöt ja ympäristöt. Lisäksi voidaan hyödyntää lasten huoltajien asiantuntemusta heidän omasta kulttuuriperinnöstään. Menneeseen aikaan voidaan tutustua esimerkiksi lasten isovanhempien lapsuuden leikkien ja musiikin avulla.

Nykyhetkeä tarkastellaan käsittelemällä lasten kanssa heitä askarruttavia tai kiinnostavia ajankohtaisia asioita. Lasten kanssa tarkastellaan myös lähiyhteisön moninaisuutta sitä kunnioittaen. Tarkastelun kohteena ovat muun muassa ihmisten, sukupuolten ja perheiden moninaisuus. Tavoitteena on kasvattaa lapsia ymmärtämään, että ihmiset ovat erilaisia mutta samanarvoisia.

Menneisyyden ja nykyisyyden lisäksi on tärkeää pohtia tulevaisuutta ja sitä, miten voimme vaikuttaa suotuisan tulevaisuuden toteutumiseen. Tulevaisuuden pohdinta voi liittyä esimerkiksi tulevan vuodenvuorokierroksen leikkien tai oman oppimisympäristön suunnitteluun. Lasten kanssa voidaan

esimerkiksi rakentaa tulevaisuuden mielikuvitusmaailmoja tai pohtia tulevaa lapsia kiinnostavien ammattien kautta.

Varhaiskasvatuksessa **mediakasvatuksen** tehtävänä on tukea lasten mahdollisuuksia toimia aktiivisesti ja ilmaista itseään yhteisössään. Lasten kanssa tutustutaan eri medioihin ja kokeillaan median tuottamista leikinomaisesti turvallisissa ympäristöissä. Lasten elämään liittyvää mediasisältöä ja sen todenmukaisuutta pohditaan yhdessä lasten kanssa. Samalla harjoitellaan kehittyvää lähde- ja mediakriittisyyttä. Lapsia ohjataan käyttämään mediaa vastuullisesti ottaen huomioon oma ja toisten hyvinvointi. Mediassa esiintyviä teemoja voidaan käsitellä lasten kanssa esimerkiksi liikunnallisissa leikeissä, piirtämällä tai draaman keinoin.

Tutkin ja toimin ympäristössäni

Varhaiskasvatuksen tehtävä on antaa lapsille valmiuksia havainnoida, jäsentää ja ymmärtää ympäristöään. Lapsia ohjataan tutkimaan ja toimimaan luonnossa ja rakennetussa ympäristössä. Varhaiskasvatus tukee lasten **matemaattisen ajattelun** kehittymistä sekä vahvistaa myönteistä suhtautumista matematiikkaan. Varhaiskasvatukseen sisältyy myös **ympäristökasvatusta** ja **teknologiakasvatusta**. Oppimisympäristöihin liittyvät omakohtaiset havainnot, kokemukset ja elämykset auttavat lapsia ymmärtämään syy- ja seuraussuhteita sekä kehittymään ajattelijoina ja oppijoina. Lasten kehittyvä taito nimetä asioita sekä käyttää erilaisia käsitteitä edistää monilukutaitoa.

Varhaiskasvatuksen tavoitteena on tarjota oivaltamisen ja oppimisen iloa **matemaattisen ajattelunsa** eri vaiheissa oleville lapsille. Lapset tutustuvat matematiikkaan ja sen osa-alueisiin havainnollisen ja leikinomaisen toiminnan myötä. Lapsia ohjataan kiinnittämään huomiota päivittäisissä tilanteissa ja lähiympäristössä ilmeneviin muotoihin, määriin ja muutoksiin. Lapsia innostetaan pohtimaan ja kuvailemaan matemaattisia havaintojaan ilmaisemalla ja tarkastelemalla niitä esimerkiksi kehollisesti tai eri välineiden ja kuvien avulla. Lapsille tarjotaan mahdollisuuksia luokitella, vertailla ja asettaa järjestykseen asioita ja esineitä sekä löytää ja tuottaa säännönmukaisuuksia ja muutoksia. Lapsia kannustetaan myös oppimisympäristöön liittyvien ongelmien löytämisessä, pohtimisessa ja päättelyssä sekä ratkaisujen etsimisessä.

Lukukäsitteen kehittymistä tuetaan monipuolisesti vuorovaikutteisissa tilanteissa, esimerkiksi leikkiä ja lapsia houkuttelevia materiaaleja hyödyntäen. Lapsia innostetaan havainnoimaan lukumääriä ympäristöstä ja taitojen karttuessa liittämään ne lukusanaan ja numeromerkkeihin taitojensa mukaan. Lukujonotaitoja ja nimeämistä voidaan kehittää esimerkiksi lorujen ja riimien avulla. Lasten kanssa kokeillaan mittaamista ja harjoitellaan sijainti- ja suhdekäsitteitä esimerkiksi liikuntaleikeissä, piirtäen tai eri välineiden avulla.

Erilaisilla harjoituksilla tuetaan lasten tilan ja tason hahmottamista. Lapsia kannustetaan tutkimaan kappaleita ja muotoja sekä leikkimään niillä. Lasten geometrisen ajattelun vahvistamiseksi heille järjestetään mahdollisuuksia rakenteluun, askarteluun ja muovailuun. Aikakäsitettä avataan esimerkiksi vuorokauden- ja vuodenaikoja havainnoimalla.

Ympäristökasvatuksen tavoitteena on vahvistaa lasten luontosuhdetta ja vastuullista toimimista ympäristössä sekä ohjata heitä kohti kestäväää elämäntapaa. Ympäristökasvatus sisältää kolme ulottuvuutta: oppiminen ympäristössä, oppiminen ympäristöstä sekä toimiminen ympäristön puolesta. Lähiluonto sekä rakennettu ympäristö ovat sekä oppimisen kohteita että oppimisympäristöjä.

Luonnossa ja rakennetussa ympäristössä retkeily sekä ympäristön tutkiminen ovat tärkeä osa varhaiskasvatusta. Myönteisten kokemusten kautta lapsi oppii nauttimaan luonnosta ja lähiympäristöstä ja hänen ympäristösuhteensa vahvistuu. Luonnon ilmiöitä havainnoidaan eri aistein ja eri vuodenaikoina. Niistä keskustellaan ja niitä tutkitaan. Samalla opetellaan ympäristöön liittyvien käsitteiden käyttöä. Eri kasvi- ja eläinlajien tunnistamisen harjoittelu vahvistaa luonnon tuntemusta. Lasten kanssa opetellaan etsimään tietoa heitä kiinnostavista asioista. Luonto voi olla myös esteettisen kokemuksen ja rauhoittumisen paikka.

Lapsia ohjataan kunnioittamaan luontoa, sen kasveja ja eläimiä. Ympäristökasvatuksella edistetään kestäväää elämäntapaa kasvamista sekä siinä tarvittavien taitojen harjoittamista. Näitä käytännön taitoja ovat esimerkiksi roskaamaton retkeily, kohtuullisuuden ja säästäväisyyden opettelu, ruokailuun liittyvä vastuullisuus, energian säästäminen sekä jätteiden vähentäminen esimerkiksi kierrätyksen, tavaroiden korjaamisen ja uudelleenkäytön avulla. Samalla lapsia ohjataan kiinnittämään huomiota tekojen vaikutuksiin. **On tärkeä huolehtia siitä, että lapset kokevat voivansa omilla teoillaan vaikuttaa kestäväää elämäntapaa mutta ilman että heidän tarvitsee kantaa lapsina liian suurta vastuuta kestävään elämäntavan ylläpitämisestä.**

Teknologiakasvatuksen tavoitteena on kannustaa lapsia tutustumaan tutkivaan ja kokeilevaan työtapaan. Lapsia ohjataan myös havainnoimaan ympäristön teknologiaa ja keksimään omia luovia ratkaisuja. Lapsia rohkaistaan tekemään kysymyksiä, etsimään niihin yhdessä vastauksia ja tekemään päätelmiä.

Lasten kanssa havainnoidaan arjessa esiintyviä teknisiä ratkaisuja ja tutustutaan **digitaalisiin** laitteisiin ja **sovelluksiin** sekä niiden toimintaan. Erityistä huomiota kiinnitetään koneiden ja laitteiden turvalliseen käyttöön. Lapsille tarjotaan mahdollisuuksia toteuttaa omia ideoitaan esimerkiksi rakennellen eri materiaaleista sekä kokeilla eri laitteiden toimintaa. Lapsia kannustetaan kuvailemaan tekemiään ratkaisuja. Pulmia ratkotaan ja onnistumisista iloitaan yhdessä. Tavoite on, että lasten omakohtaisten kokemusten myötä herää ymmärrys

siitä, että teknologia on ihmisen toiminnan aikaansaamaa. Toiminnassa voidaan hyödyntää lähiympäristön teknologisia ratkaisuja, esimerkiksi leluja ja **muita arjen teknologisia ratkaisuja**, ja tutkia niiden toimintaperiaatteita.

Kasvan, liikun ja kehityn

Kasvan, liikun ja kehityn -oppimisen alueeseen sisältyy **liikkumiseen, ruokakasvatukseen, terveyteen ja turvallisuuteen** liittyviä tavoitteita. Varhaiskasvatuksen tehtävänä on luoda pohja lasten terveyttä ja hyvinvointia arvostavalle sekä fyysistä aktiivisuutta edistävälle elämäntavalle yhdessä huoltajien kanssa. Tämä oppimisen alue tukee erityisesti itsestä huolehtimiseen ja arjen taitoihin liittyvää laaja-alaista osaamista.

Varhaiskasvatuksen tavoitteena on innostaa lapsia **liikkumaan** monipuolisesti sekä kokemaan liikunnan iloa. Lapsia kannustetaan ulkoiluun ja liikunnallisiin leikkeihin kaikkina vuodenaikoina. Ohjatun liikkumisen lisäksi huolehditaan siitä, että lapsilla on riittävästi mahdollisuuksia päivittäiseen omaehtoiseen liikuntaan sekä sisällä että ulkona. Liikuntakasvatuksen tulee olla säännöllistä, lapsilähtöistä, monipuolista ja tavoitteellista. Riittävä fyysinen aktiivisuus on tärkeää lapsen terveelle kasvuille, kehitykselle, oppimiselle ja hyvinvoinnille. Fyysisellä aktiivisuudella tarkoitetaan erilaisia ja kuormittavuudeltaan eritasoisia liikunnan tapoja, kuten leikkimistä sisällä ja ulkona, retkeilyä sekä ohjattua liikuntaa. Ryhmässä liikkuminen kehittää lasten sosiaalisia taitoja, kuten vuorovaikutus- ja itsesääätelytaitoja. Fyysisen aktiivisuuden tulee olla luonteva osa lapsen päivää. Yhteistyössä huoltajien kanssa lapsia innostetaan liikkumaan myös vapaa-ajalla erilaisissa tiloissa ja ulkona erilaisissa olosuhteissa.

Varhaiskasvatuksen tehtävänä on kehittää lasten kehontuntemusta ja -hallintaa sekä motorisia perustaitoja, kuten tasapaino-, liikkumis- ja välineenkäsittelytaitoja. Liikkumisessa hyödynnetään eri aisteja sekä erilaisista materiaaleista valmistettuja, liikkumaan innostavia välineitä. Lasten liikkumisen tulee vaihdella luontevasti kestoltaan, intensiteetiltään ja nopeudeltaan. Lasten tulee saada kokemuksia yksin, parin ja ryhmän kanssa liikkumisesta. Varhaiskasvatuksessa lapset saavat kokemuksia erilaisista liikuntaleikeistä, kuten perinteisistä pihaleikeistä sekä satu- tai musiikkiliikunnasta. Eri vuodenaikoja tulee hyödyntää siten, että lapset saavat mahdollisuuksia opetella kullekin vuodenaikalle tyypillisiä tapoja ulkoilla.

Säännöllisellä ja ohjatulla liikunnalla on tärkeä merkitys lasten kokonaisvaltaiselle kehitykselle ja motoriselle oppimiselle. Tämän vuoksi lasten motoristen taitojen suunnitelmallinen havainnointi on tärkeää. Henkilöstön tulee suunnitella päivän rakenne, sisä- ja ulkoympäristö sekä toiminnan sisällöt niin, että lapset voivat monipuolisesti nauttia liikkumisesta eri tilanteissa. Liikuntavälineiden tulee olla lasten käytettävissä myös omaehtoisen liikunnan ja leikin aikana. Varhaiskasvatuksessa huomioidaan liikuntavälineiden turvallisuus.

Ruokakasvatuksen tavoitteena on edistää myönteistä suhtautumista ruokaan ja syömiseen sekä tukea monipuolisia ja terveellisiä ruokatottumuksia. Lapsia ohjataan omatoimiseen ruokailuun ja monipuoliseen, riittävään syömiseen. Päivittäiset ateriahetket järjestetään kiireettömässä ilmapiirissä opetellen ruokarauhaa ja hyviä pöytätapoja sekä yhdessä syömisen kulttuuria. Eri aistien avulla ja tutkimalla tutustutaan ruokiin, niiden alkuperään, ulkonäköön, koostumukseen ja makuominaisuuksiin. Ruoasta keskusteleminen, tarinat ja laulut edistävät lasten ruokasanaston kehittymistä.

Varhaiskasvatuksessa pohditaan yhdessä lasten kanssa **terveyteen** ja **turvallisuuteen** liittyviä asioita. Lasten valmiuksia pitää huolta terveydestään sekä henkilökohtaisesta hygieniastaan tuetaan. Lasten kanssa keskustellaan liikkumisen, levon ja hyvien ihmissuhteiden merkityksestä hyvinvoinnille ja terveydelle. Lasten kanssa opetellaan turvallisuuteen liittyviä asioita päivittäisissä tilanteissa. Näitä voivat olla muun muassa pukeutumis-, ruokailu-, leikki- sekä ulkoilutilanteet. **Lasten ikätasoista uteliaisuutta seksuaalisuuteen ja kehoon ohjataan kunnioittavasti.** Varhaiskasvatuksessa harjoitellaan lähiliikenteessä liikkumista ja turvalliseen liikkumiseen liittyviä

sääntöjä ja tapoja. Tavoitteena on tukea lasten turvallisuuden tunnetta, antaa heille valmiuksia pyytää ja hakea apua sekä toimia turvallisesti erilaisissa tilanteissa ja ympäristöissä.

4.6 Kieleen ja kulttuuriin liittyviä tarkentavia näkökulmia

Varhaiskasvatussuunnitelman perusteissa kieleen ja kulttuuriin liittyvien näkökohtien katsotaan koskevan jokaista varhaiskasvatukseen osallistuvaa lasta. Lasten vaihtelevat kielelliset ja kulttuuriset taustat ja valmiudet nähdään yhteisöä myönteisellä tavalla rikastuttavana. Kieli- ja kulttuuritietoisessa varhaiskasvatuksessa kielet, kulttuurit ja katsomukset nivoutuvat osaksi varhaiskasvatuksen kokonaisuutta.

Varhaiskasvatustilain mukaan kunnan on huolehdittava siitä, että lapsi voi saada varhaiskasvatusta lapsen äidinkielenä olevalla suomen, ruotsin tai saamen kielellä. Viittomakieltä käyttävälle lapselle voidaan antaa varhaiskasvatusta viittomakielellä. Varhaiskasvatusta voidaan antaa myös romanikielellä.⁹⁹ Varhaiskasvatuksessa voidaan käyttää myös muita kieliä, kun se ei vaaranna varhaiskasvatussuunnitelman perusteissa asetettujen tavoitteiden saavuttamista. Tällöin tulee huolehtia myös lasten äidinkielenä olevan suomen/ruotsin kielen taidon kehittymisen tukemisesta. Henkilöstön, huoltajien ja eri kulttuuriyhteisöjen keskinäisellä yhteistyöllä edistetään lasten ja perheiden kulttuuriperinteen jatkumista ja tuetaan lasten mahdollisuutta ilmentää omia kulttuuritaustojaan. Kaksi- ja monikielisissä ympäristöissä lapsia rohkaistaan vuorovaikutukseen.

Varhaiskasvatukseen osallistuu lapsia, jotka puhuvat äidinkielenään sekä **ruotsia** että **suomea**. Näiden kaksikielisten lasten kielellisen kehityksen sekä identiteettien kehityksen kannalta on tärkeää, että molempia kieliä tuetaan ja lapsia kannustetaan niiden käyttöön.

Saamelaislasten varhaiskasvatuksen erityisenä tavoitteena on vahvistaa lasten saamelaista identiteettiä ja tietoisuutta omasta kulttuuristaan sekä antaa lapsille mahdollisuus opetella saamelaisia perinnetietoja ja -taitoja. Saamelaiset ovat alkuperäiskansa, jonka oikeuksista omaan kieleen ja kulttuuriin on säädetty perustuslaissa¹⁰⁰. Toiminnassa hyödynnetään lähiympäristöä sekä yhteistyötä huoltajien ja saamelaisyhteisön kanssa. Silloin kun varhaiskasvatus järjestetään jollakin kolmesta saamen kielestä, sen erityisenä tavoitteena on vahvistaa kielen kehittymistä, ymmärtämistä ja käyttöä. Tavoitteena on lisätä lasten valmiuksia toimia saamenkielisessä ympäristössä, oppia saamen kieltä ja saamen kielellä. Henkilöstö vahvistaa saamen kieli- ja kulttuuriperinnön säilymistä yhteistyössä huoltajien kanssa.

Romanilasten varhaiskasvatuksen erityisenä tavoitteena on vahvistaa lasten myönteistä identiteettikehitystä ja tietoisuutta omasta historiastaan ja kulttuuristaan sekä lisätä lasten osallisuutta yhteiskunnassa. Lisäksi tuetaan lasten kielellistä kehitystä yhteistyössä lasten huoltajien ja romaniyhteisön kanssa. Mahdollisuuksien mukaan lapsille järjestetään tilaisuuksia

⁹⁹ Varhaiskasvatustilain 8 § ja HE 40/2018 vp, s. 88–89 sekä viittomakielilaki (359/2015)

¹⁰⁰ Suomen perustuslaki (731/1999) 17 § 3 momentti

käyttää ja omaksua romanikieltä. Henkilöstö vahvistaa romanien kieli- ja kulttuuriperinnön säilymistä yhteistyössä huoltajien kanssa.

Viittomakieltä käyttävien lasten varhaiskasvatus voidaan toteuttaa joko viittomakielisessä ryhmässä tai ryhmässä, joka koostuu viittomakielisistä ja puhuttua kieltä käyttävistä lapsista. Viittomakieli voi olla lapsen äidinkieli, ensikieli tai toinen kieli. Viittomakieltä käyttävät lapset voivat olla kuuroja, huonokuuloisia tai kuulevia. Viittomakielisen varhaiskasvatuksen tavoitteena on tukea ja vahvistaa lasten kieli- ja kulttuuri-identiteettiä antamalla heille mahdollisuus käyttää ja omaksua suomalaista tai suomenruotsalaista viittomakieltä yhteistyössä huoltajien kanssa. Tavoitteena on myös lisätä lasten valmiuksia toimia erilaisissa kieliympäristöissä sekä vahvistaa lasten suomalaista tai suomenruotsalaista viittomakielistä ilmaisua ja viittomavarantoa.

Varhaiskasvatuksessa tuetaan monipuolisesti **vieraskielisten** ja **monikielisten** lasten kielitaidon sekä kieli- ja kulttuuri-identiteettien ja itsetunnon kehittymistä. Suomen/ruotsin kielen taidon kehittymistä edistetään tavoitteellisesti **ja pedagogisesti suunniteltuna** kielellisten taitojen ja valmiuksien osa-alueilla lasten tarpeista ja edellytyksistä lähtien. Monipuolisten vuorovaikutustilanteiden ja oppimisympäristöjen avulla lapsille tarjotaan mahdollisuuksia käyttää ja omaksua suomea/ruotsia toisena kielenä **erilaisissa kasvatus- ja opetustilanteissa**. Suomen/ruotsin kielen omaksumisen lähtökohtana on arkielämän konkreettinen kieli ja sen ilmaisuväline. Kielen ymmärtämisen ja tuottamistaitojen kehittyminen nivoutuvat toisiinsa. Lapsi saa valmiuksia havaintojen tekemiseen sekä oman ajattelunsa, tunteidensa ja mielipiteidensä ilmaisemiseen tilanteeseen ja itselleen sopivalla tavalla. Osa lapsista tutustuu suomalaiseen kulttuuriin ja suomen/ruotsin kieleen vasta tullessaan varhaiskasvatukseen. **Lapsen kielen kehitykseen liittyvää suomen/ruotsin kieleen tutustumista ja opettelua ei tule rinnastaa varhaiskasvatuksessa annettavaan tukeen (luku 5)**. Huoltajille kerrotaan suomalaisen varhaiskasvatustoiminnan tavoitteista, sisällöistä ja menetelmistä. Huoltajien kanssa keskustellaan perheen kielellisestä ympäristöstä, kielivalinnoista, monikielisten ja -kulttuuristen identiteettien muodostumisesta sekä äidinkielen tai -kielten kehityksen vaiheista ja merkityksestä. **Varhaiskasvatus tukee lapsen kotoutumista suomalaiseen yhteiskuntaan.**

Lapsille järjestetään mahdollisuuksien mukaan tilaisuuksia käyttää ja omaksua myös omaa äidinkieltään tai omia äidinkieliään. Oma äidinkieli sekä suomen/ruotsin oppiminen toisena kielenä rakentavat pohjaa lasten toiminnalliselle kaksi- ja monikielisyydelle. Vastuu lasten oman äidinkielen tai omien äidinkielen ja kulttuurin säilyttämisestä ja kehittämisestä on ensisijaisesti perheellä. Tarvittaessa huoltajien kanssa käytävissä keskusteluissa käytetään tulkkia, jolla varmistetaan molemminpuolinen ymmärrys.

Kaksikielinen varhaiskasvatus

Kaksikielisen varhaiskasvatuksen järjestäminen perustuu kunnan tai yksityisen toimijan päätökseen. Kaksikielisen varhaiskasvatuksen tavoitteena on hyödyntää lasten varhaisen kielenoppimisen herkkyyksikautta tarjoamalla lapsille tavanomaista monipuolisempaa kielikasvatusta. Lapsille tarjotaan tilaisuuksia omaksua kieliä ja käyttää niitä toiminnallisesti ja leikinomaisesti. Samalla luodaan pohjaa elinikäiselle kielten opiskelulle. Tavoitteena on, että

toiminta monikielisessä ympäristössä herättää lasten kielellisen uteliaisuuden ja kokeilunhalun. Myös monenlaiset kulttuurit kohtaavat luontevasti tällä tavoin järjestetyssä varhaiskasvatuksessa.

Kaksikielinen varhaiskasvatus jaetaan laajamittaiseen ja suppeampaan. Suppeamman kaksikielisen varhaiskasvatuksen tavoitteena on herättää lasten mielenkiinto ja myönteinen asenne kieliä kohtaan. Laajamittaisessa kaksikielisessä varhaiskasvatuksessa pyritään luomaan lapsille valmiuksia toimia kaksi- tai monikielisessä ympäristössä.

Laajamittainen kaksikielinen varhaiskasvatus

Kotimaisten kielten varhainen täydellinen kielikylpy varhaiskasvatuksessa

Ruotsinkielistä kielikylpyä voidaan järjestää suomenkielisessä varhaiskasvatuksessa ja suomenkielistä kielikylpyä ruotsinkielisessä varhaiskasvatuksessa. Lisäksi sekä suomen- että ruotsinkielisessä varhaiskasvatuksessa voidaan järjestää saamenkielistä kielikylpyä. Kotimaisten kielten varhainen täydellinen kielikylpy on ohjelma, joka alkaa varhaiskasvatuksessa ja jatkuu perusopetuksen loppuun. Varhaiskasvatuksen kieli, esiopetuksen ja koulun opetuskieli sekä toinen kotimainen tai saamen kieli muodostavat kokonaisuuden. Varhaiskasvatus toteutetaan pääosin kielikylpykielellä. Lasten äidinkielen tai äidinkielten taitojen kehittymistä tuetaan yhteistyössä kotien ja huoltajien kanssa. Toiminnassa pyritään siihen, että kukin henkilöstöön kuuluva käyttää johdonmukaisesti vain yhtä kieltä: joko kielikylpykieltä tai kieltä, jolla varhaiskasvatus on järjestetty. Lapsia kannustetaan kielikylpykielen käyttöön, mutta heillä tulee olla mahdollisuus tulla ymmärretyksi myös äidinkielellään. Tavoitteena on valmius siirtyä kielikylpynä toteutettuun esiopetukseen ja edelleen perusopetukseen.

Muu laajamittainen kaksikielinen varhaiskasvatus

Muussa laajamittaisessa kaksikielisessä varhaiskasvatuksessa osa toiminnasta (vähintään 25 %) toteutetaan jollakin muulla kielellä kuin varhaiskasvatuslaissa säädetyllä varhaiskasvatuksen kielellä. Jotkut lapsista voivat puhua kyseistä kieltä äidinkielenään. Toiminta suunnitellaan siten, että eri kieliryhmät saavat kielen kehitykselleen tarvittavaa tukea. Ryhmissä voi olla myös lapsia, joille kumpikaan varhaiskasvatuksessa käytettävä kieli ei ole äidinkieli. Varhaiskasvatuksen järjestäjä harkitsee tapauskohtaisesti huoltajan kanssa keskustellen, milloin tällainen järjestely tukee lapsen kehitystä.

Kaksikielisessä varhaiskasvatuksessa toiminta suunnitellaan niin, että kahdella kielellä toteutetusta varhaiskasvatuksesta muodostuu kokonaisuus, jossa molemmat kielet ovat läsnä ja kehittyvät vähitellen henkilöstön mallintamisen ja lasten aktiivisen toiminnan kautta. Mikäli mahdollista, kukin henkilöstöön kuuluva jäsen käyttää vain jompaakumpaa kieltä aktiivisesti. Lapsella tulee olla mahdollisuus tulla ymmärretyksi myös äidinkielellään, suomeksi tai ruotsiksi. Lapsia kannustetaan molempien kielten käyttöön. Tavoitteena on valmius siirtyä joko kaksikieliseen tai suomen-/ruotsinkieliseen esiopetukseen ja perusopetukseen.

Suppeampi kaksikielinen varhaiskasvatus

Kielirikasteinen varhaiskasvatus

Kielirikasteisella varhaiskasvatuksella tarkoitetaan varhaiskasvatusta, jossa alle 25 prosenttia toiminnasta järjestetään säännöllisesti ja suunnitellusti jollakin muulla kuin varhaiskasvatuslaissa määritellyllä varhaiskasvatuksen kielellä. Tavoitteena on kieltenoppimisen tukeminen, lasten motivoiminen ja kielivalintojen monipuolistaminen. Lisäksi tavoitteena voi olla siirtyminen kielirikasteiseen tai muuhun kaksikieliseen esi- ja perusopetukseen tai muulla tavalla varhennettuun kieltenopetukseen.

Kielipesä

Kielipesätoiminnalla tarkoitetaan varhaiskasvatuksessa toimintaa, jossa vahvistetaan lasten tietämystä omasta kulttuuristaan ja tarjotaan mahdollisuus oppia perheessä tai suvussa puhuttua uhanalaista vähemmistökieltä tai alkuperäiskansan kieltä. Kielipesätoiminnan periaatteet voivat olla kielikyllyn kaltaisia.

4.7 Paikallisesti päätettävät asiat

Paikallisessa varhaiskasvatussuunnitelmassa tarkennetaan seuraavia pedagogisen toiminnan tavoitteita ja periaatteita huomioiden lasten ikä ja kehitys sekä eri toimintamuotojen ominaispiirteet. Pedagogisen toiminnan tavoitteita ja sisältöjä eri toimintamuodoissa voidaan täsmentää paikallisissa suunnitelmissa.

Paikallisessa varhaiskasvatussuunnitelmassa kuvataan ja tarkennetaan

- pedagogisen toiminnan suunnittelun ja toteuttamisen periaatteita sekä seurannan ja arvioinnin käytäntöjä
- varhaiskasvatuksen pedagogisen dokumentoinnin periaatteita ja käytäntöjä
- monipuolisten työtapojen valintaa ja käyttöä ohjaavia periaatteita
- käytäntöjä, jotka tukevat lasten leikkiä **inklusiivisten periaatteiden mukaisesti**
- oppimisen alueiden tavoitteita ja sisältöjä
- lasten mielenkiinnon kohteiden ja osallisuuden huomioon ottamisen tapoja pedagogisen toiminnan suunnittelussa ja toteuttamisessa
- eri kieli- ja kulttuuriryhmien varhaiskasvatuksen toteuttamista
- kaksikielisen varhaiskasvatuksen toteuttamista, mikäli sitä järjestetään
- vieras- ja monikielisten lasten suomen/ruotsin kielen oppimisen tukemista
- perheen kielivalintoihin ja äidinkielen tukemiseen liittyvää yhteistyötä ja käytäntöjä.

Pedagogisen toiminnan suunnittelun, toteutuksen ja arvioinnin periaatteita

Tyrnävän varhaiskasvatuksessa pedagogisen toiminnan suunnittelu, sen toteuttaminen ja arviointi pohjautuvat valtakunnallisessa varhaiskasvatussuunnitelmassa kirjattuihin periaatteisiin. Toiminnan pedagogisesta suunnittelusta, toteutuksesta ja arvioinnista vastaavat ryhmien varhaiskasvatuksen opettajat. Varhaiskasvatuksen erityisopettajia voi konsultoida aina tarvittaessa.

Lapsiryhmien pedagogisen toiminnan suunnittelussa huomioidaan lasten mielenkiinnon kohteet, heidän yksilölliset sekä koko ryhmän tarpeet. Pedagogisen dokumentoinnin avulla saatua tietoa hyödynnetään aktiivisesti pedagogisen toiminnan suunnittelussa, arvioinnissa ja toiminnan kehittämisessä. Varhaiskasvatuksessa tehdään ryhmäkohtaisia toimintasuunnitelmia pitkin kautta, joihin kerätään lasten mielenkiinnonkohteita, vahvuuksia sekä tuen tarpeita. Näin vahvistetaan vahvuuksien kautta uusien ja vaikeampienkin asioiden oppimista.

Varhaiskasvatuksen opettajien työaikaan on sisällytetty SAK-aikaa, joka käytetään toiminnan suunnitteluun, arviointiin ja kehittämiseen. Yksiköiden arviointi- ja suunnittelupäivät toimintakauden aikana ovat tärkeitä yhteisen pohdinnan, kehittämisen ja ideoiden jakamisen paikkoja.

Pedagoginen dokumentointi Tyrnävällä

Tyrnävällä varhaiskasvatuksen henkilöstö havainnoi ja dokumentoi suunnitelmallisesti lasten toimintaa eri tavoin. Havainnointi mahdollistaa jokaisen lapsen yksilöllisten tarpeiden ja mielenkiinnonkohteiden huomioimisen toiminnan suunnittelussa ja toteuttamisessa. Henkilöstön tehtävänä on tuoda toimintaan pedagoginen näkökulma, joka huomioi lapsen kehitystason sekä yksittäisen lapsen ja lapsiryhmän tarpeet. Pedagogisella dokumentoinnilla tuodaan esiin lapsen kasvua ja kehitystä, onnistumisia, kokemuksia ja mielenkiinnon kohteita lapselle itselleen, huoltajille ja henkilöstölle. Dokumentoinnin avulla saatua tietoa hyödynnetään jatkuvasti toiminnan kehittämisessä.

Varhaiskasvatusyksiköissä on käytössä Pedagogisen dokumentoinnin vuosikello. Kauden alussa tiimeissä ja toimintayksiköissä sovitaan dokumentoinnin tavat – miten ja milloin dokumentoidaan, kenen vastuulla dokumentointi on ja miten dokumentointia hyödynnetään pedagogiikan suunnittelussa. Dokumentointia tehdään esimerkiksi lasten varhaiskasvatussuunnitelmia laadittaessa, mahdollisia kasvun kansioita tehtäessä sekä suunnitelmissa päivittäin, kuukausittain ja toimintakausittain. Dokumentoinnin tapoja voivat arjessa olla esimerkiksi leikkien, toiminnan ja vertaissuhteiden havainnointi, kuvaaminen ja videointi, lasten haastattelut, lasten aloitteiden ja toiveiden tallentaminen ja hyödyntäminen, kädentyöt, nelikot, erilaiset tehtävät ja ryhmän teemoihin liittyvä dokumentointi. Kuvaamiseen tulee aina olla huoltajan sekä lasten lupa.

Tiimien pedagogisissa palavereissa havainnoista keskustellaan ja niiden pohjalta täydennetään ryhmien toimintasuunnitelmia sekä laaditaan mahdollisia viikko- ja kuukausitiedotteita. Huoltajat voivat toimintakauden aikana osallistua toiminnan suunnitteluun yhteisissä päivittäisissä keskusteluissa esimerkiksi tuonti- ja hakutilanteissa.

Monipuolisiin työtapoihin ohjaaminen Tyrnävällä

Monipuoliset työtavat ovat sekä oppimisen väline että opettelun kohde. Tämän vuoksi on tärkeää, että henkilöstö ohjaa lapsia kokeilemaan ja käyttämään erilaisia työtapoja erikokoisissa ryhmissä sekä itsenäisesti. Lapsia ohjataan, rohkaistaan ja kannustetaan toimimaan ryhmässä monipuolisesti. Lapset ovat luonnostaan tutkivia sekä ihmetteleviä, joten henkilöstön tulee toimia ihmettelyn ja yhteisten ratkaisujen löytämisen mahdollistajina. Henkilöstön tulee herkästi havainnoida lasten aloitteita toimimiseen.

Leikkiä tukevia käytäntöjä

Leikki on jokaisen lapsen tärkein olemisen tapa, oppimisen kohde ja väline sekä ilon tuoja. Leikissä lapsi jäsentää maailmaa, itseään ja oppii vuorovaikutustaitoja yhdessä toisten kanssa. Sekä vapaalla että ohjatulla leikillä on keskeinen rooli laaja-alaisen osaamisen ja laadukkaan varhaiskasvatuksen toteutumisessa.

”Kaikki tykkää leikkiä
sisällä ja ulkona!”

eskarilainen 6v.

Henkilöstön tehtävänä on olla saatavilla, kannustaa lapsia erilaisten leikkien pariin ja mahdollistaa kaikkien osallistuminen. Lapsia voidaan ohjata erilaisiin leikkiryhmiin ja uusia leikkejä (esimerkiksi sääntö- ja perinneleikkejä sekä laulu- ja liikuntaleikkejä) opetellaan yhdessä. Henkilöstö rikastaa leikkiä tuomalla materiaalia ja välineitä leikkiin, antamalla aikaa ja tilaa sekä tukemalla lapsia heidän leikkitaitojensa kehittämisessä. Henkilöstö hyödyntää mahdollisuuksien mukaan myös digitaalisia välineitä ja sovelluksia lasten leikeissä. Leikin havainnointi, leikissä mukana oleminen ja sen ohjaaminen on tärkeää. Vapaalle leikille tulee myös antaa riittävästi aikaa. Leikissä tehdyt havainnot antavat tärkeää tietoa lapsesta, hänen mielenkiinnonkohteistaan sekä kehityksensä vaiheista. Henkilöstö auttaa tarvittaessa lapsia leikin alkuun ja kannustaa heitä leikkimään mahdollisimman monipuolisesti eri lasten kanssa sekä eri ympäristöissä. Henkilöstö myös auttaa lapsia solmimaan kaverisuhteita esimerkiksi havaintojensa pohjalta ja lasten mielenkiinnonkohteita hyödyntäen.

Henkilöstö toimii leikkirauhan ja leikin loppuun saattamisen mahdollistajana. On tärkeää, että siirtymätilanteita ennakoidaan ja lapsille annetaan aikaa leikin lopettamiseen. Joskus on myös hyvä pohtia, voidaanko leikki jättää hetkeksi kesken ja taas palata jatkamaan sitä. Leikkirauhaa edistävät esimerkiksi pienryhmissä toimiminen, tilojen monipuolinen hyödyntäminen sekä eri tilojen ja piha-alueiden käytön vuorottelemisen lapsiryhmien välillä. Lapset saavat siirtää

leikkivälineitä tilasta toiseen ja hyödyntää mielikuvitustaan leikkiympäristöjä rakentaessaan. Lapset osallistuvat leikkiympäristöjen ideoimiseen ja rakentamiseen yhdessä henkilöstön kanssa.

Perusteettomia kieltoja leikin rakentamisen tieltä on tärkeää poistaa ja niitä on hyvä pohtia tiimeissä ja toimintayksiköissä säännöllisesti. Henkilöstö huolehtii, että lelut ja välineet ovat ehjiä, turvallisia ja lasten saatavilla. Lelut myös pestään säännöllisin väliajoin. Lelupalikoimaa on hyvä välillä vaihdella, jotta mielenkiinto leikkiin pysyy yllä. Toimintayksiköissä voidaan esimerkiksi hyödyntää lelujen kierrätystä siten, että toisista ryhmistä haetaan välineitä ja vastaavasti oman ryhmän ylimääräisiä leluja voidaan tarjota toisille.

Kielten rikas maailma

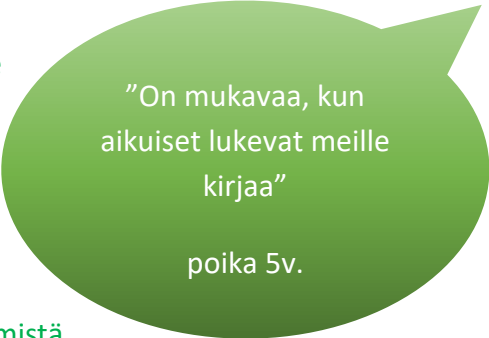
Tyrnävän varhaiskasvatuksessa tavoitteena on luoda toiminnallinen ja pedagogiikkaan perustuva varhaiskasvatusympäristö, joka tukee lapsen kielen kehitystä monipuolisesti. Henkilöstö toimii tärkeänä esimerkkinä vuorovaikutuksessa. Lasten kanssa keskustellaan ja heitä kuunnellaan sensitiivisesti. Tarkoituksena on luoda keskusteleva ja dialoginen ilmapiiri, jossa lasten näkemykset ja ajatukset tulevat esiin. Päivittäisissä lasten tuonti- ja hakutilanteissa keskitytään kuuntelemaan sekä lasta että huoltajaa. Lapsia myös kannustetaan kertomaan päivän kuulumisia ja sitä kautta tuodaan huoltajille näkyväksi lapsen kuuntelemisen merkitystä.

Henkilöstö huolehtii, että jokainen lapsi tulee kuulluksi ryhmässään. Ryhmissä harjoitellaan kuuntelemista, itsensä ilmaisua, kerrontaa ja kielellä leikkelyä yhdessä toisten kanssa. Tärkeää on muistaa myös ilmeiden ja eleiden merkitys osana moninaista kerrontaa. Lapsia kannustetaan omien kerronnallisten leikkien luomiseen, esimerkiksi satujen leikilliseen lukemiseen, kirjoittamiseen, riimitelyyn ja muuhun kielellä leikkelyyn.

Lasten kanssa luetaan ja lorutellaan. Lukemalla lapselle edistetään lapsen kielitietoisuutta. Yhteistyö kirjaston kanssa on tukena kielen kehityksen vahvistajana. Lapsi harjaantuu kuuntelemaan ja kertomaan, hän saa aineksia omaan ajatteluunsa. Lapsen sanavarasto karttuu ja kielellinen muisti kehittyy. Lukeminen vahvistaa keskittymistä sekä tarkkaavuuden suuntaamista ja ylläpitämistä.

Lapsille ja lasten kanssa lukemiseen kuuluu vuorovaikutus, läheisyys ja hyvä olo. Saduista ja tarinoista löytyy samaistumisen kohteita, lapsi tuntee empatiaa ja hän pystyy jakamaan omia tunteitaan ja kokemuksia. Kirjaston osaamista voidaan hyödyntää sopivan materiaalin etsinnässä yhdessä lasten kanssa.

Kielen kehityksen tukena käytetään erilaisia kuvia, piirtämistä, tukiviittomia sekä tekstejä. Kuvia hyödynnetään selkiyttämään esimerkiksi päiväjärjestystä, toimintaa ja siirtymiä. Tukiviittomilla voidaan vahvistaa esimerkiksi toimintaohjeita lapsiryhmälle. Tukiviittomia myös yhdistetään laulujen ja lorujen havainnollistamiseksi.

”On mukavaa, kun aikuiset lukevat meille kirjaa”

poika 5v.

Lasten havainnointi, lasten tunteminen, herkkyykskausien tunnistaminen ja niiden hyödyntäminen toiminnassa ovat lähtökohtia kielellisen kehityksen tukemisessa. Tavoitteena on tukea jokaisen lapsen yksilöllistä kielenkehitystä monipuolisesti. Esimerkiksi neljävuotiaalle tehtävät ovat hyviä työvälineitä kielen kehityksen ja mahdollisten kielellisten vaikeuksien tunnistamiseen. Kasvatuksessa ja opetuksessa huomioidaan, että lapset kasvavat erilaisissa kielellisissä ympäristöissä ja he voivat samaan aikaan omaksua useita eri kieliä. On tärkeää huomioida vastavuoroinen vuorovaikutus niiden lasten kanssa, jotka viestivät pääsääntöisesti vieraalla kielellä tai muutoin kuin sanoin. Tarvittaessa kielellistä kehitystä tukevia toimintoja tehostetaan ja lapsen tukemisessa hyödynnetään myös monialaista yhteistyötä.

Lapsen tuesta varhaiskasvatuksessa kerrotaan tarkemmin luvussa 5.

Ilmaisun monet muodot

Lapsia rohkaistaan ja kannustetaan monipuoliseen ilmaisuun. Lasten mielipiteitä ja kerrontaa arvostetaan ja kuunnellaan. Lasten toiveille ja spontaanille ilmaisulle annetaan tilaa ja aikaa. Esimerkiksi sadutus- ja tuumaustuokiot aikuisen kanssa ovat tilanteita, joissa lapsen kerrontaa kirjataan ja hyödynnetään pedagogiikan suunnittelussa.

Varhaiskasvatusympäristössä mahdollistetaan lapsen monipuolinen taiteellinen ilmaisu. Toiminnassa harjoitellaan kuvallista, sanallista, kehollista ja musiikillista ilmaisua ja lapsia rohkaistaan omaehtoiseen luovaan toimintaan. Taiteelliset kokemukset rakentavat lapsen myönteistä minäkuvaa, tukevat lapsen kasvua ja oppimisedellytyksiä sekä tarjoavat elämyksiä ja kokemuksia. Esimerkiksi maalaaminen, piirtäminen, värittäminen, muovailu, helmityöt ja askartelu eri materiaaleja käyttäen ovat päivittäisiä lapsen taiteilun muotoja, joita voidaan tehdä joko omaehtoisesti tai ohjatusti. Ikätason mukaisesti myös suunnitellaan ohjattuja kädentöitä, joiden kautta opetellaan uusia tekniikoita ja hienomotoriikkaa. Erilaisia taiteen muotoja voidaan yhdistellä esimerkiksi musiikkimaalauksessa, musiikkiliikunnassa ja satuhieronnassa. On tärkeää antaa arvoa lapsen tekemisille. Tärkeintä on prosessi, ei niinkään valmis tuote.

Ryhmissä kuunnellaan musiikkia ja lauletaan paljon sekä arjen keskellä että yhteisillä lauluhetkillä. Luluhetkillä lapset pääsevät osallistumaan ja esiintymään leikkien, tanssien ja esimerkiksi rekvisiittaa hyödyntäen. Soittimet ovat käytössä suunnitellusti tai lasten spontaaneista aloitteista. Lapsille annetaan mahdollisuus tutustua erilaisiin soittimiin ja tarkoituksena on luoda lapselle myönteinen kokemus soittamisesta ryhmässä. Rytmeihin ja omaan kehoon tutustutaan kehosoittimia käyttäen. Juhlat, vierailut, ryhmien omat päivittäiset hetket ja esimerkiksi talon yhteiset lauluhetket mahdollistavat esiintymisen. Päiväkodilla vierailevat esiintyjät tarjoavat myös taiteellisia elämyksiä.

Varhaiskasvatuksessa annetaan riittävästi tilaa ja aikaa leikille. Lasta kannustetaan ja tuetaan keksimään leikkejä sekä rakentamaan ja muokkaamaan leikkiympäristöjä. Lapsilla on käytössään

pöytäteatterinukkeja sekä roolivaatteita leikkeihin ja omaehtoiseen esiintymiseen. Roolileikkien ja esitysten kautta lapsi saa kokea mielikuvitusmaailmoja, joissa kaikki on mahdollista ja leikisti totta.

Lasten kanssa luetaan päivittäin paljon ja monipuolisesti. Kirjoja käytetään paitsi satuhetkillä, myös tukena käsiteltäessä esimerkiksi erilaisia tunteita, teemoja ja vuodenaikoja. Lasten kirjojen on tärkeää olla ikätason mukaisia ja sellaisia, jotka innostavat katselemaan, tutkimaan, lukemaan ja kertomaan. Kirjasto tarjoaa säännöllisesti satuhetkiä ja teemapäiviä, joille ryhmät voivat osallistua tilanteen mukaan. Kirjastovierailut mahdollistavat myös lapsia kiinnostavien kirjojen ja muun materiaalin lainaamisen päiväkodille.

Minä ja meidän yhteisömme

Henkilöstö luo kannustavan, turvallisen ja hyväksyvän ilmapiirin, jossa jokainen lapsi saa vahvistaa myönteistä minäkäsitystään sekä laajentaa kokemusmaailmaansa. Lapsen kasvun ja kehityksen pohjana on varhaiskasvatuksen ja huoltajien välinen yhteistyö. Yhteistyössä lasten vanhempien kanssa keskustellaan katsomuskasvatuksen pääpiirteistä perheiden arvoja kuunnellen. Varhaiskasvattajat toimivat näiden arvojen mukaisesti ja tuovat omalla hyväksyvällä toiminnallaan perheiden katsomukset arkisiin keskusteluihin ja toimintoihin. Varhaiskasvatuksen arjessa annetaan tilaa ja aikaa ihmettelylle ja pohditaan yhdessä kaverisuhteita, oikeudenmukaisuutta ja tapoja toimia sekä eettisiä kysymyksiä, kuten oikeaa ja väärää, syy-seuraussuhteita. Lisäksi opetellaan kunnioittamaan itseä, muita ihmisiä ja ympäristöä. Aikuiset toimivat vuorovaikutuksen esimerkkeinä lapsille.

Varhaiskasvatuksen tehtävänä on tukea lapsen kasvua yhteisönsä, esimerkiksi oman perheen, varhaiskasvatusryhmän ja kotikuntansa jäseneksi. Tyrnävällä yhteisöllisyys korostuu, koska pienessä kunnassa perheet tuntevat usein toisensa myös varhaiskasvatuksen ulkopuolella. Varhaiskasvatuksessa lasten keskinäisiä ystävyyssuhteita tuetaan ja vahvistetaan. Yhteistyö varhaiskasvatuksen ryhmien välillä on tiivistä ja yhteisiä lauluhetkiä sekä tapahtumia järjestetään säännöllisesti. Perheellä ja suvulla on iso merkitys lapsen arjessa. Vanhemmille, isovanhemmille tai muille lapselle tärkeille aikuisille järjestetään tilaisuuksia osallistua varhaiskasvatuksen arkeen.

Lapsen identiteettiä tyrnäväläisenä vahvistetaan tutustumalla kunnan historiaan, nähtävyyksiin, ympäristöön. Toiminnassa huomioidaan vuoden kiertokulku ja juhlapäivät. Luonto on lähellä ja sitä pidetään varhaiskasvatuksessa tärkeänä oppimisympäristönä. Kunnioittava ja positiivinen suhde luontoon ja ympäristöön luodaan leikkien ja liikkuen luonnossa. Ympäristöstä ja tulevaisuudesta huolehditaan ohjaamalla lapsia kestäväen kehityksen mukaiseen toimintaan. Juhlien perinteet näkyvät varhaiskasvatuksessa. Lapset pääsevät osallistumaan kunnassa järjestettäviin perinteisiin tapahtumiin, kuten joulun- ja pääsiäishartauksiin. Kulttuuriperintöön tutustutaan kansallisina juhlapäivinä, kuten itsenäisyyspäivänä ja Kalevalan päivänä sekä retkillä. Retkiä tehdään lähiseudulle mahdollisuuksien mukaan, kuten kirjastoon, kirkkoon, kotiseututalolle, museoon, puistoihin ja metsään. Kunnan tarjoamia erilaisia liikuntaympäristöjä hyödynnetään vuodenaikojen mukaan. Varhaiskasvatusyksiköissä vierailevat esiintyjät tuovat kulttuuria myös lasten luo.

Varhaiskasvatuksessa tutustutaan eri medioihin leikinomaisesti turallisessa ympäristössä. Vastuullista median käyttöä ja mediakriittisyyttä harjoitellaan tuottamalla mediasisältöjä lasten kanssa sekä pohtimalla sisältöjen todenmukaisuutta. Mediakasvatuksen tavoitteena on antaa lapselle työkaluja aktiiviseen osallisuuteen ja ilmaisuun. Jokaiselle lapselle mahdollistetaan tasavertainen mahdollisuus eri medioiden käyttöön.

Tutkin ja toimin ympäristössäni

Monipuolinen lähiympäristö on Tyrnävän rikkaus ja luonteva osa varhaiskasvatuksen oppimisympäristöä. Säännölliset retket lähiluontoon ja rakennettuun ympäristöön vahvistavat lapsen luontosuhdetta sekä kotiseudun arvostusta. Lapselle mahdollistetaan ympäristön monipuolinen havainnointi, ihmettely ja tutkiminen eri aistein. Lapsen kysymyksiin ja mielenkiinnonkohteisiin tartutaan ja lasta rohkaistaan tutkimaan, päättämään sekä keksimään omia luovia ratkaisujaan arjen ongelmiin. Lasta ohjataan vastuulliseen toimintaan ympäristössä antamalla mallia esimerkiksi luonnossa ja lähiympäristössä liikkumiseen, kierrätykseen, säästeliäisyyteen sekä tavaroiden ja materiaalien uudelleen käyttöön. Kiinnitetään myös erityistä huomiota ruokahävikin syntymisen vähentämiseksi erilaisin keinoin, esim. kuvitetut annoskoot, joiden avulla lapsi pyytää haluamansa ateriamäärän. Näitä asioita käydään lasten kanssa myös omista ryhmissä läpi keskustellen ja erilaisten teemapäivien kautta.

Lapsen matemaattisen ajattelun kehittymistä tuetaan varhaiskasvatuksen arjessa päivittäin havainnoimalla ympäristön lukumääriä, muotoja ja muutoksia. Kasvattajat ohjaavat lapsia vertailemaan, luokittelemaan ja laskemaan lukumääriä arjen tilanteissa. Geometrasta ajattelua vahvistetaan esimerkiksi askartelun, rakentelun ja muovailun avulla. Aikakäsitykseen tutustutaan esimerkiksi havainnoimalla vuorokauden- ja vuodenaikoja.

Teknologiaan ja sen kehitykseen suhtaudutaan avoimesti ja uteliaasti. Teknologiaa hyödynnetään arjen pedagogiikassa esimerkiksi tiedon etsinnässä, uusien asioiden opettelussa ja dokumentoinnissa. Lapset saavat kokeilla erilaisia ryhmässä olevia TVT-laitteita monipuolisesti. Kasvattajat valitsevat käyttöön lapsille sopivia ja testattuja ohjelmia, sovelluksia sekä pelejä, jotka tukevat lasten kasvua ja oppimista. Lapset oppivat laitteiden käyttöön liittyviä rajoja sekä vuoron odottamista. Lapsille tehdään tutuksi ympäristöä, jossa TVT-laitteet ovat luonnollinen osa oppimisympäristöä. Kasvattajat hyödyntävät TVT-laitteita monipuolisesti työssään ja kokeilevat niiden toimintoja ja käyttömahdollisuuksia lasten kanssa.

Toiminnan sisältöjä ja teemoja suunnitellaan yhdessä lasten kanssa. Lapsille annetaan mahdollisuus käyttää leluja luovasti ja keksiä niille uusia käyttötarkoituksia. Erilaiset rakennuspalikat ja materiaalit antavat lapsille mahdollisuuden toteuttaa omia ideoitaan ja keksintöjään. Lapsia kannustetaan tekemään teknologiaan liittyviä kysymyksiä, joihin etsitään yhdessä vastauksia kokeillen, tutkien ja tietotekniikkaa hyödyntäen.

Kasvan, liikun ja kehityn

Lasta innostetaan varhaiskasvatuksessa terveellisiin elämäntapoihin. Liikunta on osa jokapäiväistä arkea ja siihen tarjotaan tila ja välineet. Lasta kannustetaan kokeilemaan omia liikunnallisia taitojaan sisällä ja ulkona, yksin ja yhdessä sekä mahdollistetaan lapsen yksilöllinen kehittyminen. Varhaiskasvatuksen arjesta pyritään poistamaan turhat, liikuntaa rajoittavat säännöt ja kiellot, kuitenkin turvallisuusnäkökulma huomioiden.

Ohjatut, säännölliset liikuntatuokiot muodostavat rungon, jossa suunnitelmallisesti tuetaan ja havainnoidaan lapsen motoristen perustaitojen sekä kehonhallinnan kehittymistä. Liikunnan osa-alueita ovat erilaiset tasapainotaidot, kuten pyöriminen, pysähtyminen ja väistäminen; liikkumistaidot, kuten käveleminen, juokseminen ja hyppiminen sekä käsittelytaidot, kuten heittäminen, potkiminen ja lyöminen. Musiikki- ja luontoliikunta sekä leikki ovat varhaiskasvatuksessa tyypillisiä liikkumisen muotoja. Lasta kannustetaan monipuoliseen liikkumiseen eri vuodenaikoina sekä erilaisissa ympäristöissä ja olosuhteissa. Liikkumista ja turvallista liikennekäyttäytymistä harjoitellaan lähiympäristössä. Kehon hahmottaminen ja hallinta kehittyvät monipuolisissa ympäristöissä eri aisteja, materiaaleja ja välineitä hyödyntäen.

Varhaiskasvatuksessa harjoitellaan hyviä pöytätapoja ja kannustetaan lapsia keskustelukulttuuriin ruokailun aikana. Lasten kanssa tutustutaan suomalaiseen ruokakulttuuriin ja Tyrnävän merkitykseen lähiruoan tuottajana. Lasta kannustetaan omatoimisuuteen, hyvään hygieniaan ja omien makutottumusten laajentamiseen. Lapsen valmiuksia huolehtia omasta terveydestään ja henkilökohtaisesta hygieniastaan tuetaan ohjaamalla lasta omatoimisuuteen ja itseohjautuvuuteen. Lasta ohjataan kunnioittamaan omaa ja toisen kehoa. Kasvattajat vastaavat lasten kysymyksiin seksuaalisuudesta lasten ikätason mukaisesti.

Eri kieli- ja kulttuuriryhmien varhaiskasvatuksen toteutus

Tyrnävällä eri kieli- ja kulttuuriryhmien varhaiskasvatusta toteutetaan valtakunnallisten perusteiden mukaisesti. Tyrnävällä eri kieli- ja kulttuuriryhmiä on vähän, kaikki varhaiskasvatuksessa olevat lapset ovat osana ryhmää. Ryhmässä opetellaan kieltä ja kulttuuria arkitilanteissa ja tuetaan lapsen kielenkehitystä vuorovaikutuksessa toisten kanssa. Perheiden eri kulttuureista ollaan kiinnostuneita ja ne huomioidaan varhaiskasvatuksen ja perheen välisessä yhteistyössä.

5. Lapsen tuki

Varhaiskasvatukseen osallistuvalla lapsella on oikeus saada yleistä, tehostettua tai erityistä tukea siten kuin varhaiskasvatuslaissa on säädetty¹⁰¹. Oikea-aikaisella, yksilöllisesti kohdennetulla ja lapsen tarpeiden mukaisella tuella edistetään lapsen kehitystä, oppimista ja hyvinvointia. Samalla ehkäistään lapsen ongelmien kasvamista ja monimuotoistumista sekä riskiä syrjäytyä.

Tuen järjestämisen lähtökohtana ovat lapsen vahvuudet sekä oppimiseen, kehitykseen ja hyvinvointiin liittyvät tarpeet. Lasta kuullaan lapsen ikä ja kehitys huomioiden. Varhaiskasvatuksessa tuki rakentuu lapsen yksilöllisiin tarpeisiin vastaamisesta sekä yhteisöllisistä ja oppimisympäristöihin liittyvistä ratkaisuista. Varhaiskasvatuksessa huolehditaan siitä, että jokainen lapsi kokee itsensä hyväksytyksi omana itsenään sekä ryhmän jäsenenä. Kannustamalla lasta ja antamalla hänelle mahdollisuuksia onnistumisen kokemuksiin tuetaan lapsen myönteisen minäkuvan kehittymistä. Lapsen tarvitsema tuki ja toimenpiteet kirjataan päiväkodissa tai perhepäivähoidossa olevan lapsen varhaiskasvatussuunnitelmaan.

5.1 Tuen järjestämistä ohjaavat periaatteet ja vastuut

Varhaiskasvatuksen järjestäjä¹⁰² on velvollinen antamaan lapselle hänen tarvitsemaansa tukea päiväkodissa tai perhepäivähoidossa. Lapsen tuen tarve arvioidaan ja tukea järjestetään viivytyksettä. Tuki varhaiskasvatuksessa järjestetään yleisenä, tehostettuna ja erityisenä tukena inklusiivisten periaatteiden mukaisesti. Jokaisella lapsella on lähtökohtaisesti oikeus saada tukea omassa lapsiryhmässään erilaisin joustavin järjestelyin. Mikäli lapsen tuen tarpeet sitä edellyttävät, lapsella on oikeus osallistua varhaiskasvatukseen pienryhmässä tai erityisryhmässä.

Lapsen kannalta on tärkeää, että tuki muodostaa johdonmukaisen jatkumon varhaiskasvatuksen ja esiopetuksen aikana sekä lapsen siirtyessä perusopetukseen.

Tuen järjestämisen ja toteuttamisen vastuut

Varhaiskasvatuksen järjestäjä päättää tuen järjestämisen käytännöistä, toteuttamisesta, toimintatavoista ja arvioinnista päiväkodissa ja perhepäivähoidossa. Varhaiskasvatuksen järjestäjä seuraa ja arvioi annettavan tuen vaikuttavuutta ja riittävyttä.

Varhaiskasvatuksen järjestäjä päättää yhteistyörakenteista, vastuista ja toimintatavoista liittyen huoltajien kanssa tehtävään yhteistyöhön sekä monialaiseen yhteistyöhön. Monialaisen yhteistyön osalta päätetään myös työnjako eri toimijoiden kanssa tuen järjestämisessä. Varhaiskasvatuksen

¹⁰¹ Varhaiskasvatuslaki 15 a §

¹⁰² Kunta, kuntayhtymä tai yksityinen palveluntuottaja, ks. luku 1.1

järjestäjän pyynnöstä sosiaali- ja terveydenhuollon asiantuntijoiden tulee osallistua arvioinnin tekemiseen, jos tuen tarpeen arviointi sitä edellyttää¹⁰³.

Varhaiskasvatuksen järjestäjä vastaa siitä, että lapsen oikeus saada varhaiskasvatuksen erityisopettajan palveluja sekä varhaiskasvatukseen osallistumisen edellyttämiä tulkitsemis- ja avustamispalveluja ja apuvälineitä toteutuu¹⁰⁴.

Päätöksen tehostetusta ja erityisestä tuesta sekä tukipalveluista tekee varhaiskasvatuksen järjestämisvastuussa oleva kunta¹⁰⁵. Jos kyseessä on yksityisen palveluntuottajan tuottama varhaiskasvatus, päätöksen tekee palveluntuottajan esityksestä varhaiskasvatuksen toimipaikan sijaintikunta.

Jos tukea tarvitseva lapsi osallistuu useamman kuin yhden varhaiskasvatuksen järjestäjän¹⁰⁶ varhaiskasvatukseen, on tuki suunniteltava, toteutettava ja arvioitava yhteistyössä¹⁰⁷.

Tuen tarpeen arviointi, tuen antaminen sekä toimintakulttuurin ja toimintatapojen kehittäminen kuuluvat koko henkilöstölle heidän koulutuksensa, työnkuviansa ja vastuidensa mukaan.

Toimipaikan johtaja vastaa varhaiskasvatuksessa annettavasta laadukkaasta tuesta, sen toteutumisesta ja henkilöstön ajantasaisesta osaamisesta lasten tuen tarpeita vastaavalla tavalla¹⁰⁸. Johtaja huolehtii, että henkilöstö suunnittelee lapsen tuen osana lapsen varhaiskasvatussuunnitelmaa. Suunniteltu tuki arvioidaan lapsen tarpeiden mukaan, vähintään kerran vuodessa.

Lapsella on oikeus varhaiskasvatuksen erityisopettajan palveluihin ja opetukseen hänen tuen tarpeensa sitä edellyttäessä. Erityisopettaja osallistuu lapsen tuen tarpeen, tukitoimenpiteiden ja niiden toteuttamisen suunnitteluun ja arviointiin tarvittaessa. Erityisopettajan antama tuki voi olla lapsikohtaista ja/tai ryhmässä toteutettavaa opetusta¹⁰⁹. Tuki voi olla säännöllistä, osa- tai kokoaikaista. Sitä voidaan toteuttaa samanaikaisopetuksena tai yhteisopettajuutena lapsen ryhmän opettajan kanssa. Erityisopettajan asiantuntemusta hyödynnetään myös henkilöstön ja huoltajien konsultoinnissa¹¹⁰. Varhaiskasvatuksen opettajaksi ja/tai varhaiskasvatuksen

¹⁰³ Varhaiskasvatuslaki 15 d §

¹⁰⁴ Varhaiskasvatuslaki 15 c §

¹⁰⁵ Varhaiskasvatuslaki 15 e §

¹⁰⁶ Kunta, kuntayhtymä tai yksityinen palveluntuottaja, ks. luku 1.1

¹⁰⁷ Varhaiskasvatuslaki 15 b §

¹⁰⁸ Varhaiskasvatuslaki 31 §

¹⁰⁹ Varhaiskasvatuslaki 15 c §

¹¹⁰ Varhaiskasvatuslaki 15 d §

erityisopettajaksi kelpoinen henkilö on vastuussa lapsen varhaiskasvatussuunnitelmaan kirjattavasta tuen suunnittelusta ja toteuttamisen arvioinnista.

Perhepäivähoitaja vastaa ryhmänsä lasten tuen toteuttamisesta. Tuen suunnittelu ja arviointi voidaan tehdä yhteistyössä varhaiskasvatuksen opettajan ja/tai erityisopettajan kanssa¹¹¹. Lapsen edun sitä edellyttäessä, voidaan yhteistyössä huoltajan kanssa keskustella, että lapsi siirtyy päiväkotiin saadakseen tarvitsemaansa tukea.

Varhaiskasvatuksessa voi olla lapsi- tai ryhmäkohtaisia avustajia¹¹², joiden tehtävänä on tukea lasta tai lapsia ryhmässä sekä mahdollistaa heidän osallistumisensa toimintaan. Tämä voi myös tarkoittaa esimerkiksi sitä, että avustaja auttaa muita lapsia, kun varhaiskasvatuksen opettaja toimii tukea tarvitsevan lapsen kanssa ja tuo vuorovaikutustilanteeseen lapsen yksilöllisiin tavoitteisiin liittyviä pedagogisia sisältöjä.

5.2 Yhteistyö tuen aikana

Varhaiskasvatus järjestetään yhteistyössä siten, että jokainen lapsi saa oman kehityksensä ja tarpeidensa mukaista kasvatusta, opetusta ja hoitoa sekä tarvitsemaansa tukea¹¹³. Lapsen tuki edellyttää toimivia paikallisia yhteistyörakenteita ja yhteisöllisten toimintatapojen kehittämistä.

Lapsen ja huoltajan kanssa tehtävä yhteistyö

Huoltajan ja varhaiskasvatuksen henkilöstön jaettu tieto lapsesta ja hänen tarpeistaan on lähtökohta varhaisen ja riittävän tuen antamiseen. Huoltajan kanssa keskustellaan lapsen oikeudesta tukeen, tuen järjestämisen keskeisistä periaatteista sekä lapselle annettavasta tuesta ja tuen toteuttamisen muodoista. Lapsi osallistuu yhteistyöhön tarkoituksenmukaisella, ikäänsä ja kehitysvaiheeseensa sopivalla tavalla. Lasta kuullaan ja hänen mielipiteensä huomioidaan.¹¹⁴

Huoltajaan ollaan yhteydessä heti, kun lapsella ilmenee kehityksen tai oppimisen haasteita tai henkilöstöllä herää huoli lapsen hyvinvoinnista. Huoltajalle annetaan tietoa lasta koskevien asioiden käsittelystä, tietojen saannista ja niiden luovuttamisesta sekä salassapidosta.¹¹⁵ Tarvittaessa keskusteluissa käytetään tulkkia. Lapsen tuen toteuttamisen tavoitteet voidaan saavuttaa parhaiten silloin, kun kaikki osapuolet osallistuvat yhteistyöhön.

¹¹¹ Varhaiskasvatuslaki 15 c §

¹¹² Varhaiskasvatuslaki 35 ja 38 §

¹¹³ Varhaiskasvatuslaki 15 a §

¹¹⁴ Varhaiskasvatuslaki 15 d §, 4. momentti

¹¹⁵ Varhaiskasvatuslaki 40–41 §

Lapsi voi saada tukea myös muiden lapsia ja perheitä koskevien palvelujen kautta. On tärkeää, että paikalliset lasten ja perheiden palvelut muodostavat tarkoituksenmukaisen kokonaisuuden lapsen tuen järjestämisessä.¹¹⁶

Monialainen yhteistyö

Monialaista yhteistyötä ohjaa lapsen edun ensisijaisuus. Yhteistyökäytännöt ja periaatteet tulee sopia lastenneuvolan, lastensuojelun, kasvatus- ja perheneuvolan ja muiden sosiaalitoimen palvelujen kanssa niitä tilanteita varten, joissa neuvotellaan lapsen asioista tai edellytetään viranomaisten puuttumista. Monialainen yhteistyö toteutetaan ensisijaisesti huoltajan suostumuksella. Yhteistyötä tehtäessä tulee noudattaa salassapitoa ja tietojen vaihtoa koskevia säännöksiä¹¹⁷.

Varhaiskasvatusta järjestetään myös erikoissairaanhoidon piirissä. Varhaiskasvatuspalvelujen ja sairaalan tai muun **vastaavan tahon** keskinäisellä yhteistyöllä varmistetaan varhaiskasvatuksen jatkuvuus lapsen kunnon ja jaksamisen mukaisesti. Erityistä huomiota kiinnitetään lapsen turvallisten ihmissuhteiden säilymiseen.

Lapsi voi vaikean vammaisuuden tai sairauden vuoksi tarvita pidennettyä oppivelvollisuutta¹¹⁸. Päätös pidennetyn oppivelvollisuuden aloittamisesta tehdään pääsääntöisesti ennen oppivelvollisuuden alkamista. Lapsen huoltajalle tulee antaa ajoissa tietoa pidennetyn oppivelvollisuuden toteuttamiseen liittyvistä seikoista. Pidennettyyn oppivelvollisuuteen liittyvistä päätöksistä ja toteuttamisen vaihtoehtoista määrätään Esiopetuksen opetussuunnitelman perusteissa¹¹⁹.

5.3 Tuen toteuttaminen varhaiskasvatuksessa

Varhaiskasvatukseen osallistuminen on hyvä perusta lapsen kehitykselle, oppimiselle ja hyvinvoinnille. Vaikeuksia ehkäistään ennalta pedagogisilla järjestelyillä ja erilaisilla työtavoilla. Näihin kuuluvat muun muassa suunnitelmallinen toiminnan eriyttäminen, ryhmien joustava muuntelu ja oppimisympäristöjen muokkaaminen. Selkeä päiväjärjestys ja päivittäisten toimintojen rytmittäminen tukevat kaikkia lapsia. **Lapselle määritellään sopivin tuen taso¹²⁰ ja tuen muodot¹²¹ tuen antamisen periaatteiden mukaisesti, mikäli laadukas pedagogiikka ei vastaa lapsen yksilöllisiin tarpeisiin. Varhaiskasvatuksen tuen muodot tarkoittavat lapsen tarvitsemia**

¹¹⁶ Varhaiskasvatuslaki 7 § ja HE 40/2018 vp, s. 87–88

¹¹⁷ Varhaiskasvatuslaki 40–42 §

¹¹⁸ Oppivelvollisuuslaki (1214/2020) 2 § 3 momentti

¹¹⁹ Esiopetuksen opetussuunnitelman perusteet 2014, luku 5.5 Erityinen tuki

¹²⁰ Varhaiskasvatuslaki 15 a §

¹²¹ Varhaiskasvatuslaki 15 b §

pedagogisia, rakenteellisia ja hoidollisia tukitoimia. Aloite lapsen tuen vahvistamisesta voi tulla ryhmän henkilöstöltä, huoltajalta tai muilta asiantuntijoilta.

Lapsella on oikeus saada tukea sopivalla tuen tasolla heti, kun tuen tarve on havaittu. Lapsen tuen saanti ei edellytä lääketieteellistä diagnoosia tai muuta terveydenhuollon tai sosiaalihuollon lausuntoa. Lapsella on myös oikeus tuen palveluihin ja apuvälineisiin tuen tarpeen mukaan¹²². Varhaiskasvatuksen järjestäjä vastaa niistä tukitoimista ja apuvälineistä, joita lapsi tarvitsee varhaiskasvatukseen osallistumiseensa. Tällaisia ovat esimerkiksi

- liikkumiseen ja muihin fyysisiin toimintoihin liittyvät järjestelyt, kuten pyörätuoliliuskat ja kaiteet tai
- lapsen kommunikaatioon, näköön, kuuloon, liikkumiseen tai muuhun fyysiseen tarpeeseen liittyvät apuvälineet, kuten kommunikointia tukevat lelut, digitaaliset sovellukset, pelit tai äänikirjat.

Varhaiskasvatuksessa käytettävät tuen tasot ovat yleinen tuki, tehostettu tuki ja erityinen tuki. Tuen tasojen välillä siirrytään joustavasti ja tuen taso arvioidaan aina tapauskohtaisesti. Tehostetun tai erityisen tuen edellytyksenä ei ole, että lapsi on ensin saanut muulle tasolle kuulunutta tukea. Tehostettua tai erityistä tukea saava lapsi on otettava huomioon päiväkodin ja perhepäivähoidon henkilöstön mitoituksessa¹²³.

Yleinen tuki

Varhaiskasvatukseen osallistuvalla lapsella on oikeus saada hänen yksilöllisen kehityksensä, oppimisensa tai hyvinvointinsa edellyttämää yleistä tukea heti tuen tarpeen ilmettyä osana varhaiskasvatuksen perustoimintaa. Yleistä tukea toteutetaan lapsen omassa ryhmässä.

Yleinen tuki on ensimmäinen keino vastata lapsen tuen tarpeeseen. Yleinen tuki muodostuu yksittäisistä tuen muodoista, esimerkiksi yksittäisistä pedagogisista ratkaisuista sekä tukitoimista, joilla tilanteeseen vaikutetaan mahdollisimman varhaisessa vaiheessa. Lapsen tuki on lyhytkestoista ja/tai intensiteetiltään matalampaa verrattuna tehostettuun ja erityiseen tukeen. Lapsen yksilöllisiin tuen tarpeisiin vastataan käyttämällä esimerkiksi soveltuvia materiaaleja, välineitä, opetusohjelmia tai osa-aikaista erityisopettajan antamaa tukea.

Yleinen tuki ei edellytä hallintopäätöksen antamista, vaan tukea annetaan aina tuen tarpeen ilmetessä. Yleinen tuki järjestetään varhaiskasvatuksen opettajan ja muun henkilöstön yhteistyössä. Mahdollisista tukipalveluista, kuten tulkitsemis- ja avustamispalveluista ja apuvälineistä, tehdään hallinnollinen päätös¹²⁴.

¹²² Varhaiskasvatuslaki 15 c §

¹²³ Varhaiskasvatuslaki 35 ja 38 §

¹²⁴ Varhaiskasvatuslaki 15 c §

Tehostettu tuki

Varhaiskasvatuksessa lapselle on annettava tukea yksilöllisesti ja yhteisöllisesti suunniteltuna tehostettuna tukena, kun yleinen tuki ei riitä. Tuki on intensiteetiltään voimakkaampaa ja yksilöllisempää kuin yleinen tuki. Tukea annetaan lyhytkestoisesti tai pidempään jatkuvana lapsen yksilöllisten tarpeiden mukaisesti ja se aloitetaan heti tuen tarpeen ilmettyä. Tehostettua tukea annetaan niin kauan kuin lapsi tarvitsee sitä.

Lapsen tukea tehostetaan tuen suunnittelulla ja toteuttamistapojen lisäämisellä tai niitä vahvistamalla. Tuki muodostuu säännöllisistä ja samanaikaisesti toteutettavista useista tuen muodoista. Oikea-aikaisesti annettu tehostettu tuki ennaltaehkäisee lapsen myöhempää tuen tarpeiden moninaistumista.

Lapsen mahdollista myöhempää diagnoosia tai kuntoutuksen aloittamista ei voida käyttää tuen saamisen ehtona¹²⁵. Tehostetun tuen antamisesta tehdään hallintopäätös¹²⁶.

Erityinen tuki

Varhaiskasvatuksessa lapselle on annettava tukea yksilöllisesti suunniteltuna erityisenä tukena, kun yleinen tuki tai tehostettu tuki ei riitä. Erityistä tukea voidaan antaa vammasta, sairaudesta, kehityksen viivästyisestä tai muusta, merkittävästi toimintakykyä alentavasta lapsen oppimisen ja kehityksen tuen tarpeesta johtuen. Erityinen tuki on vahvin varhaiskasvatuksessa annettavan tuen taso. Lapsen tuen tarpeen vaatiessa tuki voidaan aloittaa suoraan erityisen tuen tasolla.

Lapsella on oikeus saada erityistä tukea heti tuen tarpeen ilmetessä. Erityinen tuki muodostuu useista tuen muodoista ja tukipalveluista, ja on jatkuvaa ja kokoaikaista. Erityisen tuen antamisesta tehdään hallintopäätös¹²⁷.

Tuen muodot

Tuen eri muotoja käytetään kaikilla tuen tasoilla lapsen tuen tarpeen mukaisesti¹²⁸. Tuen muotoja voi toteuttaa samanaikaisesti heti tuen tarpeen ilmettyä osana varhaiskasvatuksen perustoimintaa. Varhaiskasvatuksen työtapoja ja oppimisympäristöjä muunnellaan lapsen yksilöllisten tarpeiden mukaan. Tukitoimet suunnitellaan pedagogisesti niin, että lapsen osallisuus, oikeus oppia ja toimia osana vertaisryhmää toteutuvat lapsen edun mukaisesti. Lapsen tuki voi sisältää **pedagogisia, rakenteellisia** ja **hoidollisia** tuen muotoja.

Lapsen tuki järjestetään osana varhaiskasvatuksen päivittäistä toimintaa. Lapsiryhmän kokoa **muodostettaessa** huomioidaan tukea tarvitsevien lasten etu, tuen tarve ja taso sekä se, että varhaiskasvatukselle asetetut tavoitteet voidaan ryhmässä saavuttaa.

¹²⁵ HE 148/2021 vp, s. 32

¹²⁶ Varhaiskasvatuslaki 15 e §

¹²⁷ Varhaiskasvatuslaki 15 e §

¹²⁸ Varhaiskasvatuslaki 15 b §

Pedagogisiin tuen muotoihin lukeutuvat toistuvien toimintojen sekä lapselle selkeän ja ennakoitavan päivärhythmin luominen. Lapsen tukeen kuuluvat muun muassa sensitiiviset ja saavutettavat vuorovaikutus- ja kommunikointitavat. Näitä voivat olla puhetta korvaavat kommunikaatiomenetelmät, kuten viittomat, kuvat tai erilaiset teknologiset ratkaisut. Lapsen tarpeisiin vastaaminen edellyttää varhaiskasvatuksen henkilöstöltä yhteisiä ja johdonmukaisia pedagogisten ja erityispedagogisten työtapojen ja menetelmien käyttöä. Pedagogisiin tuen muotoihin kuuluvat myös varhaiskasvatuksen toiminnan suunnittelu, havainnointi, dokumentointi ja arviointi.

Lapsen yksilöllisistä tarpeista nousevia, erityispedagogisia menetelmiä voidaan suunnitella, soveltaa ja toteuttaa joko yhden lapsen, pienen ryhmän tai koko lapsiryhmän yhteisenä toimintana. Varhaiskasvatuksen inklusiivisen arvoperustan mukaisesti pedagogisen tuen suunnittelussa ja toteutuksessa tulee ensisijaisesti käyttää toimintatapoja, joissa lapsen tarvitsema tuki toteutuu osana vertaisryhmää.

Rakenteellisiin tuen muotoihin kuuluu lapsen tuen tarpeen havaitsemiseen ja sen toteuttamiseen liittyvän henkilöstön osaamisen ja erityispedagogisen osaamisen lisääminen. Rakenteellisia tuen muotoja ovat myös ryhmän lapsimäärän pienentäminen sekä henkilöstön mitoittamiseen ja/tai rakenteeseen liittyvät ratkaisut sekä niiden muuttaminen lapsen tuen tarpeen mukaan¹²⁹. Ryhmän henkilöstörakennetta voidaan vahvistaa esimerkiksi varhaiskasvatuksen erityisopettajalla. Lapsimäärän pienentämisellä muutetaan henkilöstön ja lasten suhdelukua siten, että lapsen tukea voidaan suunnitellusti toteuttaa ja varhaiskasvatukselle asetetut tavoitteet voidaan ryhmässä saavuttaa. Lisäksi varhaiskasvatukseen osallistumisen edellyttämät tulkitsemis- ja avustamispalvelut, apuvälineiden käyttäminen, esteettömyyden huomioiminen sekä pien- tai erityisryhmä voivat olla lapsen tarvitsemia rakenteellisia tuen muotoja.

Hoidollisen tuen muodot tarkoittavat menetelmiä ja toimintatapoja, joilla vastataan lapsen tarvitsemaan hoitoon, hoivaan ja avustamiseen. Lapsen terveydenhoidolliset tarpeet huomioidaan osana hoidollisen tuen muotoja. Näitä voivat olla esimerkiksi lapsen pitkäaikaissairauksien hoitoon, lääkitykseen, ruokavalioon ja liikkumiseen liittyvät avustamisen tarpeet ja apuvälineet. Sosiaali- ja terveydenhuollon asiantuntijoiden kanssa tehdään yhteistyötä esimerkiksi varhaiskasvatuksen henkilöstön ohjauksen ja konsultaation osalta.

Varhaiskasvatuksen toimipaikoissa arvioidaan aina tapauskohtaisesti, voidaanko lääke- tai sairaudenhoito toteuttaa osana lapsiryhmän perustoimintaa. Jokaisen lapsen kohdalla tehdään lapsen tilanteen kokonaisarviointi. Lapsen lääke- tai sairaudenhoito ei ole riippuvainen varhaiskasvatuslain mukaisesta tuen tasosta, vaan hoitoa annetaan tuen tasosta riippumatta lapsen tarpeen mukaan.

¹²⁹ Varhaiskasvatuslaki 35 § 2 mom. ja 38 § 2 momentti

Tuen pedagogisten, rakenteellisten ja hoidollisten toimintatapojen tulee olla lapsen edun ja tuen tarpeen mukaisia, ja niissä käytetään paikallista ja tapauskohtaista harkintaa. Esimerkiksi lapsen apuvälineiden käyttöä tai avustamista suunniteltaessa tulee ensisijaisesti järjestää nämä tukitoimet niin, että lapsi on osa vertaisryhmää ja mukana samoissa tiloissa ja tilanteissa muun lapsiryhmän kanssa.

5.4 Lapsen tuen arviointi

Varhaiskasvatuksessa lapsen tukea arvioidaan kaikilla tuen tasoilla¹³⁰. Lapsen tuen tarvetta, sekä tuen riittävyttä ja toteutumista arvioidaan tarpeen mukaan, mutta kuitenkin vähintään kerran vuodessa esimerkiksi lapsen varhaiskasvatussuunnitelman tarkistamisen yhteydessä tai tuen tarpeen tai oppimisympäristön muuttuessa. Lapsen tuen tarpeen arvioinnin prosessi voi alkaa varhaiskasvatuksen henkilöstön tekemien havaintojen pohjalta. Myös huoltaja, lastenneuvolan tai sosiaali- ja terveydenhuollon henkilöstö voi tehdä aloitteen.

Tuen antamisen kokonaisuutta tarkasteltaessa arvioidaan aina kunkin lapsen kohdalla, mitkä ratkaisut parhaiten toteuttavat lapsen etua. Lapsen mielipide ja toivomukset huomioidaan ja huoltajan kanssa toimitaan yhteistyössä arvioitaessa tuen tarvetta, tukitoimenpiteitä ja toteuttamista¹³¹.

Varhaiskasvatuksen erityisopettaja osallistuu lapsen tuen arviointiin tarpeen mukaan. Sosiaali- ja terveystieteiden osastot osallistuvat arvioinnin tekemiseen varhaiskasvatuksen järjestäjän pyynnöstä, jos arviointi edellyttää myös muuta kuin varhaiskasvatushenkilöstön pedagogista asiantuntemusta tuen tarpeen arvioimiseksi ja tuen ratkaisujen perusteeksi.

5.5 Lapsen varhaiskasvatussuunnitelma tuen aikana

Lapsen tarvitsema tuki eli tuen taso, muodot ja niiden toteuttaminen sekä niihin liittyvät vastuut ja työnjako kirjataan lapsen varhaiskasvatussuunnitelmaan¹³². Sen laadinnasta ja arvioinnista vastaa varhaiskasvatuksen opettajaksi kelpoinen henkilö ja/tai varhaiskasvatuksen erityisopettaja yhteistyössä muun henkilöstön ja lapsen huoltajan kanssa. Henkilöstön tehtävänä on tukea huoltajan ja lapsen osallisuutta suunnitelman laatimisessa ja arvioinnissa. Tavoitteena on toimia yhteisymmärryksessä lapsen ja huoltajan kanssa. Lapsen mielipide selvitetään ja huomioidaan suunnitelmaa laadittaessa ja sitä arvioitaessa (luku 1.3).

¹³⁰ Varhaiskasvatuslaki 15 a ja d §

¹³¹ Varhaiskasvatuslaki 15 d § ja 20 §

¹³² Varhaiskasvatuslaki 15 d § ja 23 §

Tuen **tarvetta ja** toteutumista arvioidaan ja suunnitelma tarkistetaan **tarpeen mukaan** vähintään kerran vuodessa **tai tuen tarpeen muuttuessa**¹³³. Toiminnan tavoitteiden saavuttaminen kirjataan ja tavoitteita muutetaan **lapsen muuttunutta tuen** tarvetta vastaavaksi. Suunnitelmasta tulee ilmetä, jos tuen tarve ja toimenpiteet ovat päättyneet. Tuen tarve arvioidaan aina lapsen aloittaessa esiopetuksen. Esiopetukseen osallistuvan lapsen kasvun ja oppimisen tuesta määrätään esiopetuksen opetussuunnitelman perusteissa. **Esiopetusta täydentävän varhaiskasvatuksen osalta mahdollinen tuki tulee yhteensovittaa esiopetuksessa annettavan tuen kanssa ja kirjata lapsen varhaiskasvatussuunnitelmaan.**

Ennen tehostetun tai erityisen tuen aloittamista lapsen varhaiskasvatussuunnitelmaan kirjataan mahdollisten aiemmin toteutettujen tukitoimien ja niiden vaikuttavuuden arviointi. Arviointi pitää sisällään kuvauksen tukitoimista, niiden vaikuttavuuden arvioinnista ja kehittämisestä sekä perustelut siitä, millaisista tuen toimista lapsi hyötyy ja mitkä parhaiten toteuttavat yksilöllisesti lapsen etua.¹³⁴

Lapsen varhaiskasvatussuunnitelmaa hyödynnetään tehtäessä hallinnollista päätöstä annettavasta tehostetusta tai erityisestä tuesta tai tukipalveluista¹³⁵. Mikäli lapsen tuen tarvetta on arvioitu lapsen varhaiskasvatussuunnitelmassa, tulee arviointi huomioida annettaessa tehostetun tai erityisen tuen hallinnollista päätöstä tai päätöstä tukipalveluista. Lapsen varhaiskasvatussuunnitelma päivitetään hallinnollisen päätöksen sisällön mukaisesti.

Kun lapsi saa **varhaiskasvatuksessa** tukea, hänen varhaiskasvatussuunnitelmaansa kirjataan luvussa 1.3 kuvatun lisäksi seuraavat asiat:

Pedagogiset tuen muodot

- **varhaiskasvatuspäivän rakenteeseen ja päivärytmiin liittyvät ratkaisut**
- **oppimisympäristöihin liittyvät ratkaisut**
- **tarvittavat erityispedagogiset menetelmät**
- **vuorovaikutus- ja kommunikointitavat, esimerkiksi viittomien ja kuvien käyttö**
- **käytännöt, miten lapsi pääsee osalliseksi vertaisryhmän toimintaa, esimerkiksi esteettömyyden huomiointi.**

¹³³ Varhaiskasvatuslaki 15 d § ja 23 §

¹³⁴ HE 148/2021 vp, s. 34

¹³⁵ Varhaiskasvatuslaki 15 e §

Rakenteelliset tuen muodot

- tuen toteuttamiseen liittyvän osaamisen ja erityispedagogisen osaamisen vahvistaminen
- henkilöstön mitoitukseen ja rakenteeseen liittyvät ratkaisut
- lapsiryhmän kokoon ja ryhmärakenteeseen liittyvät ratkaisut
- tulkitsemis- ja avustamispalvelut sekä apuvälineiden käyttö
- pien- tai erityisryhmä tai muu tarvittava ryhmämuoto
- varhaiskasvatuksen erityisopettajan osa- tai kokoaikainen opetus tai konsultaatio.

Hoidolliset tuen muodot

- perushoitoon, hoivaan ja avustamiseen liittyvät menetelmät
- terveydenhoidolliset tarpeet, esimerkiksi lapsen pitkäaikaissairauksien hoitoon, lääkitykseen, ruokavalioon ja liikkumiseen liittyvä avustaminen ja apuvälineet.

Tuen edellyttämä yhteistyö ja palvelut

- yhteistyö lapsen ja huoltajan kanssa
- lapsen tuen toteuttamisen vastuut
- erityisasiantuntijoiden palvelujen käyttö
- sosiaali- ja terveydenhuollon sekä muiden asiantuntijoiden antama ohjaus ja konsultaatio
- mahdollisten kuljetusten järjestelyt ja vastuut.

Tuen vaikuttavuuden arviointi

- tuen tarpeen, riittävyyden ja toteutumisen seuranta
- tukitoimien vaikutusten arviointi, arvioinnin perusteella tehtävät johtopäätökset ja toimenpiteet sekä arviointiajankohdat.

Lisäksi lapsen varhaiskasvatussuunnitelmaan kirjataan mahdolliset sosiaali- ja terveyspalvelut, kuten lapsen saama kuntoutus, jos se on olennaista lapsen varhaiskasvatuksen järjestämisen näkökulmasta¹³⁶.

5.6 Päätös tehostetusta ja erityisestä tuesta sekä tukipalveluista

Lapselle annettavasta tehostetusta tai erityisestä tuesta tai tukipalveluista on varhaiskasvatuksen järjestäjän tehtävä viipymättä hallintopäätös, joka perustuu tuen tarpeen arviointiin¹³⁷. Hallintopäätösmentteltyssä noudatetaan hallintolakia. Ennen päätöksen tekemistä varhaiskasvatuksen järjestäjän on kuultava lapsen huoltajaa tai muuta laillista edustajaa¹³⁸. Myös

¹³⁶ HE 148/2021 vp, s. 35

¹³⁷ Varhaiskasvatustilaki 15 e §

¹³⁸ Hallintolaki 34 §

huoltaja voi hakea tehostettua tai erityistä tukea lapselle¹³⁹. Hallintopäätöksen tekee varhaiskasvatuksen järjestämisvastuussa oleva kunta, ja päätös on toistaiseksi voimassa. Päätökseen on liitettävä valitusosoitus, koska huoltaja voi hakea siihen muutosta valittamalla¹⁴⁰. Päätös on aina perusteltava¹⁴¹. Hallintopäätös muutetaan tai kumotaan, mikäli tuen tarve muuttuu¹⁴².

Tehostetun ja erityisen tuen päätöksessä mainitaan ja päätetään seuraavista asioista:

- tuen muodoista
- varhaiskasvatuksen toimipaikasta
- tukipalveluista¹⁴³.

Jos lapsen tuesta ei tehdä tehostetun tai erityisen tuen päätöstä, silloin tukipalveluista tehdään erillinen hallintopäätös. Päätöksessä mainitaan ja päätetään seuraavista asioista:

- tukipalvelut¹⁴⁴.

Varhaiskasvatuslain piiriin kuuluvassa yksityisessä varhaiskasvatuksessa olevan lapsen hallintopäätöksen tekee palveluntuottajan esityksestä varhaiskasvatuksen toimipaikan sijaintikunta¹⁴⁵. Lapsen saadessa varhaiskasvatusta ostopalveluna hankitussa varhaiskasvatuksessa hallintopäätöksen tekee varhaiskasvatuksen järjestämisvastuussa oleva kunta. Myös palvelusetelin myöntänyt kunta tekee tukea koskevan hallintopäätöksen.¹⁴⁶

Lapsen varhaiskasvatusta voi järjestää useampi kuin yksi varhaiskasvatuksen järjestäjä. Mikäli lapsi osallistuu kahden eri kunnan järjestämään varhaiskasvatukseen esimerkiksi vuoroasumistilanteessa, hallintopäätöksen tekevät erikseen molemmat kunnat. Tällöin varhaiskasvatuksen järjestäjillä on velvollisuus toimia tuen suunnittelussa, toteutuksessa ja arvioinnissa yhteistyössä lapsen edun mukaisesti. Kukin toimija tekee hallintopäätöksen itse.

Hallintopäätös tehostetusta tai erityisestä tuesta tai tukipalveluista on pantava täytäntöön heti. Päätös voidaan panna täytäntöön lainvoimaa vailla olevana. Täytäntöönpanolla ennen päätöksen lainvoimaa on keskeinen merkitys oikeusturvan kannalta. Päätöksellä ei voida päättää lapsen

¹³⁹ HE 148/2021 vp, s. 35

¹⁴⁰ Varhaiskasvatuslaki 62 §

¹⁴¹ Hallintolaki 34, 45 § 1 momentti, 47 § ja varhaiskasvatuslaki 15 a §

¹⁴² HE 148/2021 vp, s. 36

¹⁴³ HE 148/2021 vp, s. 34

¹⁴⁴ Varhaiskasvatuslaki 15 c ja e §

¹⁴⁵ Varhaiskasvatuslaki 15 e §

¹⁴⁶ HE 148/2021 vp, s. 30

sosiaali- ja terveyspalveluista, kuten lääkinnällisen kuntoutuksen apuvälineistä tai vammaispalvelulain mukaisista palveluista ja tukitoimista.

Lapsen tuen tarvetta, riittävyyttä ja toteutumista arvioidaan tarpeen mukaan (ks. luku 5.4). Hallintopäätös muutetaan tai kumotaan, mikäli tuen tarve muuttuu lapsen varhaiskasvatussuunnitelman tarkistamisen tai muun arvioinnin yhteydessä.

5.7 Paikallisesti päätettävät asiat

Paikallisessa varhaiskasvatussuunnitelmassa päätetään ja kuvataan **varhaiskasvatuksessa annettavan** tuen järjestämisen käytännöt **päiväkodissa ja perhepäivähoidossa**.

Paikallisessa varhaiskasvatussuunnitelmassa kuvataan

- **lapsen** tuen järjestämistä ohjaavat paikalliset periaatteet ja käytännöt
- lapsen tuen tarpeen arviointiin liittyvät käytännöt ja vastuut
- tuen toteuttaminen varhaiskasvatuksessa: pedagogiset, rakenteelliset ja **hoidolliset tuen muodot**
- lapsen varhaiskasvatussuunnitelman täydentäminen tuen näkökulmasta luvun 5.5 mukaisesti, suunnitelman laatimiseen ja arviointiin liittyvät paikalliset vastuut ja käytännöt
- lasten ja huoltajien kanssa tehtävän yhteistyön käytännöt tuen aikana
- monialainen yhteistyö, vastuut ja työnjako eri toimijoiden kesken tuen järjestämisessä sekä tuen vaikutusten seurannassa ja arvioinnissa
- toiminta siirtymävaiheissa ja tiedonsiirtoon liittyvät käytännöt varhaiskasvatuksen aikana ja siirryttäessä esiopetukseen
- **tehostetun ja erityisen tuen sekä tukipalveluiden hallintopäätösmenettelyt (huoltajan ja lapsen kuuleminen sekä päätöksen laatiminen, muuttaminen ja kumoaminen).**

Yleinen tuki

- yleisen tuen käytännön järjestäminen
- yhteistyö, vastuut ja työnjako eri toimijoiden kesken
- yhteistyö huoltajan ja lapsen kanssa
- menettelytavat ja yhteistyö lapsen ja huoltajan kanssa lapsen varhaiskasvatussuunnitelman laadinnassa ja yleisen tuen järjestämisessä.

Tehostettu tuki

- tehostetun tuen käytännön järjestäminen
- toimintatavat lapsen tehostetun tuen aloittamisessa, toteuttamisessa ja päättämisessä
- lapsen varhaiskasvatussuunnitelman laadintaan, arviointiin ja tarkistamiseen liittyvät käytännöt

- yhteistyö, vastuut ja työnjako eri toimijoiden kesken lapsen varhaiskasvatussuunnitelman laadinnassa, tehostetun tuen järjestämisessä sekä tuen vaikutusten seurannassa ja arvioinnissa
- menettelytavat mahdollisten asiantuntijalausuntojen käytössä
- menettelytavat ja yhteistyö lapsen ja huoltajan kanssa lapsen varhaiskasvatussuunnitelman laadinnassa ja tehostetun tuen järjestämisessä.

Erityinen tuki

- erityisen tuen käytännön järjestäminen
- yhteistyö, vastuut ja työnjako eri toimijoiden kesken lapsen varhaiskasvatussuunnitelman laadinnassa, erityisen tuen järjestämisessä sekä tuen vaikutusten seurannassa ja arvioinnissa
- menettelytavat mahdollisten asiantuntijalausuntojen käytössä
- menettelytavat ja yhteistyö lapsen ja huoltajan kanssa lapsen varhaiskasvatussuunnitelman laadinnassa, erityisen tuen järjestämisessä sekä tuen vaikutusten seurannassa ja arvioinnissa
- pidennetyn oppivelvollisuuden piirissä olevien lasten kohdalla lapsen ohjautuminen pidennetyn oppivelvollisuuden piiriin ja monialainen yhteistyö prosessissa
- yhteistyö muun varhaiskasvatuksen ja esiopetuksen kanssa sekä muu yhteistyö, eri toimijoiden vastuut ja työnjako
- yhteistyö huoltajan ja lapsen kanssa
- toimintatavat, kun erityinen tuki päätetään lopettaa ja tuki jatkuu tehostettuna tai yleisenä tukena.

Varhaiskasvatuslaissa säädetty tuen muodot

- tuen käytännön järjestäminen
- yhteistyö, vastuut ja työnjako eri toimijoiden kesken
- huoltajalle ja lapselle tiedottamiseen ja huoltajan ja lapsen kanssa tehtävään yhteistyöhön liittyvät toimintatavat.

Paikallisessa varhaiskasvatussuunnitelmassa määritellään tulkitsemis- ja avustamispalveluihin sekä apuvälineisiin liittyvät hallinnolliset käytänteet varhaiskasvatuksen järjestäjän päättämällä tavalla.

Lapsen tuen järjestämistä ohjaavat periaatteet ja käytännöt Tyrnävällä

Tyrnävällä lapsen kehityksen ja oppimisen tuki järjestetään inklusiivisen periaatteen mukaan siihen päiväkot-, perhepäivähoito- tai avoimen varhaiskasvatuksen ryhmään, johon lapsi kuuluu. Lapsen tuen lähtökohdaksi on laadukas varhaiskasvatus. Varhaiskasvatuksen henkilöstön tehtävänä on tukea jokaisen lapsen yksilöllistä kehitystä ja oppimista. Tuen antaminen aloitetaan välittömästi, kun tuen tarve havaitaan. Yhteistyö huoltajien kanssa lapsen tuen suunnittelussa ja toteuttamisessa on tärkeää. Varhaiskasvatuksessa lapsen kehitystä ja oppimista tuetaan rakentamalla fyysinen, psyykinen ja sosiaalinen oppimisympäristö lapsen tuen tarpeet huomioiden. Inklusiivisten periaatteiden mukaisesti tärkeää on, että lapsi voi omista lähtökohdistaan käsin osallistua ryhmän toimintaan, kokea yhteenkuuluvuuden tunnetta ja olla aktiivinen toimija yhteisössään.

Lapsen varhaiskasvatussuunnitelmaan kirjataan tuen taso (yleinen, tehostettu, erityinen), muodot (pedagoginen, rakenteellinen, hoidollinen), toteutus ja arviointi. Suunnitelma laaditaan yhteistyössä huoltajien sekä tarvittavien yhteistyötahojen kanssa. Varhaiskasvatussuunnitelmaa ja siihen kirjattuja tuen tarpeita arvioidaan ja päivitetään vähintään kerran vuodessa. Lapsen tuen tarpeisiin vastataan arjessa monipuolisesti pedagogisilla, rakenteellisilla ja hoidollisilla järjestelyillä. Tiivis yhteistyö lapsen huoltajien, varhaiskasvatuksen erityisopettajan (veo), muiden varhaiskasvatuksen työntekijöiden sekä monialaisten ammattilaisten välillä on tärkeää tuen suunnittelussa, toteutuksessa ja arvioinnissa. Yhteistyössä korostuvat sensitiivisyys, kannustava ja positiivinen vuorovaikutus sekä lasten keskinäisen kohtaamisen tukeminen. Lapsen hyvinvoinnin tukemiseksi voidaan järjestää tiettyihin osa-alueisiin, kuten motoristen taitojen, sosiaalisten taitojen tai kielen kehityksen tukemiseen painottavaa pienryhmätoimintaa. Erilaiset moniammatillisena yhteistyönä järjestettävät terapiapalvelut ovat myös osa lapsen hyvinvoinnin tukemista.

Tyrnävällä toimii kaksi kiertävää varhaiskasvatuksen erityisopettajaa (veoa). Veo toimii linkkinä lapsen kuntoutus- ja terapiapalveluiden, varhaiskasvatuksen henkilöstön sekä huoltajien välillä. Veon tehtävänä on myös suunnitella, toteuttaa ja arvioida lapsen saamaa tukea tarpeen mukaan yhdessä huoltajien, varhaiskasvatuksen henkilöstön sekä lapsen kehitystä ja oppimista tukevien asiantuntijoiden kanssa. Tuen suunnittelussa ja toteuttamisessa otetaan huomioon erilaiset pedagogiset, rakenteelliset sekä hoidolliset järjestelyt.

Lapsen ja huoltajan kanssa tehtävä yhteistyö tuen aikana

Tyrnävän varhaiskasvatuksessa yhteistyön merkitys korostuu etenkin tuen aikana. Luottamuksellinen ja avoin keskusteluympäristö on yhteistyön rakentumisen kannalta ensiarvoisen tärkeää. Varhaiskasvatuksen henkilöstö tekee huoltajien ja lasten kanssa tuen aikana jatkuvaa yhteistyötä tuen tarvetta arvioitaessa, suunniteltaessa sekä toteutettaessa. Lapsella on mahdollisuus tuoda ajatuksiaan ja mielipiteitään esille (*esim. vasupuu*) ikänsä ja kehitystasonsa

mukaisesti esimerkiksi lapsen varhaiskasvatussuunnitelmassa ja päivittäisissä kohtaamisissa henkilöstön kanssa.

Monialainen yhteistyö tuen aikana

Esiopetuksen ja koulun kanssa tehtävä yhteistyö

Tuen aikana tehtävä yhteistyö esiopetuksen ja koulun kanssa tiivistyy. Mikäli lapsi on esiopetuksen lisäksi täydentävässä varhaiskasvatuksessa, tulee tuki järjestää yhteneväisenä esiopetuksen tuen kanssa myös varhaiskasvatuksessa. Tällöin vuoropuhelu sekä yhteiset keskusteluajat ovat tärkeitä. Lapsen esiopetussuunnitelmaan tulee kirjata lapsen tuen kirjauksen lisäsivu, joka on yhteneväinen esiopetuksessa saatavan tuen kanssa. Myös tiedonsiirron kannalta avoimen yhteistyön tekeminen on tärkeää. Veo toimii linkkinä koulun erityisopettajan konsultoimisessa sekä yhteistyön rakentamisessa.

Neuvolan kanssa tehtävä yhteistyö

Varhaiskasvatuksessa tehdään yhteistyötä huoltajien, varhaiskasvatuksen ja neuvolan terveydenhoitajien sekä neuvolan perhetyöntekijän kanssa. Lastenneuvolassa edistetään alle kouluikäisten lasten ja heidän perheidensä terveyttä ja hyvinvointia. Lapsen kasvua ja kehitystä seurataan yhdessä ikä- ja kehitysvaihe huomioiden ja tuen tarpeiden ilmetessä käynnistetään tarvittavat tukitoimet. Varhaiskasvatuksessa on käytössä 4-vuotias varhaiskasvatuksessa -lomake, jolla siirretään arvokasta tietoa varhaiskasvatuksesta lastenneuvolaan. Tiedonsiirto varhaiskasvatuksen ja neuvolan välillä on lapsen hyvinvoinnin näkökulmasta erittäin tärkeää. Tiedonsiirto tapahtuu huoltajan luvalla.

Neurolatiimi

Neurolatiimi kokoontuu kerran kuukaudessa ja siihen kuuluvat varhaiskasvatuksen erityisopettajat, neuvolan terveydenhoitajat, perhetyöntekijä ja neuvolalääkäri, psykologi, fysioterapeutti, puheterapeutti sekä sosiaalipuolen edustus. Neurolatiimissä keskustellaan lapsen asioista, kun jollakin edellä mainituista tahoista on herännyt huoli lapsen kehityksestä tai oppimisesta. Myös huoltajien huoli lapsesta tuodaan tarvittaessa neurolatiimin keskusteltavaksi. Lapsen asioista keskustelemiseen kysytään aina huoltajan lupa. Neurolatiimissä keskustelun tavoitteena on löytää oikeanlainen tuki lapselle jo varhaisessa vaiheessa ja tällä tavoin ennaltaehkäistä ongelmien kasautumista.

Varhaisen tuen ryhmä

Varhaisen tuen ryhmä (Vartu) kokoontuu kaksi kertaa vuodessa keskustelemaan kunnan lapsia koskevista ajankohtaisista aiheista. Vartussa arvioidaan ja kehitetään lasten ja perheiden palveluita sekä toimijoiden välistä yhteistyötä. Vartu-työryhmään kuuluvat päiväkotien johtajat, varhaiskasvatuksen erityisopettajat, erityisopetuksen koordinaattori, neuvolan terveydenhoitaja, psykologi sekä perhetyön ja sosiaalitoimen edustaja.

Yhteistyö psykologien kanssa

Psykologit tekevät yhteistyötä varhaiskasvatuksen henkilöstön kanssa lapsen kehityksen ja oppimisen tukemiseksi. Tyrnävän kunnassa käy konsultoiva lastenpsykiatri. Psykologi ohjaa tarpeen mukaan lastenpsykiatrin vastaanotolle.

Yhteistyö sosiaalipalveluiden kanssa

Tyrnävällä tehdään tiivistä yhteistyötä myös sosiaalipalveluiden kanssa. Lapsiperheiden perhetyö, kotipalvelu sekä lastensuojelun perhetyö linkittyvät varhaiskasvatukseen lasten tarpeiden sitä edellyttäessä. Veo toimii varhaiskasvatuksessa yhdyslinkkinä oikeanlaisen lapsiperheiden palveluiden löytämisessä. Yhteistyötä sosiaalipalveluiden kanssa tehdään aina avoimesti, luottamuksellisesti sekä huoltajien suostumuksella.

Lastensuojelu on yhteistyötä huoltajien, varhaiskasvatuksen, neuvolan, koulun sekä muiden lapselle ja perheelle läheisten tahojen kesken. Lastensuojelulain mukaan lapsen lähiyhteisön tulee huolehtia lapsen hyvinvoinnista. Sen korostamiseksi laissa on määritelty ilmoitusvelvollisuus lapsesta, joka voi huonosti. Ilmoitusvelvollisuus koskee mm. varhaiskasvatuksen henkilöstöä. Lain mukaan lastensuojeluviranomaiselle tulee ilmoittaa lapsesta, jonka hoidon ja huolenpidon tarve, kehitystä vaarantavat tekijät tai lapsen oma käyttäytyminen edellyttää lastensuojelutarpeen selvittämistä.

Yhteistyö vammaispalvelun kanssa

Kehitysvammaisten ja autististen lasten kohdalla tehdään yhteistyötä vammaispalvelun kanssa. Kehitysvammahuollosta vastaa sosiaaliohjaaja. Sosiaaliohjaaja mm. laatii ja päivittää palvelusuunnitelman perheen kanssa, tukee perhettä ja tiedottaa kehitysvammahuollon palveluista sekä osallistuu varhaiskuntoutukseen. Suunnitelmien laatimiseen voidaan osallistua mahdollisuuksien ja tarpeen mukaan myös varhaiskasvatuksen puolelta. Sosiaaliohjaaja puolestaan osallistuu mahdollisuuksien ja tarpeen mukaan lapsen vasun laatimiseen.

Yhteistyö lasten terapiapalveluiden kanssa

Varhaiskasvatuksessa tehdään tiivistä yhteistyötä lasta kuntouttavien terapeuttien kanssa. Näitä ovat muun muassa puheterapeutti, toimintaterapeutti ja fysioterapeutti. Terapeutit ohjaavat lapsen huoltajia ja varhaiskasvatuksen henkilöstöä oman osaamisalueensa näkökulmasta. Kunnalliset tai yksityiset terapeutit osallistuvat yhteistyössä huoltajien ja henkilökunnan kanssa lapsen kuntoutuksen suunnitteluun. He osallistuvat myös mahdollisuuksien mukaan lapsen vasun tekemiseen tai esiopetusikäisen lapsen kohdalla tehostetun tuen oppimissuunnitelman tai henkilökohtaisen opetuksen järjestämistä koskevan suunnitelman (HOJKS) laadintaan. Mikäli lapsi on erikoissairaanhoidopiirin asiakas, yhteistyötä tehdään myös näiden tahojen kanssa.

Yhteistyö erikoissairaanhoidon kanssa

Varhaiskasvatuksen henkilöstö tekee yhteistyötä erikoissairaanhoidon kanssa, mikäli lapsen tilanne sitä edellyttää. Lapsen tilanteen niin vaatiessa, voidaan varhaiskasvatusta järjestää erikoissairaanhoidon piirissä. Tällöin on tärkeää säilyttää yhteys myös lapsen omaan varhaiskasvatusryhmään mahdollisuuksien mukaan.

Tuen toteuttaminen Tyrnävällä

Tyrnävällä lapsen tukea toteutetaan valtakunnallisen varhaiskasvatussuunnitelman perusteiden mukaisesti. Tuen tarpeen varhainen tunnistaminen ja oikea-aikainen kehityksen, oppimisen ja hyvinvoinnin tuki ennaltaehkäisee oppimisvaikeuksia sekä ongelmien monimuotoistumista ja syvenemistä. Lapsen tuki on prosessi, jossa tuen vahvuus, säännöllisyys, tarvittava erityisosaaminen ja tuen muotojen määrä lisääntyvät portaattomana jatkumona.

Jokaiselle lapselle määritellään sopiva tuen taso (yleinen, tehostettu, erityinen) ja sen muodot (pedagogiset, rakenteelliset, hoidolliset) varhaiskasvatuksessa. Tuen tarpeen arvioinnissa Tyrnävällä on apuna *Yleisen tuen tarkistuslista* -lomake, *Tuen tarpeen arvio* -lomake, muut havainnot lapsiryhmästä sekä keskustelut huoltajien, varhaiskasvatuksen erityisopettajien ja mahdollisten muiden asiantuntijoiden kanssa. Tukea annetaan heti tuen tarpeiden ilmettyä ja tuen eri tasoilla liikutaan joustavasti.

Lapsen tuen tarpeen arvioinnin lähtökohtana on huoltajien ja varhaiskasvatushenkilöstön havaintojen yhteinen tarkastelu tai lapsen aiemmin todettu tuen tarve. Lapsi voi tarvita kehityksen osa-alueilla tukea eripituisia aikoja, tilanteita ja tuen tarpeen kestoa arvioidaan aina yksilöllisesti. Tarvittaessa ryhmään voidaan osoittaa henkilöstöresurssia tuen tarpeiden niin edellyttäessä. Resurssihenkilö mahdollistaa lapsiryhmän joustavat tuen järjestelyt. Vastuu lapsen tuen toteutumisesta on koko varhaiskasvatuksen henkilöstöllä työnkuviensa mukaisesti.

Tuen taso ja muodot kirjataan lapsen varhaiskasvatussuunnitelmaan, jonka laatimisesta päiväkodissa vastaa varhaiskasvatuksen opettaja ja perhepäivähoidossa lapsen perhepäivähoitaja. Varhaiskasvatuksen erityisopettaja osallistuu varhaiskasvatussuunnitelman laatimiseen ja arvioimiseen tarpeen mukaan. Lapsen kehitystä ja oppimista tuetaan yhdessä huoltajien kanssa. Varhaiskasvatuksen arjessa ja erityisesti lapsen varhaiskasvatussuunnitelmaa laadittaessa yhteistyötä tehdään monipuolisesti. Kasvatusyhteisö toimii hyvässä ja toisiaan kunnioittavassa yhteistyössä keskenään. Yleistä tukea järjestettäessä huomioidaan lasten ikä, yksilölliset tarpeet ja tuen muodot (pedagogiset, rakenteelliset ja hoidolliset). Lapsiryhmät toimivat päivän aikana mahdollisuuksien mukaan pienryhmissä, mikä mahdollistaa lapsen kuulluksi tulemisen ja osallisuuden tukemisen.

Yleinen tuki Tyrnävällä

Mikäli laadukas varhaiskasvatus ei vastaa lapsen tuen tarpeisiin, tarjoamme lapselle yleistä tukea heti tuen tarpeen ilmettyä osana varhaiskasvatuksen perustoimintaa. Tuki on lyhytkestoista ja

intensiteetiltään matalampaa kuin tehostettu ja erityinen tuki. Aloitteen lapsen tuen vahvistamisesta voi tehdä varhaiskasvatusryhmän henkilöstö, varhaiskasvatuksen erityisopettaja, huoltaja tai muu asiantuntija.

Ryhmässä vastataan lapsen yksilöllisiin tarpeisiin esimerkiksi käyttämällä soveltuvia materiaaleja, välineitä ja toimintatapoja. Tuki voi liittyä esimerkiksi leikki-tilanteisiin, tilanteiden ennakointiin, siirtymiin, oppimisympäristöön, vuorovaikutuksen tukemiseen tai ilmapiiriin ja toiminnan muokkaamiseen. Yleinen tuki voi olla myös veon konsultaatiotukea tai osa-aikaista opetusta. Varhaiskasvatuksen opettaja kirjaa tuen tason ja sen muodot lapsen vasuun. Tärkeää on kirjata tuki konkreettisin esimerkein, jotta tuen riittävyttä ja vaikuttavuutta voidaan arvioida. Tuen toteuttamisen tavoitteet asetetaan henkilöstön toiminnalle, ei lapselle.

Yleisestä tuesta ei tehdä hallintopäätöstä. Mikäli lapsi tarvitsee tukipalveluja ja mahdollisia apuvälineitä, tehdään niistä hallintopäätös.

Tehostettu tuki Tyrnävällä

Tehostettuun tukeen liittyy ennaltaehkäisevä ja lapsen kehityksen riskitekijöiden tunnistamiseen ohjaava näkökulma. Tuen antaminen tulee aloittaa välittömästi, kun huoltajien tai henkilöstön huoli lapsen kehityksestä herää ja kun yleisen tuen muodot eivät ole enää riittäviä. Lapsen tuen saanti ei edellytä lääketieteellistä diagnoosia tai muuta terveydenhuollon tai sosiaalihuollon lausuntoa.

Ennen tehostetun tuen aloittamista käydään keskustelua lapsen tuen tarpeesta ja yleisen tuen riittävydestä huoltajien, varhaiskasvatuksen opettajan, varhaiskasvatuksen erityisopettajan sekä muiden tarvittavien asiantuntijoiden kanssa. Keskustelun pohjana voidaan hyödyntää havainnoinnin lisäksi mm. *yleisen tuen tarkistuslistaa* ja *tuen tarpeen arviota*. Tehostetussa tuessa olevalla lapsella on saatavilla kaikki yleisen tuen keinot, tukea tehostetaan ja toteutustapoja lisätään. Tuen riittävyttä seurataan ja arvioidaan aina tarpeen mukaan, kuitenkin vähintään kerran vuodessa.

Tehostetun tuen antamisesta tehdään hallintopäätös, jonka varhaiskasvatuksen erityisopettaja valmistelee lapsen varhaiskasvatuksen opettajan tai perhepäivähoitajan sekä päiväkodinjohtajan kanssa. Tehostetun tuen valmisteluun tulee liittää lapsen varhaiskasvatussuunnitelma, lapsen tuen tarpeen arvio sekä mahdolliset asiantuntijalausunnat. Varhaiskasvatusjohtaja tekee päätöksen tehostetun tuen antamisesta pohjautuen lapsen tuen valmisteluasiakirjaan. Tehostetun tuen päätös on voimassa toistaiseksi. Lapsen siirtyessä tehostettuun tukeen, tuen taso ja muodot kirjataan lapsen varhaiskasvatussuunnitelmaan. Kirjaamisesta vastaa varhaiskasvatuksen opettaja yhteistyössä varhaiskasvatuksen erityisopettajan kanssa. Tehostettu tuki arvioidaan ja tarkistetaan lapsen tarpeiden mukaan, kuitenkin vähintään kerran vuodessa.

Mikäli tukea arvioitaessa tai tarkistaessa päädytään siihen, ettei tehostetun tuen tukitoimia enää tarvita, valmistelee veo yhteistyössä varhaiskasvatuksen opettajan tai perhepäivähoitajan sekä

päiväkodinjohtajan kanssa tuen purkamisen. Päätöksen tuen lopettamisesta tekee varhaiskasvatusjohtaja valmisteluasiakirjan pohjalta.

Eriyinen tuki Tyrnävällä

Eriyistä tukea tarvitaan silloin, kun tehostetun tuen menetelmät eivät riitä tai lapsen tuen tarve osoittautuu pitkäkestoiseksi ja/tai tiiviiksi. Ne lapset, jotka ovat saaneet vahvan diagnoosin jo ennen varhaiskasvatukseen osallistumista kuuluvat suoraan erityisen tuen piiriin. Eriyinen tuki ei kuitenkaan edellytä diagnoosia. Eriyinen tuki järjestetään lapsen omassa varhaiskasvatusryhmässä inklusioperiaatteen mukaisesti. Eriyisessä tuessa korostuu monialainen yhteistyö, veon konsultatiivinen tuki ja osa-aikainen tai kokoaikainen opetus sekä yksilöllisten ratkaisujen löytäminen.

Eriyisen tuen antamisesta tehdään hallintopäätös, jonka varhaiskasvatuksen erityisopettaja valmistelee lapsen varhaiskasvatuksen opettajan tai perhepäivähoitajan sekä päiväkodinjohtajan kanssa. Tuen valmisteluasiakirjaan tulee liittää lapsen arvioitu varhaiskasvatussuunnitelma, lapsen tuen tarpeen arvio sekä mahdolliset asiantuntijalausunnot. Sivistysjohtaja tekee päätöksen erityisen tuen antamisesta pohjautuen tuen valmisteluasiakirjaan. Päätös on voimassa toistaiseksi. Lapsen siirtyessä erityiseen tukeen, tuen taso ja muodot kirjataan lapsen varhaiskasvatussuunnitelmaan. Mahdollisia asiantuntijalausuntoja voidaan hyödyntää varhaiskasvatussuunnitelman laatimisessa. Kirjaamisesta vastaa varhaiskasvatuksen opettaja yhteistyössä varhaiskasvatuksen erityisopettajan kanssa.

Mikäli tukea arvioitaessa tai tarkistaessa päädytään siihen, ettei erityisen tuen tukitoimia enää tarvita, valmistelee veo yhteistyössä varhaiskasvatuksen opettajan tai perhepäivähoitajan sekä päiväkodinjohtajan kanssa tuen purkamisen. Päätöksen tuen lopettamisesta tekee sivistysjohtaja valmisteluasiakirjan pohjalta.

Pidennetty oppivelvollisuus

Lapsella on oikeus pidennettyyn oppivelvollisuuteen, jos hänen ei ole mahdollista saavuttaa perusopetuksessa säädettyjä tavoitteita yhdeksässä vuodessa vaikean vammaisuuden tai sairauden vuoksi. Huoltajille kerrotaan pidennetyn oppivelvollisuuden järjestämisen eri vaihtoehtoista.

Huoltaja päättää osallistuuko lapsi esiopetukseen jo viisivuotiaana eli ennen oppivelvollisuuden alkamista. Huoltajat voivat hakea lapselle pidennettyä oppivelvollisuutta psykologiseen tai lääketieteelliseen arvioon perustuen. Päätös pidennetystä oppivelvollisuudesta tehdään pääsääntöisesti ennen oppivelvollisuuden alkamista eli ennen kuin lapsi täyttää kuusi vuotta. Pidennetyssä oppivelvollisuudessa lapselle tehdään myös päätös erityisestä tuesta. Päätöksen pidennetystä oppivelvollisuudesta sekä erityisestä tuesta tekee sivistysjohtaja.

Tuen muodot

Pedagogisia tuen muotoja Tyrnävällä lapsen tuen järjestämisessä ovat mm.

- veon konsultointi ja tuki varhaiskasvatuksen henkilöstölle
- oppimisympäristöihin liittyvät ratkaisut (esim. kuvitettu päiväjärjestys, ajan, paikan ja tilan strukturointi)
- tarpeen mukaan veon tuki lapsikohtaisesti, pienryhmälle tai koko ryhmään
- pienryhmätoiminta
- pedagogiset menetelmät (esim. kielen kehityksen tukeminen, vuorovaikutus- ja leikkitaitojen tukeminen, motoristen taitojen tukeminen eri menetelmin)
- lapsen tukeen liittyvät ratkaisut (esim. siirtymien porrastaminen, eriyttäminen)
- lapsen henkilökohtainen ohjaaminen (esim. lisäresurssin käyttö ryhmätilanteissa)
- apuvälineiden käyttö (esim. kynätuet, painopeitto, aistimateriaalit)
- kommunikaatiota tukevien materiaalien käyttö (esim. kuvat, tukiviittomat)
- teknologiakasvatuksen hyödyntäminen (esim. tablettien oppimispelit)

Rakenteellisia tuen muotoja Tyrnävällä lapsen tuen järjestämisessä ovat mm.

- resurssityöntekijän, kuten hoitajan tai opettajan, lisääminen tarpeen mukaan
- Tuen tarpeen huomiointi lapsiryhmän koossa
- Tarvittaessa esim. apuvälineiden käyttäminen ja esteettömyyden huomiointi

Hoidollisia järjestelyjä tuen järjestämisessä ovat mm.

- Lapset puheeksi -keskustelut
- sosiaalipalveluiden järjestämä perhetyö
- terapiapalvelut
- kuntoutusta antavien tahojen sekä terveydenhuollon asiantuntijoiden antama ohjaus ja konsultaatio
- Allergioiden huomiointi varhaiskasvatuksessa
- Lääkehoito (esim. diabetes)
- Liikkumisen avustamiseen ja apuvälineisiin liittyvien tarpeiden huomiointi

Hoidollisen tuen toteuttamisesta sovitaan aina tapauskohtaisesti. Jos lapsella on mahdollinen lääkehoito, siitä tehdään aina kirjallinen lääkehoitosuunnitelma, jonka tekee lapsen ryhmän työntekijä yhdessä huoltajien kanssa.

Lapsen tuen arviointi

Lapsen tuen riittävyyden arviointi on osa varhaiskasvatuksen arkea ja se tapahtuu ensisijaisesti arjen havainnoinnin kautta. Suunniteltaessa lapsen tukea arviointi kohdistuu varhaiskasvatuksen pedagogiikkaan, toimintatapoihin sekä oppimisympäristöön kaikissa oppimistilanteissa. Lapsen saamaa tukea, tuen riittävyyttä, toteutumista ja vaikuttavuutta arvioidaan säännöllisin väliajoin.

Yleisen tuen osalta arviointia tehdään vähintään kerran vuodessa, tehostetun ja erityisen tuen osalta aina kun tuen tarve tai varhaiskasvatuspaikka muuttuu, kuitenkin vähintään kerran vuodessa. Huoltajien luvalla voidaan konsultoida ja viedä tuen asioita eteenpäin myös moniammatillisessa neuvolatiimissä, joka kokoontuu kerran kuukaudessa.

Lapsen varhaiskasvatussuunnitelman rakenne ja sen laatimiseen ja arviointiin liittyvät käytännöt tuen aikana Tyrnävällä

Yleisen tuen aikana varhaiskasvatuksen henkilöstö suunnittelee ja arvioi toimintaansa säännöllisesti. Veon konsultaatioapua voi pyytää tarvittaessa. Lapsen yksilölliseen varhaiskasvatussuunnitelmaan (vasu) kirjataan tavoitteita kehityksen ja oppimisen tueksi. Vasu laaditaan jokaiselle lapselle, yhdessä huoltajien kanssa. Varhaiskasvatuksen opettaja on vastuussa vasun laatimisesta sekä päivityksestä. Vasukeskusteluun tuen aikana osallistuvat huoltajat, varhaiskasvatuksen opettaja, varhaiskasvatuksen erityisopettaja (veo) sekä mahdollisuuksien mukaan lapsi itse. Tuen aikana vasu-keskustelussa voi olla mukana myös muita mahdollisia yhteistyötahoja (esim. terapeutit sekä sosiaali- ja terveydenhuollon asiantuntijat)

Tuen piirissä olevan lapsen vasuun kirjataan tuen taso, pedagogiset, rakenteelliset ja hoidolliset tuen muodot, tuen toteuttaminen sekä vastuut. Vasuun kirjataan mahdolliset sosiaali- ja terveystalvelut, kuten lapsen saama kuntoutus, jos se on olennaista lapsen varhaiskasvatuksen järjestämisen näkökulmasta. Vasussa hyödynnetään myös mahdollisia asiantuntija-arvioiden suosituksia. Lapsen tuen vaikuttavuutta arvioidaan aina tuen tarpeen muuttuessa, kuitenkin vähintään kerran vuodessa.

Esiopetuksessa tehostettua tukea saavalle lapselle tehdään oma oppimissuunnitelma tehostetun tuen aikana ja sitä arvioidaan tarpeen mukaan, vähintään kerran vuodessa. Esiopetusta suorittavalle erityistä tukea saavalle lapselle tehdään syksyllä Henkilökohtainen opetuksen järjestämistä koskeva suunnitelma (HOJKS). Mikäli lapsi kuuluu oppivelvollisuuden piiriin, HOJKS:n suunnittelusta ja arvioinnista vastaa koulun erityisopettaja, muulloin sen suunnittelusta ja arvioinnista vastaa varhaiskasvatuksen erityisopettaja. HOJKS tarkistetaan keväällä. Esiopetusta täydentävän varhaiskasvatuksen osalta mahdollinen tuki tulee yhteensovittaa esiopetuksessa annettavan tuen kanssa, ja kirjata se lapsen esiopetussuunnitelman tuen lisäsivuun. Tyrnävän kunnassa esiopetussuunnitelma toimii myös varhaiskasvatussuunnitelmana niillä lapsilla, joilla on esiopetusta täydentävä varhaiskasvatus.

Tehostetun tuen prosessi Tyrnävän kunnassa

Lapsen tuen tarpeen arvio- lomake täytetään ryhmässä veon kanssa. Huoli voi nousta myös huoltajilta.

- ➔ Yleisen tuen keinoja vahvistetaan veon ohjauksella (yleisen tuen tsekkaukset). Sovitaan yhdessä seuranta-aika. Tarvittaessa konsultoidaan monialaista työryhmää (neuvolatiimi) huoltajien luvalla.
- ➔ Jos todetaan, että yleisen tuen keinot eivät riitä, veo tekee valmistelun tehostetusta tuesta vo:n ja pk:johtajan kanssa varhaiskasvatusjohtajalle. Valmisteluun liitetään lapsen arvioitu vasu, tuen tarpeen arvio + mahdolliset asiantuntijalausunnot.
- ➔ Varhaiskasvatusjohtaja tekee päätöksen tehostetusta tuesta valmistelun pohjalta.
- ➔ Vaka-opettaja kirjaa tehdyn päätöksen lapsen vasuun.

Eriyisen tuen prosessi Tyrnävän kunnassa

Lapsella on erikoissairaanhoidon suositus erityisestä tuesta tai yleinen/tehostettu tuki ei riitä.

- ➔ Lapsen tuen tarpeen arvio- lomake täytetään ryhmässä yhdessä veon kanssa.
- ➔ Veo tekee valmistelun erityisestä tuesta yhdessä varhaiskasvatuksen opettajan ja päiväkodinjohtajan kanssa sivistysjohtajalle. Valmisteluun liitetään arvioitu lapsen vasu, tuen tarpeen arvio + mahdolliset asiantuntijalausunnot.
- ➔ Sivistysjohtaja tekee päätöksen erityisestä tuesta valmistelun pohjalta.
- ➔ Vaka-opettaja kirjaa erityisestä tuesta tehdyn päätöksen lapsen vasuun.

Tiedonsiirtoon liittyvät käytännöt varhaiskasvatuksen aikana ja siirryttäessä esiopetukseen tai kouluun

Lapsen siirtyessä lapsiryhmästä toiseen, varhaiskasvatuksesta esiopetukseen tai esiopetuksesta kouluun huolehditaan lapsen saaman tuen jatkuvuudesta. Myös tilanteissa, joissa lapsi muuttaa varhaiskasvatussyksiköstä toiseen tai vaihtaa asuinpaikkakuntaa, tuen tulisi säilyä jatkumona.

Varhaiskasvatuksesta esiopetukseen

Varhaiskasvatuksen opettaja laatii yhdessä veon kanssa kevään aikana pedagogisen arvion niistä esiopetukseen siirtyvistä lapsista, jotka ovat saaneet tehostettua tukea. Pedagoginen arvio käydään läpi yhteisessä siirtopalaverissa, jossa on mukana huoltajien lisäksi, varhaiskasvatuksen opettaja, lapsen tuleva esiopetuksen opettaja, mahdollinen terapeutti/terapeutit, veo ja/tai koulun erityisopettaja sekä muut mahdolliset yhteistyötahot. Pedagogisessa arviossa arvioidaan lapsen saaman tuen vaikuttavuutta ja riittävyttä.

Erytisen tuen piiriin kuuluville esiopetuksen aloittaville lapsille varhaiskasvatuksen opettaja tekee pedagogisen selvityksen yhdessä veon kanssa. Pedagogisessa selvityksessä arvioidaan lapsen tavoitteiden toteutumista sekä tuen vaikuttavuutta ja riittävyttä. Pedagoginen selvitys käydään läpi siirtopalaverissa, jossa ovat mukana huoltajien lisäksi, varhaiskasvatuksen opettaja, veo, terapeutti / terapeutit ja tarvittaessa sen koulun erityisopettaja, jonka oppilaaksi lapsi siirtyy. Mukana palaverissa voi olla myös muita tarvittavia yhteistahoja. Oppivelvolliselle esioppilaalle kuuluu koulun erityisopettajan tuki riippumatta siitä missä hän käy esikoulua.

Esiopetuksesta kouluun

Tehostettua tukea saavan lapsen siirtyessä kouluun käydään keväällä siirtopalaveri, jossa arvioidaan tehostetun tuen vaikuttavuutta ja riittävyttä. Arvio kirjataan tehostetun tuen oppimissuunnitelmaan. Palaverissa on mukana huoltajien lisäksi esiopetuksen opettaja, veo, terapeutti/terapeutit ja koulun erityisopettaja ja mahdollisuuksien mukaan tuleva opettaja.

Erytiseen tukeen kuuluvien lasten kohdalla päivitetään HOJKS ja tarvittaessa tehdään ~~tehdä~~ pedagoginen selvitys. Tässä siirtopalaverissa on huoltajien lisäksi mukana esiopetuksen opettaja, terapeutti/terapeutit, koulun erityisopettaja ja mahdollisuuksien mukaan tuleva opettaja sekä mahdolliset muut moniammatilliset yhteistyötahot.

6. Vaihtoehtoiseen pedagogiikkaan tai erityiseen katsomukseen perustuva varhaiskasvatus

Kaikessa varhaiskasvatuksessa noudatetaan laissa, sopimuksissa ja näissä perusteissa varhaiskasvatukselle asetettuja yleisiä tavoitteita ja toimintaperiaatteita. Nämä tavoitteet ja toimintaperiaatteet koskevat myös vaihtoehtoiseen pedagogiikkaan tai erityiseen katsomukseen perustuvaa varhaiskasvatusta.

Varhaiskasvatuksen järjestäjä voi tarjota varhaiskasvatuspalvelua, joka perustuu vaihtoehtoiseen pedagogiikkaan tai erityiseen katsomukseen. Tällaisia ovat esimerkiksi Steiner-, Montessori-, Freinet- ja Reggio Emilia -pedagogiikat tai tiettyyn katsomukseen perustuva varhaiskasvatuspalvelu.

Huoltajan valitessa lapselleen vaihtoehtoiseen pedagogiikkaan tai erityiseen katsomukseen perustuvan varhaiskasvatuspalvelun, tulee huolehtia siitä, että huoltaja saa riittävästi tietoa toiminnan erityistavoitteista ja arvoista.

6.1 Paikallisesti päätettävät asiat

Vaihtoehtoiseen pedagogiikkaan tai erityiseen katsomukseen perustuva paikallinen varhaiskasvatussuunnitelma voi olla omaleimainen, mutta se ei voi olla ristiriidassa varhaiskasvatusta koskevan lainsäädännön tai varhaiskasvatussuunnitelman perusteiden kanssa.

Varhaiskasvatuksen järjestäjä päättää ja kuvaa suunnitelmassa sen lisäksi, mitä perusteasiakirjassa aiemmin määrätään,

- mitkä ovat vaihtoehtoiseen pedagogiikkaan tai erityiseen katsomukseen liittyvät varhaiskasvatuksen arvoperustaa, pedagogisia periaatteita ja ratkaisuja täydentävät näkökulmat
- miten nämä näkökulmat tulevat esille varhaiskasvatuksen toimintakulttuurissa, työtavoissa ja pedagogisessa toiminnassa.

Vaihtoehtoiseen pedagogiikkaan tai erityiseen katsomukseen perustuva varhaiskasvatus Tyrnävällä

Tyrnävän kunta ei tarjoa vaihtoehtoiseen pedagogiikkaan perustuvaa varhaiskasvatusta. Kunnan päiväkodeissa voidaan kuitenkin käyttää erilaisista pedagogisista lähtökohdista ammennettuja työmenetelmiä ja –tapoja. Tyrnävällä toteutetaan laadukasta varhaiskasvatusta Valtakunnallisen varhaiskasvatussuunnitelman periaatteita sekä voimassa olevaa lainsäädäntöä noudattaen.

7. Toiminnan arviointi ja kehittäminen varhaiskasvatuksessa

Toiminnan arvioinnin tarkoituksena on tukea varhaiskasvatuslain ja varhaiskasvatussuunnitelmien toteuttamista sekä varhaiskasvatuksen kehittämistä. Varhaiskasvatuslain mukaan varhaiskasvatuksen järjestäjän tulee arvioida antamaansa varhaiskasvatusta sekä osallistua ulkopuoliseen toimintansa arviointiin.¹⁴⁷ Varhaiskasvatuksen toiminnan arvioinnin tulee olla suunnitelmallista ja säännöllistä. Systemaattinen arviointi edellyttää järjestäjältä toimivaa arviointijärjestelmää. Arvioinnin avulla edistetään varhaiskasvatuksen laatua, tunnistetaan toiminnan vahvuuksia ja nostetaan esiin kehittämistarpeita ja kehitetään toimintaa.

7.1 Pedagogisen toiminnan arviointi ja kehittäminen

Pedagogisen toiminnan arvioinnin tarkoitus on varhaiskasvatuksen kehittäminen sekä lasten kehityksen ja oppimisen edellytysten parantaminen¹⁴⁸. Paikallisen varhaiskasvatussuunnitelman ja lapsen varhaiskasvatussuunnitelman toteutumisen seuranta, säännöllinen arviointi ja kehittäminen ovat osa tätä tehtävää. Varhaiskasvatuksen toimintaa arvioidaan ja kehitetään kansallisen tason sekä järjestäjä-, yksikkö- ja yksilötason näkökulmista.

Kansallisen tason arvioinnin tehtävänä on tukea varhaiskasvatuksen järjestäjiä arviointia ja laadunhallintaa koskevilla asioilla. Kansallisen tason arvioinnit palvelevat varhaiskasvatuksen kehittämistä paikallisesti, alueellisesti ja valtakunnallisesti¹⁴⁹. Arviointitietoja voidaan hyödyntää myös kansainvälisissä vertailuissa.

Varhaiskasvatuksen järjestäjä seuraa ja arvioi säännöllisesti varhaiskasvatussuunnitelmia ja niiden toteutumista eri toimintamuodoissa. Varhaiskasvatuksen järjestäjä päättää järjestäjä- ja yksikötason arvioinnissa käytettävistä menettelytavoista. On tärkeää, että paikallisilla päättäjillä, huoltajilla sekä varhaiskasvatuksen henkilöstöllä on ajantasaista tietoa varhaiskasvatuksen toteutumisesta ja sen laadusta. Keskeiset arviointitulokset tulee julkistaa¹⁵⁰. Järjestäjä- ja yksikötason arviointi on keskeinen osa varhaiskasvatuksen johtamista ja kehittämistä paikallisesti. Lapsille ja heidän huoltajilleen on järjestettävä mahdollisuus säännöllisesti osallistua varhaiskasvatuksen arviointiin¹⁵¹.

Henkilöstön tavoitteellinen ja suunnitelmallinen itsearviointi on keskeisessä asemassa varhaiskasvatuksen laadun ylläpitämisessä ja kehittämisessä. Arvioinnin kohteena voi olla muun muassa henkilöstön vuorovaikutus lasten kanssa, ryhmässä vallitseva ilmapiiri, pedagogiset

¹⁴⁷ Varhaiskasvatuslaki 24 §

¹⁴⁸ Varhaiskasvatuslaki 24 §

¹⁴⁹ Laki kansallisesta koulutuksen arviointikeskuksesta (1295/2013) 1 §

¹⁵⁰ Varhaiskasvatuslaki 24 §

¹⁵¹ Varhaiskasvatuslaki 20 §

työtavat, toiminnan sisältö tai oppimisympäristöt. **Lapsen tuen (luku 5) toteutuminen on keskeinen arvioinnin kohde.**

Yksilötason arviointi tarkoittaa lasten varhaiskasvatussuunnitelmien toteutumisen arviointia. Lapsen varhaiskasvatussuunnitelman toteutumista on tärkeää arvioida aina ennen sen päivittämistä tai uuden laatimista. Arvioinnin yhteydessä lapsi, huoltaja ja henkilöstö pohtivat omalta osaltaan, miten yhdessä kirjatut toiminnan tavoitteet ja sopimukset on huomioitu ja miten ne ovat toteutuneet varhaiskasvatuksen toiminnassa. **Lapsen tuen arviointi sisältyy lapsen varhaiskasvatussuunnitelmaan.** Tätä arviointitehtävää kuvataan tarkemmin luvussa 5.

Varhaiskasvatussuunnitelman perusteissa, kunkin luvun lopussa, olevat paikallisesti päätettävät asiat ohjaavat paikallisen **varhaiskasvatus**suunnitelman laatimisessa sekä sen arvioinnin suunnittelussa ja toteuttamisessa. Varhaiskasvatuksen järjestäjä tarkistaa varhaiskasvatussuunnitelmaansa ja parantaa sen laatua ja toimivuutta. Lisäksi paikalliset tarpeet ja kehittämistyön tulokset ohjaavat arviointia.

7.2 Paikallisesti päätettävät asiat

Paikallisessa varhaiskasvatussuunnitelmassa tarkennetaan perusteissa kuvattuja varhaiskasvatuksen toiminnan arvioinnin periaatteita ja käytäntöjä. Lisäksi paikallisissa varhaiskasvatussuunnitelmissa päätetään ja kuvataan, miten

- varhaiskasvatussuunnitelman toteutumista seurataan, arvioidaan ja kehitetään systemaattisesti varhaiskasvatuksen eri toimintamuodoissa
- **lapsen tuen toteutumista seurataan, arvioidaan ja kehitetään systemaattisesti päiväkodeissa ja perhepäivähoidossa**
- lapsilta, huoltajilta ja muilta yhteistyötahoilta saatua palautetta kerätään ja hyödynnetään laadun ylläpitämisessä ja parantamisessa
- arvioinnissa saatuja tietoja hyödynnetään varhaiskasvatuspalvelujen johtamisessa ja kehittämisessä
- arvioinnin keskeiset tulokset julkistetaan.

Varhaiskasvatuksen arviointi ja kehittäminen Tyrnävällä

Varhaiskasvatuksen johtoryhmän tehtävänä on koota henkilöstöltä, perheiltä ja yhteistyötahoilta palautetta ja arvioita varhaiskasvatuksesta. Palaute on pohjana varhaiskasvatuksen toiminnan suunnittelulle, arvioinnille ja kehittämiselle sekä varhaiskasvatussuunnitelman arvioinnille ja kehittämiselle. Tyrnävän kunnan varhaiskasvatussuunnitelma päivitetään tarvittaessa.

Huoltajilta kysytään palautetta heti kauden alussa esimerkiksi vanhempainilloissa, varhaiskasvatussuunnitelmia laadittaessa, kyselyllä toimintakauden aikana ja lapsen arviointikeskustelussa keväällä. Laadukkaan varhaiskasvatuksen takaamiseksi henkilöstöä koulutetaan säännöllisesti noin kaksi kertaa toimintavuoden aikana. Koulutuksia järjestetään arviointityössä havaittujen tarpeiden mukaisesti.

Tyrnävän kunnan varhaiskasvatuksessa toteutetaan joka toinen vuosi asiakastyytyväisyyskysely, jonka yhteenvedosta ja tuloksista varhaiskasvatusyksiköt tiedottavat asiakkaitaan ja henkilöstöään. Varhaiskasvatuksen johtoryhmä antaa keskeiset tulokset tiedoksi sivistyslautakunnalle.

Toiminnan arviointia ohjaa osallisuuden periaate. Osallisuudella tarkoitetaan yksilön mahdollisuutta osallistua ja vaikuttaa, olla mukana ja tulla kuulluksi ympäröivässä yhteisössään. Lapsen kasvua ja kehitystä, yksilöllisen tuen toteutumista sekä lapsiryhmän toimintaa havainnoidaan ja arvioidaan jatkuvasti. Arviointityöhön osallistuvat varhaiskasvatuksen henkilöstö, huoltajat, lapset sekä mahdolliset yhteistyötahot. Varhaiskasvatuksen toiminnan arvioinnista kerrotaan tarkemmin luvussa 3 tuen toteutumisen arvioinnista kerrotaan tarkemmin luvussa 5

Toiminnan arviointi eri toimijoiden näkökulmasta

Lapset

- Lasten kanssa harjoitellaan itsearviointia ja toiminnan arviointia leikinomaisesti, esim. hymynaamoja, peukuttamista ja peukutestejä hyödyntämällä
- Kysytään lapsilta palautetta ja keskustellaan heidän kanssaan yhteisistä tekemisistä. Lasten kanssa voidaan esimerkiksi pohtia, mikä oli mukavaa, mikä vaikeaa jne.
- Lapsen vasuun kirjataan lapsen toiveita, mieluisia tekemisiä, kiinnostuksen kohteita sekä tietoa siitä, mitä lapsi haluaisi oppia
- Lasten taitoja, vuorovaikutussuhteita ja toimintatapoja havainnoidaan. Huomioita kirjataan toiminnan suunnittelun tueksi

Huoltajat

- Huoltajilla on mahdollisuus keskustella henkilöstön kanssa toiminnan tavoitteista, sisällöistä ja käytänteistä sekä arvioida niiden toteutumista. Keskustelua käydään lapsen kasvusta ja kehittymisestä sekä mahdollisista erityistarpeista.
- Päivittäisten kohtaamisten yhteydessä tulleet ajatukset, ideat ja palautteet viedään tiimin tai yksikön palaveriin ja ne huomioidaan toiminnan suunnittelussa
- Keskusteluissa kysytään palautetta ja kirjataan ne
- Asiakastyytyväisyyskysely toteutetaan varhaiskasvatuksessa joka toinen vuosi
- Lapsiryhmissä ja yksiköissä toteutetaan mahdollisuuksien ja tarpeen mukaan omia palautekyselyitä

Työtiimi

- Säännöllisiä palaverikäytänteitä ylläpidetään ja palaveriasiat kirjataan sovitusti
- Tiimipalaverit viikoittain
- Arviointikeskustelua käydään päivittäin arjessa

- Tiimin tai yksilön kehityskeskustelut
- Henkilöstökyselyt

Yksikkö

- Yksikön kehittämis- ja painopistealueet kirjataan yksikön toimintasuunnitelmaan
- Talon palaverit viikoittain
- Suunnittelu-, arviointi- ja kehittämispäivät

Varhaiskasvatuksen yhteistyötahot

- Yhteisissä palavereissa eri yhteistyötahojen kesken käydään säännöllisesti arviointikeskustelua, tehdään yhteisiä linjauksia ja sovitaan toimintatapoja. Esimerkkejä yhteistyötahojen muodostamista työryhmistä ovat varhaisen tuen työryhmä, neuvolatiimi, esiopetuksen oppilashuollon ryhmä, varhaiskasvatuksen johtoryhmä sekä arviointityöryhmä
- Sivistyslautakunnan asettama arviointityöryhmä ohjaa sivistysosaston arviointityötä

”Mun mielestä päiväkodissa on kaikki jutut kivoja!”

tyttö 5v.